PROJEKTİF BİR TEKNİK OLARAK
İLKÖĞRETİM ÇOCUĞU RESİMLERİ
Nazlı KILIÇ
(Yüksek Lisans Tezi)
Eylül, 2002

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

PROJEKTİF BİR TEKNİK OLARAK İLKÖĞRETİM ÇOCUĞU RESİMLERİ

Nazlı KILIÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı
Danışman: Yrd.Doç. Numan ARSLAN

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eylül 2002

ABSTRACT

The child as a member of social environment and his paintings show his harmony ability for the society in which he lives. If so; Is it possible to give an idea about the behaviours attitudes and social development features of the child, after looking and examining the paintings of the children who are between 7 and 12 ? In this point of view, the paintings of this periods children have been examined and some ideas have been presented.

In this research, the am is to recognise the personality, social affection and developments of the child with the way from the paintings of the child and to provide the usage of this research as a project technique completing the other project techniques.

The most of the research, about examining of the child paintings can be seen between 1885 and 1920. Contrary to our country, in the world there are too many research about this subject. In our country there are a few experts working on this subject that is called child psychology. There aren't any research's of the educators about the examing of the paintings and getting knowledge about the child of the with the help of the painting. So that, this subject should be handled art educators.

In order to know something about the child and to make use of this as a project technique; the visual sources and written documents have been scanned and the examined paintings have been related with the student's personal files and teacher opinions. For fixing the child's personality, perception, relations whit the people and group worth's, there are three main sources. These are individual reports, observations and project techniques (reflecting techniques). It is not possible to make use of only this techniques. So, in order to know the child too many techniques should be used. Also it is possible to use the child paintings as a completing technique for the other project techniques. There fore, the painting is an ideal project technique to discover the child's own world.

DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ ONAYI

Nazlı KILIÇ'ın **"Projektif Bir Teknik Olarak İlköğretim Çocuğu Resimleri"** başlıklı Güzel Sanatlar Eğitimi (Resim-İş Öğretmenliği) Anabilim Dalındaki, Yüksek Lisans tezi 27.09.2002 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

		Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	:	Y.Doç Numan ARSLAN	
Üye	:	Y.Doç Mustafa TOPRAK	
Üye	:	Prof.Dr. Ahmet KONROT	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

27. /09/2002

Prof.Dr. Coşkun BAYRAK
Enstitü Müdürü

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

.....'ın.....

.....

.....başlıklı tezi .....

tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, ... Anabilim / Anasanat dalında Yüksek Lisans–Doktora / Sanatta Yeterlilik tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	**İmza**
Üye (Tez Danışmanı)	:	
Üye	:	
Üye	:	
Üye	:	
Üye	:	

.....

Enstitü Müdürü

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZ ii
ABSTRACT iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI v
ÖZGEÇMİŞ vi
TABLO VE RESİMLER LİSTESİ vii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUM VE TOPLUMSALLAŞMA

1. TOPLUM KAVRAMI 3

1.1. Toplumun Özellikleri 6

2. TOPLUMSAL (SOSYAL) GELİŞİM 6

2.1. Gelişim 6
2.2. Sosyal Gelişim 7
2.2.1. Toplumsallaşma (Sosyalleşme) Kuramları 10
2.2.1.1. Psikanalitik Kuram 10
2.2.1.2. Kültürleşme Kuramı 10
2.2.1.3. Öğrenme Kuramı 11

2.2.2. Çocukta Sosyal Gelişim 11

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUM VE EĞİTİM İLİŞKİSİ

1. EĞİTİM KAVRAMI 16

1.1. Eğitimde Amaçlar ve Toplum 17
1.1.1. Genel Amaçlar 17

1.2. Eğitimin Toplumsal İşlevleri 19

2. EĞİTİM VE TOPLUM 20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OKULDA SANAT EĞİTİMİ

1. SANAT VE SANAT EĞİTİMİ 26

1.1. Sanat Eğitiminin Tanımı, Kapsam ve Konuları 26
1.2. Sanat Eğitiminin Amaç ve İlkeleri 30

2. OKULDA SANAT EĞİTİMİ 33

2.1. Eğitsel Bir Araç Olarak Sanat Eğitimi ve Çocuğun Kişilik Gelişimi 35
2.2. Sanat Eğitiminin Sosyal İlişkilerdeki Uzlaştırımcı Yönü 40
2.3. Sanat Eğitiminin Beğeni Oluşturmadaki Rolü 44
2.4. Çocuğun Sosyal Gelişimi Açısından Biçimle Düşünmesinin Önemi 49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUĞU TANIMADA SANAT EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

1. ÇOCUĞUN RESİMSEL GELİŞİMİ 51

1.1. Çocuk Resminin İncelenmesinin Kısa Bir Tarihçesi 51
1.2. Çocuk Resmine İlişkin Görüşler 52
1.2.1. Gelişimsel Yaklaşımlar (Oyun Olarak Çizim) 52
1.2.1.1. Fazla Enerji Kuramı 52
1.2.1.2. Araştırma Öncesi Kuramı 53
1.2.1.3. Yineleme Kuramı 53

1.2.2. Projektif Yaklaşımlar 53
1.2.3. Sanatsal Yaklaşımlar 54
1.2.4. Sembolik Yaklaşımlar 54

2. ÇOCUK RESMİNİN GELİŞİM BASAMAKLARI 55

2.1. Karalama Dönemi (2-4 Yaş) 55
2.2. Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş) 57
2.3. Şematik Dönem (7-9 Yaş) 59
2.4. Ergenlik (Gerçekçilik) Dönemi (9-11 Yaş) 62
2.5. Mantık Çağı Dönemi (11-13 Yaş) 63
2.6. Ergenlik Krizi (13-....) 64

3. ÇOCUĞU TANIMADA SANAT EĞİTİMİNİN ÖNEMİ 66

3.1. İfade Dili Olarak Resim Yapma İşi 66
3.2. Resimleriyle Çocuğu Tanımanın Önemi 67

4. 7-12 YAŞ ÇOCUĞUNUN SOSYAL GELİŞİMİNİN BİR GÖSTERGESİ OLARAK RESİM 69

4.1. Çocuğu Resimleriyle Tanımada Kullanılan Belirti ve İşaretler .. 69

5. ARAŞTIRMANIN KONUSU 109
6. AMAÇ 110
7. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 110

7.1. Araştırma Modeli 110
7.2. Örnek Büyüklüğünün Belirlenmesi 111
7.3. Veri Toplama Yöntemi 112
7.3.1. Görüşmeler 114

8. ARAŞTIRMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ 115
9. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMU 116

SONUÇ 120

EKLER 122

KAYNAKÇA 123

TABLO VE RESİMLER LİSTESİ

Tablo 1	Örnek Büyüklüğü	108
Tablo 2	İlköğretim Çocuğunun Resimlerinin Analizi ve Değerlendirmesi ile Öğrenciyi Tanıma Teknik ve Testlerine Dayalı Kişisel Dosya ve Öğretmen Görüşlerinin İlişkisel Durumu	118
Resim 1	Karalama Dönemi (2-4 Yaş)	56
Resim 2	Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)	57
Resim 3	Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)	58
Resim 4	Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)	59
Resim 5	Şematik Dönem (7-9 Yaş)	60
Resim 6	Şematik Dönem (7-9 Yaş)	61
Resim 7	Ergenlik (Gerçekçilik) Dönemi (9-11 Yaş)	62
Resim 8	Mantık Çağı Dönemi (11-13 Yaş)	63
Resim 9	Mantık Çağı Dönemi (11-13 Yaş)	64
Resim 10	Ergenlik Krizi (13-...)	65
Resim 11	Ergenlik Krizi (13-...)	66
Resim 12	1. Sınıf (7 Yaş) Öğrenci Resmi	70
Resim 13	1. Sınıf (7 Yaş) Öğrenci Resmi	72
Resim 14	1. Sınıf (7 Yaş) Öğrenci Resmi	74
Resim 15	2. Sınıf (8 Yaş) Öğrenci Resmi	76
Resim 16	2. Sınıf (8 Yaş) Öğrenci Resmi	78
Resim 17	2. Sınıf (8 Yaş) Öğrenci Resmi	80
Resim 18	3. Sınıf (8 Yaş) Öğrenci Resmi	82
Resim 19	3. Sınıf (9 Yaş) Öğrenci Resmi	84
Resim 20	3. Sınıf (9 Yaş) Öğrenci Resmi	86
Resim 21	4. Sınıf (10 Yaş) Öğrenci Resmi	88
Resim 22	4. Sınıf (10 Yaş) Öğrenci Resmi	90
Resim 23	4. Sınıf (10 Yaş) Öğrenci Resmi	92
Resim 24	5. Sınıf (11 Yaş) Öğrenci Resmi	94
Resim 25	5. Sınıf (11 Yaş) Öğrenci Resmi	96
Resim 26	5. Sınıf (11 Yaş) Öğrenci Resmi	98

Resim 27 6. Sınıf (12 Yaş) Öğrenci Resmi..... 100
Resim 28 6. Sınıf (12 Yaş) Öğrenci Resmi..... 102
Resim 29 6. Sınıf (12 Yaş) Öğrenci Resmi..... 104

GİRİŞ

Toplum; aralarında köklü ve kolay kolay giderilmez bağlar bulunan bireyler topluluğudur. Foulquié'ye göre "Aralarında düzenli ilişkiler bulunan bilinçli, özellikle insan olmanın bilincinde olan bireyler toplamı" dır. Yine bir başka düşünceye göre toplum insanların toplumsal etkileşimlerinin tarihsel ürünü olarak tanımlanır. Toplum için her ne denir, nasıl tanımlanırsa tanımlansın, yapılan tüm tanımlar kaçınılmaz bir gerçeği ortaya koyar. O da bireysiz toplum olamayacağı gibi toplumsuzda birey olamayacağı gerçeğidir.

Günümüz toplumsal oluşumunda asıl olan ise üretim ilişkileridir. Üretim ilişkilerinin oynadığı rol bilim ve teknolojinin hızlı gelişimiyle beraber insan ilişkilerinde kendisini gösterir.

"İnsan olmanın bilincinde olan bireyler toplamı" cümlesi toplumu oluşturan unsurların daha insani vasıfları içerdiğine dikkati çeker. Öyleyse insanın doğasında olan ortak kültür, ortak yaşamak, ortak bir geçmişe sahip olmak, ortak üretmek, ortak yaratmak bir toplumu bir arada tutan unsurlardır. Peki insan doğasından mı uzaklaşıyor? Ne kadar karamsar ve istenmeyen bir netice de olsa uzaklaşıyor denebilir. Bu da insanın mutsuz olması sonucunu doğurur. Çünkü insan sadece üretim etkinliği ile varoluşunu gerçekleştiremez. İnsanın varlık olduğunu duyumsaması onun toplumsal bir varlık olduğunu kabullenmesi ile gerçekleşebilir.

Yukarıda da dediğimiz gibi bireysiz bir toplum olamayacağı gibi, toplumsuz bir bireyden de söz edilemez. Birey toplumsal bir düzenin ürünüdür.

Jean-Jacques Rousseau toplumsallığın önemini şöyle belirler; "İnsan toplum için doğmuştur. Onu toplumdan ayırın, toplumdan yalıtın, fikirleri dağılacak, özyapısı değişecek, yüreğinde binlerce duygu belirecektir. İşlenmemiş topraktaki dikenler gibi ruhunda garip düşünceler filizlenecektir. İnsanı bir ormana koyun, orada yırtıcı olacaktır, bir çitin içine kapatın, zorunluluk fikrinin kölelik fikrine

kavuştuğu bu yerde yaşamak daha da kötüdür. Bir ormandan çıkılır, bir çitin içinden çıkılmaz. İnsan ormanda özgürdür, çiti içinde köledir. Sefillikten çok yalnızlığa katlanabilmek için belki de çok büyük bir ruh gücü gerekecektir. Sefillik alçaltır, yalnızlık bozar."

Yine Aristoteles'de ; " İnsanın ussal bir hayvan olduğunu, toplumsallığa mahkum olduğunu, çünkü bir insan bireyinin toplumsallık dışında varolmasının olası olmadığını" bildirmiştir.

Özcan Köknel'in belirttiği gibi " toplumsallaşma insan olma sürecidir."

Bunların yanı sıra toplumsallık insanı tek bir toplumun üyesi olmak ve onda sınırlanmaktan ötede bütün bir dünyaya açan bir özelliktir. Gerçek anlamda toplumsallaşmış insan kendini tek bir toplumun değil bütün bir insanlığın üyesi sayacaktır.

Günümüz toplum yapısındaki olumsuzluklara rağmen genç ve çocukların bedensel, ruhsal, sosyal gelişimlerini en iyi şekilde bir birey olarak tamamlamaları için eğitime düşen görev büyüktür.

Bu çalışmada 07-12 yaş ilköğretim kademesindeki çocuğun bu yaş dönemlerine ait sosyal gelişim süreçleri incelenerek, bu döneme ait özellik ve yapıları dikkate alınarak, toplumla yaşamasını öğrenmesi, insansal niteliklerini koruması umuduyla, sanat eğitiminin bu çağdaki çocuğa katkısının duygusal ve estetik yaşama,eğitim sürecine ve evrensel kültüre kendi kültürel kimliği ile katılımı düşünülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUM VE TOPLUMSALLAŞMA

1. TOPLUM KAVRAMI

Bir terim olarak "society" yada "toplum" (cemiyet) sözcüğü, değişen büyüklüklerdeki insan toplulukları içindeki kurumlar ve ilişkilerden oluşan yapıyı yada bu kurum ve ilişkilerin oluşma koşullarını anlatmaktadır.

Toplum, insanların toplumsal etkileşimlerinin tarihsel ürünü olarak tanımlanmaktadır. Toplumu oluşturan öğeler arasındaki ilişkiler bireysel olmaktan çok, genel karakter kazanırlar. Bireysel düzeyde başlayan ilişkiler bile zaman içinde genelleşirler. Böylece toplumsallaşırlar.[1]

İnsan topluluğu... Toplum deyimiyle dile getirilen insan topluluğu, belli bir ekonomik alt yapıyla belirlenmiş belli üst yapı kurumlarına sahip olan sosyo-ekonomik bir biçimlemedir. İdealist anlayışla birey olarak insan karşılığında kullanılırsa da dialektik anlayış onu bireyle bağımlı kılar. Birey olarak insan, ancak toplumsal ilişkileriyle varlaşır. Bireysiz toplum olamayacağı gibi toplumsuzda birey olamaz İdealist felsefede toplumdan soyutlanan ve toplumun karşısına konulan (onunla zıtlaştırılan) birey, diyalektik felsefede toplumsal ilişkilerinin bütünüdür. İdealist anlayış bireyle toplumu uzlaşmaz olarak görür ve uzlaştırma yolları önerir. Oysa birey, toplumla uzlaşmaz değil, tam tersine, toplumsuz var olamaz. Bireyin öznel yanı, nesnel yanından ayrılamaz. Uzlaşmayan çıkarlar bireyle toplum arasında değil, toplumun bir bölümüyle öbür bölümü arasındadır.[2]

En genel kullanım biçiminde toplum kavramı insanlar arasındaki ilişkilerden yola çıkar. İnsan yaşamının bir toplu yaşam oluşu, insanların ister istemez çeşitli

---

[1] Önder Şenyapılı,**Toplum ve İletişim** (1. Basım. Ankara:Turhan Kitapevi, 1981) s.11.
[2] Orhan Hançerlioğlu **Felsefe Sözlüğü** (12. Basım. İstanbul:Remzi Kitapevi, Kasım 2000), s.412.

ilişkiler içinde oldukları anlamına gelir. Akla gelen soru! İnsanlar arasındaki hangi ilişkilerin, bir toplum olmayı sağladığı sorusudur.

Toplum konusunda toplum bilimciler bir çok görüş ve tanımlar yapmışlardır. Kısaca bu tanım ve görüşlerden bahsetmek toplum kavramını ortaya koymakta faydalı olacaktır.

Bir görüşe göre toplumun; toplumsal ilişkilerin birey ve grupların birbirlerinin davranışları konusunda sürekli karşılıklı beklentilere sahip olmaları dolayısıyla az çok kalıplaşmış biçimlerde hareket etmeleri sonunda ortaya çıktığıdır. Başka bir deyişle, toplumsal ilişki bir insan iletişimi kalıbıdır.

Bir başka görüş ise belli insan guruplarından yola çıkarak tanımlamak eğilimindedir. Bu açıdan toplum; "ortak bir yaşam biçimini paylaşan, belli bir coğrafyasal mekanda yaşayan, kendilerini bir bütün olarak gören, karşılıklı iletişim içinde bulunan insanların oluşturduğu en geniş guruplaşmadır."[3]

İnsan canlı bir varlıktır ve her canlı varlık gibi yaşamak zorundadır. Yaşamak içinde üretmek yada varolanı tüketmek zorundadır. Tüketiciliği zamanında göçebe olması ve varolanın hızla tükenmesi onu üretmek zorunda bırakmıştır. İnsanın üretici yeteneği olmasaydı üretim gibi karmaşık bir süreci gerçekleştiremezdi. Üretime başlamasıyla ürettiklerini tüketmeye başlamış ve tüketim biçimi de bu yüzden değişmiştir. Üretmesiyle üretim çeşitlenmiş ve buna koşut olarak ta tüketim çeşitlenmiştir.

Önce üretim vardır. Bu üretime bağlı olarak tecimin ve tüketimin biçimi belirlenir. Üretim, tüketim ve tecimin aralarındaki ilişkiyi göz önünde bulundurarak,ulaşılan bir gelişmişlik aşamasına uygun düşen bir "toplumsal kuruluş" ortaya çıkmıştır. Bu "toplumsal kuruluş" kendisine uygun düşecek bir "toplum biçimi" belirlemiştir. Toplumların benimsedikleri yada zorunlu olarak uydukları "siyasal

---

[3] E. Mine Tan, **Toplum Bilimine Giriş:Temel Kavramlar** (Yay. No:97. Ankara: Ankara Ün. Eğitim Fak. Yay. 1981), s.57.

düzen" ler ise, üretim- tecim- tüketim üçlüsünün belirlediği "toplum biçimi" nin ürünüdür.[4]

Buna göre toplum, belli bir üretim biçimiyle belirlenen örgütlü insan topluluğu...Toplum, tarihsel gelişme içinde biçimlenmiş bulunan,belirli bir üretim biçimini temel alan ve insanın gelişmesinde bir aşama olarak ortaya çıkan bir toplumsal bağlantılar ve büyük insan kümeleri arasındaki ilişkiler dizgesidir.(sistemidir).[5]

Bu görüş ve tanımlamalardan anlaşılmaktadır ki toplumların oluşumu ekonomik nedene bağlanmaktadır.

Sosyal psikologlar çeşitli iç güdülerin toplumsal oluşuma neden olduğunu savunmaktadırlar. Oysa bir başka tanımda içgüdü gibi psişik durumların toplumun oluşumunda yer almadığını belirlemektedirler.

Bu tanıma göre ise toplum; "organlaşmış veya yaygın bütün zümreler arası birliklerin bütününe verilen ad, ki iki cinsi, her yaştan insanı içine alır ve herhangi sözleşme veya içgüdü eseri olmayıp ortak inançlar, kurumlara dayanan tabii bir kuruluştur." Toplum, aile, kilise sendika, cemaat, yerleşme zümresi gibi çeşitli zümreleri içine alan bir gruplaşma olarak anlatılmaktadır.[6]

İlk sosyologlar, toplumu genel olarak incelemişler ve genelliklede toplum ile o toplumun siyasal sistemini yada devleti karıştırmışlardır.

Bu gün toplum; "toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak için etkileşen belli bir coğrafi mekanda yaşayan ve ortak bir kültürü paylaşan pek çok sayıdaki insanın oluşturduğu bir birlikteliktir. Başka deyimle, toplumsal ilişkilerin ağıdır."[7]

Toplum kavramı üzerine kesin bir görüş birliği olmadığı anlaşılmaktadır. Ama bütün bu tanımlardan, toplum için ortak bazı ögelerin belirlenebileceği, ortak

---

[4] Şenyapılı, **a.g.e.**, s.13.
[5] Orhan Hançerlioğlu, **Toplum Bilim Sözlüğü** (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1986), s.375.
[6] H. Ziya Ülken, **Sosyoloji Sözlüğü** (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), s.292.
[7] Mahmut Tezcan, **Sosyolojiye Giriş: Temel Kavramlar**, (4. Baskı. Ankara: Feryal Matbaası, 1995) s.17-18.

özelliklerin olduğu görülmektedir. Böylece toplum kavramı hakkında yapılan tüm diğer tanımları tek tek ayırmak ve kabullenmek zorunluluğunu ortadan kaldıracaktır.

1.1 Toplumun Özellikleri :

1. Toplum, toplam nüfus olarak görülebilir. Toplumdaki kişiler, demografik bir birim oluştururlar.
2. Toplum, ortak bir coğrafi mekanda vardır.
3. Toplum, işlevsel olarak farklılaşmış temel gruplardan oluşmuştur.
4. Toplum, kültürel olarak benzer grupların toplamıdır.
5. Toplumu oluşturan insanlar arasında düzenli, karşılıklı ilişkiler söz konusudur.

O halde kısaca toplumu şöyle tanımlayabiliriz: "Ortak bir mekanda birlikte yaşayan, temel toplumsal ihtiyaçların tatmin etmek için çeşitli gruplar içinde işbirliği yapan, ortak bir kültüre bağlı olan ve belli bir toplumsal birim olarak işlevde bulunan kişilerin örgütlenmiş işbirliğidir."[8]

2. TOPLUMSAL (SOSYAL) GELİŞİM

2.1 Gelişim :

Büyüme ve gelişme sözcükleri birbiriyle karıştırılan fakat farklı kavramlardır. Büyüme yapısal artışı, bedende gerçekleşen sayısal değişiklikleri içermektedir. (Kilo, boy artışı gibi). Çocuk sadece fiziksel olarak büyümekle kalmaz, aynı zamanda onun beyniyle iç organlarının yapı ve büyüklüğünde de değişiklikler olmaktadır. Beynin gelişimi sonucu, çocukta giderek artan bir öğrenme, anımsama ve muhakeme yeteneği oluşmaktadır. Böylelikle fiziksel büyümeye koşut olarak, çocuk, zihinsel olarak da gelişmektedir.

---

[8] Tezcan, **a.g.e.**, s.18.

Buna karşılık, "gelişme", değişikliklerin niceliği yanında, niteliği de içermektedir. Gelişme kavramı, düzenli, uyumlu ve sürekli bir ilerlemeyi dile getirmektedir. Gelişim, ileriye dönük olup, değişiklikler arasında belirgin bir ilişkiyi de kapsamaktadır.[9]

Kısaca gelişim, sadece sayısal ölçümlerle açıklanamayan, bir çok yapı ve işlevi bütünleştiren karmaşık bir olgudur. Bu bütünleşme nedeniyle, gelişimin her evresi kendinden sonraki evreyi doğrudan etkiler.

Gelişimde iki ana evreden bahsedebiliriz :

1. Doğum öncesi dönemdeki gelişim
2. Doğum sonrası dönemdeki gelişim

Bu iki gelişim evresinden, ikincisi olan doğum sonrası gelişim dönemi; Bedensel gelişim, bilişsel gelişim, motor gelişim, dil gelişimi, duygusal gelişim, sosyal gelişim olarak sıralanır. Burada bizi ilgilendiren ve üzerinde duracağımız dönem sosyal gelişim dönemidir.

2.2. Sosyal Gelişim:

Toplum bilimci Bohanan, toplumun temel görünümünün biyolojik anlamdaki "insan" ve "insanlar" değil daha karmaşık bir yapı olan "toplumsal davranış" olduğunu söyler. O'na göre, toplumun başlangıcı için temel olan bu durumda en az iki kişi arasındaki bekleyişler yani ortak kültür, ortak bilgi gerekir. (Bohanan, 1965). İnsanın biyolojik varlık olmaktan çıkıp, toplumun bir üyesi olması , ancak o toplumda ondan önce varolan kuralları öğrenmesi, değer ve inançları benimsemesi, onaması ve bunlara uygun olarak kendine verilen rolleri oynaması, gerçekleştirmesi ile olanaklıdır. Bireyin içinde yer aldığı toplumun bir üyesi olabilmesi için geçirdiği aşamalar ise "toplumsallaşma" (Socialization) denilen süreç ile gerçekleşir. Bu süreç yolu ile birey,

---

[9] Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi** (19.Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi, Mayıs 2000), s.29.

kişilik kazanmakta ve belli bir toplumda yaşamasını olanaklı kılan tutum ve davranışlar kazanmaktadır.

Toplumsallaşma kavramını Emilio Williems şöyle tanımlamaktadır: "Bireyin, yalnızca biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp, belli bir topluma ve belli kümelere bütünleştirilmesi sürecine toplumsallaşma süreci denir. Bu süreç aracılığıyladır ki, birey bir kişilik kazanmakta ve belli bir toplumda yaşamasını olanaklı kılan davranışları edinmektedir. Toplumsallaşma, en geniş anlamında çıraklık, ya da eğitim ve öğretim yoluyla olur. Bu çıraklık bireyin dünyaya geldiği andan başlar, yaşamını bitirip öldüğü ana değin sürer Bireyin, doğumu ile başlayan ve yaşamının sona ermesi ile biten bu süreç , çok boyutlu ve karmaşık yapısı ile çeşitli çalışmaların konusu olmuştur. Konuya, değişik disiplinlerden, değişik açılardan bakıldığından, gerek toplumsallaşma olgusunun tanımlanmasında, gerekse bu sürecin nasıl işlediği konularında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Sürecin, her şeyden önce, birey yaşantısı boyunca sürmesi, bireyin yaş dönemlerine göre incelenmesini gerektirmiştir. Her ne kadar, kimi tanımlamalarda, toplumsallaşma olgusu, çocuk dönemi ile sınırlandırılarak, "...kültürün çocuğa iletilmesi..." yada "...kişiliği geliştirme süreci..." olarak tanımlanmakta ise de sürecin tüm yaşam boyunca sürdüğü açıkça görülmektedir.[10]

İnsan, biyo-kültürel ve sosyal bir varlıktır. Kültürel koşullar içinde sosyal ilişkiler, hem toplumun, hem kültürün, hem de bireyin yapısını etkilemektedir. Bireyin tüm yaşamı çevresine uyum sağlama çabası içinde geçer. Bu uyum çabası doğumdan başlayarak bir gelişim göstermektedir.

Toplumsal beklentileri uygunluk gösteren, kazanılmış davranış yeteneği olarak tanımlanabilen sosyal gelişme, geniş anlamda bireyin doğumu ile başlayan bir evreyi, dar anlamda ise günlük davranış gelişimini kapsamaktadır.

Daha yaygın bir tanımla, sosyal gelişme (toplumsal gelişim), kişinin sosyal uyarıcıya, özellikle grup yaşamının baskı ve zorunluluklarına karşı duyarlık

---

[10] Aysel Aziz, **Toplumsallaşma ve Kitlesel İletişim**, (A.Ü. Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları No:2., Ankara, 1982), s. 1

geliştirmesi, grubunda ya da kültüründe başkalarıyla geçinebilmesi, onlar gibi davranabilmesidir.

Psikologların kullandığı anlamda sosyalleşme en başarılı şekliyle insan organizmasının çaresizlik ve tam bir bencillikle nitelenen bebeklik çağından, bağımsız bir yaratıcılıkla nitelenen yetişkinlik dönemine geçmesi ile sonuçlanan bir öğrenme ve öğretme işlemidir. Öğrenmenin yanı sıra, şartlanma, katılma ve alıştırma sosyalleşmenin gerçekleşmesinde rol oynayan temel ögelerdir. Bir öğrenme olgusu olan sosyalleşme, bireyin çevresindeki norm ve değerlere uygun davranış biçimlerini kabul etmesi anlamına gelmektedir.

Sosyalleşme, tarihsel gelişimin farklı dönemlerinde, her evrenin kendine özgü sosyo-ekonomik değerleri ile inançlarını yansıtmaktadır.

Bir başka anlamda ise sosyalleşme, kişinin,grubun kural ve değerlerine uymayı öğrenmesi, bu değerler düzenini benimsemesidir. Bu öğrenme, doğumdan ölüme dek tüm yaşam boyunca devam eder ve bu süre içinde bireyin çevredeki insanlarla ilişkileri ve diğer çevre faktörleri sosyal uyumda önemli rol oynar.

Sosyal gelişme, toplumsal davranışların kalıplaşmış alışkanlıklar haline gelmesi değil bireylere göre hareket etmeyi öğrenmektir. Birey, doğumdan başlayarak sürekli çevreye uyum çabası içindedir. Bu gelişim sürecini, büyük ölçüde bireyin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel çevre etkilemektedir.

Birey, toplumda hem prestij kazanmaya, hem de kendi yerini belirlemeye gereksinim duyar. Toplumsal uyum geniş ölçüde bu gereksinimin karşılanmasına bağlıdır. Bu uyum kişinin yetişkinlik yıllarındaki başarısını da etkileyecektir. Toplumsal uyumun ölçüsü,bireyin çevresindeki kişilerle ilişkileri, grup çalışmalarına katılabilmesi, yapıcı olması, sorumluluk yüklenmesi ve birlikte yaşamanın gerektirdiği kurallara uyabilmesi buda zamanla oluşmaktadır.

2.2.1. Toplumsallaşma (Sosyalleşme) Kuramları :

Toplumsallaşma olgusuyla ilgili bir çok kuramsal yaklaşımlar görülmüştür. Bunlardan kısaca bahsetmek gerekirse;

2.2.1.1. Psikanalitik kuram:

İlk kuramsal yaklaşımdır. Bu yaklaşımın öncüleri Freud, piaget ve Kohlberg'dir.

Freud'a göre; "Bireyin kişilik oluşumu , duygusal- güdüsel bir süreçtir. Çocuğun katılımsal niteliğinden doğan bu durum, daha sonra, çocuğun yakın ilişkide bulunduğu anne-baba ve ailedeki diğer kişilerin etkisiyle biçimlenmektedir." Sonraları Freud, bireyin toplumsallaşmasında temel aldığı katılımsal özelliklere "çevresel" (environmen,tal) etmenlerin etkisini benimsemiştir.

Piaget'e göre; "Çocuk, düşünce ve sorunların çözümünde niteliksel farklılık gösterir ve her çocuk bir devre deneyim dizisinden geçerek bilişsel gelişmesini sağlar." Piaget, Freud'a göre çocuğun sadece dışarıdan almadığı, aldığını sindirdiğini de söyler.

Kohlberg'e göre; Piaget tarafından ortaya atılan kuramı benimsemiş, bu kurama farklı tanım ve devreler ileri sürerek yaklaşmıştır.

2.2.1.2. Kültürleşme kuramı :

Bu kurama göre, birey, içinde bulunduğu kültürü öğrenir ve davranışlarına bu kültürü yansıtır.

Toplumsallaşmayı salt kültür açısından ele alan bu görüş yanında, kimi insan bilimciler, Feud'un toplumsallaşma süresince başat unsur olarak gösterdiği katılımsal (genetik) kuramıda benimseyerek toplumsallaşmada kültürelleşme,

kültürleştirme yanında, bireyin katılımsal niteliklerinin de rol oynadığı görüşünü benimsemişlerdir.

2.2.1.3. Öğrenme kuramı :

Bu kurama göre; "toplumsallaşma, sürdürülen düzenlerin bir etkisi ve ilerdeki, olması istenen düzenlerin ise bir nedenidir."

Bugün özellikle benimsenen görüş olarak alınan "öğrenme ve davranış" kuramı, bireyin toplumdaki kültürü öğrenme yolu ile olduğu, bunu davranışlarında gösterdiği ve kendinden sonraki toplumu da bu yolla etkilediği görüşü ağır basar. [11]

2.2.2. Çocukta Sosyal Gelişim :

İnsanlarla beraber olma güdüsü yaşamın ilk yılında gelişir. Toplu halde yaşama, aşağı düzeydeki hayvanların büyük bir çoğunluğunun ortak özelliği olmasına karşılık, sosyal davranış insanoğluna özgü bir niteliktir. İlk sosyal davranış, bebeğin insanlarla eşyaları birbirinden ayırmaya başladığı zaman görülür. Bebek üçüncü ay dolaylarında insan ve objelere farklı tepkilerde bulunmaya başlar. Onun ilk sosyal tepkileri yetişkinlere karşıdır.

Çocuğun topluma ve sosyal yaşantılara karşı tavırlarının biçimi, başkalarıyla nasıl geçineceği, geniş ölçüde yaşamın ilk yıllarındaki öğrenme deneyimlerine bağlıdır. Bu deneyimlerde çocuğa verilen fırsatlara, bu fırsatları değerlendirebilmek için sahip olduğu motivasyona, öğretmen ve yetişkinlerin rehberliğine bağlıdır. Bütün bu etkenler, onun sosyalleşmeyi öğrenmesini, grup içindeki yerini ve sosyal gelişimini etkilemektedir.

---

[11] A. Aziz, **a.g.e.**, s.11-12-14.

Sosyal gelişimin insan yaşamındaki yeri ve önemi incelendiğinde, sürekli ve karmaşık ve kişiye özgü gelişme süreci içinde bireyin algılama biçimlerinde, tepkilerinde, tutum ve alışkanlıklarında grup normlarına ve değerlerine uyduğu görülür. Hollingshead, bireyin sosyalleşmesini başlıca üç sosyolojik ilkeye dayandırmaktadır.

1. Sosyal davranış, toplum bireyleriyle etkileşim halinde öğrenir.
2. Toplumun kültür yapısına göre bireyin ne öğreneceği değişir.
3. Birey sosyal bir organizasyona etkin bir içimde katılırsa önemini tamamlar ve gerçekleştirebilir.[12]

Çocuktaki sosyal gelişme ise, mevcut yapıya uyum anlamını taşımaktadır. Toplumsal yapının kurumlarını, değerlerini ve diğer insanlarla etkileşimini içine alan bir öğrenme sürecidir.Çocuğun toplum hayatına girmesinden ibaret devreli süreçtir ki sosyolojiden ziyade sosyo psikolojiye aittir. Toplumsallaşmada denilebilir. Çocuk her ne kadar topluma girmeye elverişli şartlara sahip bulunursa da yetiştirme, eğitim safhalarından geçerek uzun bazı safhalardan sonra tam anlamıyla sosyalleşir. Bunun birinci safhası çocuğun davranışlar ve tavırları almasından ibaret olan sosyalleşmedir ki burada o henüz taklit derecesindedir. Asıl sosyalleşme çocuğun toplum değerlerini kendi iç dünyasına mal etmesi, özümsemesinden ibaret olan uzun süreçtir. Burada çocuk:

1. Vicdan duygusunu kazanır; bu onun kendisini tenkit etmesi, sorumluluk ve yükümlülük duygularını kazanması demektir.
2. Çocukta bağlılık duygusu meydana gelir; çocukla anne, aile ilişkilerinden daha geniş zümrelere bağlılık bilinci doğar. Fakat bu bağlılık, kişilik duygusunun gelişmesine engel olmamalıdır.
3. Çocukta saldırıcılık eğilimleri gelişir. Çocuk kendisini çevresinden ayırmaya çalıştıkça çevreye karşı vaziyet alır. Fakat sosyalleşmenin bu safhası iyi bir eğitimle bağımsızlık ve kişilik halini alacağı gibi kötü örneklerle ve ayarlanmamış bir eğitime çocuğu öfkeli ve saldırıcı yapabilir. Sosyalleşmenin bu üç safhasının iyi

---

[12] H. Yavuzer, **a.g.e.**, s.118

örneklerle, bilinçli bir eğitici tarafından araştırılması, gençleri topluma normal uyum sağlar duruma getirecektir.[13]

Sosyal büyüme ve gelişme derken insanın kendisiyle ve başkalarıyla bir arada, gitgide daha iyi geçinme yeteneğini kastetmekteyiz Bu sözlerle aynı zamanda zevklerde, tavırlarda, ilgi ve alışkanlıklarda, genel olarak davranışta meydana gelen olgunlaşmayı da ifade etmektedir. [14]

6-12 yaş çocuğunun sosyal gelişim sürecinin başları da dengesiz ve olumsuz bir gelişim dikkatimizi çeker. Özellikle 6 yaşına rastlayan bu gelişim özellikleri, 7 yaşından itibaren yerini giderek düzenli ve dengeli bir döneme bırakmaktadır.

Çocuk; motor ve dil gelişimi açısından büyük aşamalar kaydetmiş ve dengenin gelişmesi sonucu hızlı yürüyebilen, futbol oynayabilen, bisiklet kullanabilen, göz-el koordinasyonunun gelişmesi sonucu da iki elini bağımsız olarak kullanabilen bir birey haline gelmiştir.

Bu dönem çocuğu kendini sınıf, arkadaş ve oyun grubu içinde bulur. Fakat çocuk, ergenlerde olduğu gibi, kendi cinsiyetindeki grubun tüm faaliyetlerine katılmaktadır. Kendi cinsiyetinin dışındakilerle faaliyette bulunmasa da, sınıf, arkadaş ve oyun onu arkadaşlarıyla iletişim kurmaya yönlendirmektedir.[15]

7-12 yaş döneminde görülen bazı toplumsal özellikler şöyle sıralanabilir :

Kolay etkilenme; Son çocukluk döneminde, aşırı duyarlılığın yanında görülen diğer bir özellik de kolay etkilenmedir. Bu dönemdeki çocuklar, kendi arzularının, diğer çocukların doğrultusunda olduğu inancındadırlar. Bu da onların gruba kabul edilmelerini kolaylaştırır. Yaşam süreci içinde, belki de hiçbir dönemde rastlanmayacak düzeydeki kolay etkilenme bu evrede görülmektedir.

---

[13] Ülken, **a.g.e.**, s.404.
[14] Herbert Sorenson, **Eğitim Psikolojisi.** Çeviren: Gültekin Yazgan (2. Basım İstanbul: M.E. Basımevi, 1968), s.56.
[15] Sand Ström,C.I., **The Psychology of Childhood And Addescence**, (5 th ed. Middlesex: Hazell Watson and Viney Ltd. , 1979).

Karşıt görüşte olma; Bu, çocuğun düşünceleri ve hareketleriyle diğer çocuklara karşıt olmasıdır. Kendi akranlarının görüş ve düşüncelerini paylaşan, kabul eden çocuk, daha büyük çocukların ve erişkinlerin görüşlerine karşı koyar. Karşıt görüşte olma, daha küçük çocuklarda görülen "negativizm" le, yani olumsuzlukla da eşanlamlıdır. Karşıt görüşte olma, Çocukluk dönemi boyunca devam etmektedir.

Rekabet; Çete çağı (Gang Age) rekabet çoğunlukla kavgaya sebep olur. Grup üyeleri arasında, iki grup arasında, grupla diğer sosyal kurumlar arasında söz konusu olmaktadır.

Sorumluluk; Araştırmalar kalabalık ailelerden gelen çocuklarda, zorunluluk nedeniyle kendi işlerini yapmak ve kendilerinden küçük kardeşlerine bakmakla yükümlü olduklarından sorumluluk duygularının daha fazla geliştiğini göstermektedir. Kendi evlerinde bazı sorumlulukları üstlenmeyi öğrenen çocuklar, sadece başarılı bir uyum göstermekle kalmamakta, aynı zamanda grubun lider rolüne seçilmiş bir üyesi de olabilmektedir.[16]

İlköğretim çocuğu, okulda eğitim öğretim görürken ve okul dışında oynarken ortaya çıkan sosyal durumlar gibi hallerde kendi yaş ve cinsiyetinde olanlarla geçinmeyi öğrenebilir. Çocuk kendisiyle ana, babası, öğretmeni arasında da elverişli bir ilişki geliştirebilmektedir. Çocukta uyum ergenlik yıllarında daha tamam bir gelişmeye temel görevi göreceğinden bunların epeyce yerleşmiş olması gerekmektedir... Ergenliğin yaklaşmasıyla kız veya erkek çocuk sosyal baskı ve ilişkilerin adam akıllı farkına varmaya başlar. Ergeni bu devrin karakteristiği sayılan gruba uymaya götüren işte bu duygululuktur... Büyüdükçe bazı durumlara karşı tepkide bulunmayı, bazılarına karşı bulunmamayı öğrenir ve nefsine güveni daha da artar ve arkadaşlarına bağlı olma ihtiyacını daha az duymaya başlar. Ama hala davranışlarına karşı grubun yapması ihtimali olan tepkilerle ilgilenmektedir.[17]

---

[16] H. Yavuzer, **a.g.e.**,s. 118-119

[17] Luella Cole, John J.B. Morgan, **Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi**. Çeviren : Belkıs Halim Vassaf (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1975), s.172-173.

Bu dönemdeki çocuklar, aile, okul ve çevreden taklit, özenme, öğrenme yoluyla bir çok olumlu ve olumsuz davranışlar benimserler. Özellikle ilköğretim kademesindeki bu çağda, öğretmen modeldir. Edinilen bu davranışların çocuğun oluşturacağı kişiliğe bir temel olacağı gerçeği açıktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUM VE EĞİTİM İLİŞKİSİ

1. EĞİTİM KAVRAMI

Eğitimin, bir çok farklı tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları ve literatürlerde en çok geçenleri şunlardır:

"Eğitim , bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır."

Başka bir biçimdeki tanıma göre eğitim, "Bireyin toplumsal yeteneğinin ve en elverişli düzeyde kişisel gelişmesinin elde edilmesi için seçilmiş ve denetimli bir çevreyi (özellikle okulu) içine alan toplumsal bir süreçtir."

Bir eğitimcimizde eğitimi, "Bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve amaçlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir." Biçiminde tanımlıyor.

Bu tanımları gözden geçirdiğimiz zaman eğitimin, kişiliğin gelişmesine yardım eden ve onu temel alan, onu yetişkin yaşamına hazırlayan, gerekli bilgi, beceri ve davranışlar elde etmesine yarayan bir süreç olduğu anlaşılmaktadır.[18]

Eğitim, çocuğun sosyal davranışlarını gerçekleştirdiği önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir. Öyleyse her toplumun (her ülkenin) eğitimini gerçekleştirmesinde

---

[18] Mahmut Tezcan, **Eğitim Sosyolojisi:Genişletilmiş** (8. Baskı. Ankara: Zirve Ofset, 1992), s.5.

yaşattığı ve süre gelen kültürün önemi açıktır. Dolayısıyla gerçekleştirilen eğitimin amacı, ilke ve özelliklerine değinmekte fayda olacağı anlaşılmaktadır.

1.1. Eğitimde Amaçlar ve Toplum

Her ülkenin kendine göre belirlediği , yetiştirdiği insanda eğitim yoluyla ne gibi istenilen davranış değişiklikleri kazandırılabileceğini gösteren belirli ilkeler ve özellikler vardır. Bu özellikler ise, bilgiler, yetenekler, beceriler, tutumlar, ilgi ve alışkanlıkları içermektedir.

Başka bir deyimle amaçlar, her ülkenin yurttaşlarının hangi durum karşısında nasıl davranacağını daha önceden saptadığı ilkelerdir. Okullarda bu amaçlara ulaşacak biçimde öğrencilerini eğitirler. Böylece amaçları örgütsel yönden düşündüğümüz zaman işlevlere oranla bir özellik kazanmaktadırlar. Burada daha çok, genel amaçlar ve toplum ilişkisine değineceğiz.

1.1.1 Genel Amaçlar

A. Bireye yönelik amaçlar :

1. Çevresini denetimi altına almayı başarmak
2. Kendi amaçlarını saptayabilmek
3. Kendisini nesnel olarak ifade edebilmek
4. Akılcı ve mantıksal davranış kazandırmak.
5. Bireye iyi bir yaşam kazandırmak
6. Bireye nasıl düşüneceğini öğretmek
7. Toplumsal hareketliliği artırmak
8. Bedensel ve ruhsal gelişimi sağlamak
9. Eğitimin, bireydeki kötü eğilim ve davranışları düzeltici bir amacı olmalıdır.
10. Sürekli değişme yoluyla yaşamın yenilenmesini sağlamak.
11. Bireye iletişim (komünikasyon) becerileri kazandırmak.
12. Bireyde karar alma becerilerini kazandırmak.

Eğitimin bireye yönelik amaçların da, bireyin ön planda olduğu, eğitim yoluyla bireyin daha iyi bir yaşama ulaştırılmasının hedeflendiği, yaratıcı ve yansıtıcı düşünmeyi öğretmek üzerinde durulduğu, bireyin içinde yetiştiği çevreden kurtulabilme, o çevreyi daha iyi koşullar bakımından değiştirebilme yeteneğine yönlendirildiği, deneyimin sürekli olarak yenilenmesi yoluyla yaşamında yenilenmesi sürecine gidilmesi gerektiği düşüncesi, çeşitli düzeydeki insanlarla etkileşimde bulunmada etkililiğin olması gereği, onlarda uyumlu çalışma yeteneği ve iletişim kurma gücünü geliştirmeye ve doğru kararı seçebilme gibi hedeflerinin olduğu açıktır.[19]

B. Sosyo-Kültürel yönelimli amaçlar:

1. Yaşam geleneğini korumak.
2. Ulusal açıdan, ulusun kalımını (bekasını) sağlamak.
3. Toplumun yenileşmesine katkıda bulunmak.
4. Kültürü zenginleştirmek ve biçimlendirmek.
5. Toplumun refahına uyarlanabilmek.
6. Ekonomik verimi artırmak; iyi üretici, iyi tüketici yetiştirmek.
7. Bireyin toplumsallaştırılması, toplumsal yaşamın temellerini anlamasını sağlamak.
8. Bireyde siyasal bir bilinç uyandırmak, iyi vatandaş eğitimi sağlamak. Toplumun siyasal modernleşmesine bu yolla katkıda bulunmak.

Burada dikkati çeken noktalardan biri, amaçların birbirinden bağımsız olmadığı birbiriyle ilişkilerinin söz konusu olduğudur.

Bir diğer nokta, eğitimde tek amacın ele alınmaması, eğitimin çok amaçlı olduğunun düşünülmesi gerektiğidir.[20]

Eğitimin işlevleri, bir toplumda eğitimin amaçlarıyla bağıntılı olup onun tarafından biçimlenir. Buna göre bir eğitim sistemi örgütlenirken başlangıç noktası, önce amaç, sonra işlev olmaktadır. Öyleyse eğitimin toplumsal işlevlerini değinmek yerinde olacaktır. Çünkü toplumsallaşmanın gerçekleşmesindeki en önemli faktörlerden biri eğitimdir.

---

[19] M. Tezcan, **a.g.e.**, s.34-35.
[20] M. Tezcan, **a.g.e.**, s.36.

1.2. Eğitimin Toplumsal İşlevleri

Eğitimden, birey üzerine yapılan ve onun fiziksel, zihinsel ve ahlaksal varlığında bir değişikliği ve gelişmeyi gerektiren her türlü eylem anlaşılmaktadır. Yani bireyin hem kişisel ve hem de toplumsal gelişimi söz konusudur. Bu anlayışla birey, bir bütün olarak ele alınmakta, kendisi ve toplum için en uygun biçimde tüm gelişmesi göz önünde bulundurulmaktadır.

Eğitimin toplumsal işlevleri "açık" ve "gizil" olarak ikiye ayrılmaktadır.

1. Eğitimin açık işlevleri :

a) Toplumun kültür mirasının birikimi ve aktarılması
b) Çocuğun toplumsallaştırılması
c) Yenilikçi ve değişmeyi sağlayan elemanlar yetiştirmek
d) Siyasal işlev
e) Eğitimin seçme işlevi
f) Eğitimin ekonomik işlevi

2. Eğitimin gizil işlevleri:

a) Eş seçme
b) Tanıdık sağlama
c) Statü kazandırma
d) Çocuk bakıcılığı
e) İşsizliği önleme
f) Çocuğun ekonomik sömürülmesini engelleme
g) Temizleyicilik

Eğitimin, bireyin hem kişisel hem de toplumsal gelişimini sağladığını daha önce belirtmiştik. Eğitim ve toplum arasında sürekli bir etkileşim vardır. Eğitim, Toplumun gereksinimlerine ve amaçlarına göre düzenlendiği gibi, toplumsal gelişmeyi sağlayacak şekilde de düzenlenir. Eğitim genel de toplumsal amaçlar yönünden ele alınır. Ama bireysel amaçları gözettiği gibi, birey üzerindeki toplumsal baskıların yol açtığı olumsuzlukları da gidermeye (rehberlik hizmetleri) çalışmaktadır.[21]

---

[21] M. Tezcan, **a.g.e.**, s.48-49.

2. EĞİTİM VE TOPLUM

Eğitim, benliğimizi mükemmelliğe yaklaştırmak amacıyla kendi kendimize yaptıklarımız ve başkalarının bize yaptıklarının tümünü kapsamakla kalmaz, daha çoğunu kapsar. En geniş anlamıyla benimsenince karakterlere ve insan yetenekleri üzerinde belli amaçlarından apayrı etkiler yaratan şeylerde, yasalarca, hükümet türlerince, endüstriyel sanatlarca, toplumsal yaşam türlerince, evet hatta insan iradesine bağlı olmayan etkenlerce; iklim, toprak ve bölgesel durumlarca yaratılan etkileri bile kapsar. Her kuşağın kendisini izleyecek olanlara, o güne kadar ulaşılmış gelişme aşamasını korumak ve mümkünse yükseltmek niteliğini kazandırma amacıyla verdiği kültür olduğu anlaşılmaktadır.[22]

Çocuklarımız, potansiyel olarak geleceğin toplumunu oluşturmakla beraber toplumsal olmayan bir topluluk meydana getirirler ve bu bakımdan eğitim, gencin sosyalleşmesi olarak düşünülebilir. Daha genç kuşağın sosyalleşmesine yardım, olgun yetişkinin rolünün bir parçasıdır. Bu Emile Durkheim'in şu tanımıyla izah edilmiştir: "Eğitim, henüz toplumsal yaşantıya hazır olmayanlar üzerinde yetişkin kuşakların uyguladığı bir faaliyettir."[23]

İnsanı toplumsal bir varlık haline getiren, insanın doğuştan getirdiği güdülerdir. Bu güdüler, insanı toplumsal kurallar ve değerler sistemine uymaya zorlar. Ama bu zorlama güdülerin biçim değiştirmesiyle gerçekleşir. Yaşantılar, deneyimler bunun nedenleridir. Örneğin, insanın yaşamını sürdürmek istemesi, onda güvenlik ihtiyacı doğuracaktır. Bu güvenlik ihtiyacı da diğer insanlarla bir arada bulunmakla , dayanışma ile gerçekleştirilebilecektir.

Sosyal güdülerin bazıları şunlardır:

- Bağlılık ihtiyacı
- Güvenlik ihtiyacı

---

[22] W.O. Lester Smıth, **Çağdaş Eğitim**. Çeviren: Nurettin Özyürek (İstanbul: Varlık Yayınevi, Eylül 1967), s.7-8.

[23] A.K.C. Ottaway, **Eğitim Sosyolojisi**. Çeviren: Mahmut Tezcan (Ankara : Ankara Üni. Eğit. Fak. Yayınları no:14, 1971), s.41.

- Saygınlık (itibar) kazanma ihtiyacı
- Cinsel güdü
- Özgürlük ve özerklik ihtiyacı
- Saldırganlık güdüsü
- Hazza varma, elemden kaçma

Bu güdülerin doyurulması, toplumsal yaşam için çok önemlidir. Doyurulmayan ve karşılanamayan güdülerin bir çok olumsuz tavır ve davranışlara yol açtığı bilinmektedir. Güdülerin bireyde olumlu yaşantılar yönünde olgunlaşmasında eğitim ve çevrenin büyük önemi vardır.[24]

Birey toplumsallaşmanın ilk basamağında çevresindeki örneklere göre biçim almaya başlar. Bu örnekler ilk aşamada aile bireyleridir. Cinsiyet konusundaki bilinçlenmenin dahi, aynı cinsten kişinin örnek alınması yoluyla gerçekleştiği bilinmektedir. Taklitçilik, bir kişiden başka bir kişiye yayılmak suretiyle sosyal birliği yaratır. Yani; çeşitli taklitlerden oluşmuş bir sosyal birlik ortaya çıkmaktadır. Bu da kişiden kişiye yansımadan başka bir şey değildir.[25]

Bireyin gelişimindeki daha sonraki aşamalarda örnek olan ve taklit edilen kişi öğretmen olmaktadır. Yani eğitim bu aşamada devreye girmektedir. Okul ve çevre eğitimiyle beraber yön vermeye biçimlendirmeye başlar. Bu biçimlendirme, toplumun niteliği ve amaçlarına çerçevesinde gerçekleştirilir.

Bazı toplumlar, özellikle demokratik ülkelerde yaşayan toplumlar, bireyler arasındaki farkları kabul ederler ve bu farkların belirtilmesine çalışırlar. Başka toplumlar, özellikle totaliter ülkelerde yaşayan toplumlar, bireyciliğe onu ortak bir kalıba uydurmaya zorlayarak, gem vurma eğilimi göstermektedirler. Toplumlar bireysel fark ve özellikleri göz önünde bulundurmak gerektiğini kabul etmiş olsunlar ya da olmasınlar birey ve toplumun oluşması gerçeği mutlaka vardır.[26]

---

[24] Feriha Baymur, **Genel Psikoloji** (7. Basım. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1985), s. 67-69.
[25] Emile Brehier, **Bugünkü Felsefe Konuları**. Çeviren: Mehmet Toprak (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1966), s.73.
[26] Ferhan Oğuzkan, **Eğitimin Toplumsal Biçimleri ve Toplumun Niteliği** (Eğitim Fak. Der., Cilt X, No: 1-2, 1978), s.48.

Bir toplumun yapısı, hangi toplumsal niteliğe uyarsa uysun, bir toplumun felsefesi ne olursa olsun, birey ve sonucunda toplum oluşmuştur. Toplum sadece bireyi etkilemez, birey de toplumu etkiler ve onu biçimlendirir, değişikliğe uğratır, geliştirir. Çünkü bireyler varolduğunda toplum kendiliğinden oluşmuştur. Toplum kesinlikle bireye bağımlıdır ve bu bağımlılıktan ötürüde bireyin doğal özelliklerini ve farklarını gözetmek zorunluluğu anlaşılmaktadır.

Birey toplum karşısında edilgen bir varlık değildir. İnsan, doğarken getirdiği gizil güçler ve sonradan toplumdan kazandıklarıyla bir yandan kişiliğini geliştirir, değiştirirken, bir yandan da toplumu etkiler, değiştirir. İlkel toplumlarda, ortaklaşa bilincin egemen olduğu, bireylerin bezelye taneleri kadar benzeştiği dönemlerde bile insan, toplumdan aldığını birey olarak topluma vermiş toplumsal gelişmeyi etkilemiştir. İlk üretim araçlarını geliştiren, ateşi bulan, mağara duvarlarına avının resmini çizen, ilaç yaparak hastalarını iyileştiren insan soyunun atalarını, kısaca toplumun değişmesine, gelişmesine öncülük edenleri anımsamak bile bireyin topluma etkisini anlamaya yeterlidir. İnsanlığın ortaklaşa hazinesi olan uygarlığı, kültürü uzay çağına ulaştıran, insanlığın yaratıcı zekasını bilimde, sanatta, felsefede, siyasette, teknolojide somutlayan kişiler toplumun ürünü olan bireyler değil midir?[27]

Toplumsal yapı içerisinde bireyin önemi gitgide artmakta bireysellik önem kazanmaktadır. Toplumlar artık evrensel değerlere yaptıkları katkı oranında değerlendirilmektedirler. Bireysellik toplumsal yaşamı yok etme yönünde değil onu daha yaşanılır, mutlu, başarılı bir yapıya kavuşturmak için ön plana çıkarılmaktadır.

Çağın gereklerine ve yeni oluşumlarına göre biçimlenen eğitim de dünya karşısında yeniden biçimlenmektedir. Yeni bir dünya oluşumunda gerekli olan yeni değerler (teknolojik, kültürel) ve davranışların insana kazandırılması gerekmektedir. Bunun içinde eğitime büyük görev düşmektedir.

Toplumun niteliği konusundaki çeşitli görüşlerden birinin öne çıkması eğitimin amacını büyük ölçüde etkileyecektir. Toplumun öne çıkması veya bireyin öne çıkması

---

[27] Özcan Köknel, **Kişilik** (İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1985), s.70.

eğitimin temel işlevlerini etkileyecektir. Bugün çelişki gibi görünen, eğitimin iki temel fonksiyonu olduğu öne sürülmektedir. Bunlardan birisi "geçmişten devralınan kültürün gelecek kuşaklara aktarımı" dır. Bir toplumun kültürünün, ölçü ve değerlerinin aktarımı, toplumun bütünlüğü ve sürekliliği açısından eğitim büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan eğitim sosyal kontrol aracı olarak görülmektedir. Bu yönden bir eğitim amacı bireydeki, bütünlüğü ve sürekliliği bozacak davranışları engellemeye yöneliktir. Eğitimin "toplumsal yapıya uyum sağlayacak etkinliği kazandırma etkinliği" onun tutucu diye tanımlanan yönünü oluşturacaktır.

Ancak eğitim, yalnızca mevcudu korumaya yönelik işlev görmemektedir. Eğitim aynı zamanda toplumda yaratıcılığı ve yeniliği teşvik etmektedir. Diğer bir deyişle modern bir toplum eleştirici ve yaratıcı bireylere gereksinme duymaktadır. Böyle bireylerin yetiştirilmesi ise eğitimin işlevidir. Bu işlevi ile eğitim yeniliklerin başlatıcısı da olmaktadır. Endüstriyel modern ve demokratik toplumlarda özellikle formal eğitim, toplumdaki mevcut değerlerle zıtlaşan ve hatta çatışan yeni değerler aşılamak suretiyle, bütünlüğü sağlama yerine toplumsal çözülmeye neden olmaktadır. Yaratıcılığın teşvik edilmesi ve düzenin eleştirilmesinin doğal karşılanması, toplumdaki hareketliliğin hız kazanmasına ve dolayısıyla toplumsal düzenin yeni görüşler ve değerler yönünde değişmesine yol açmaktadır. Böylece bir yandan mevcut düzeni korumaya yönelik olan eğitim, öte yandan toplumsal değişmeyi teşvik edici olarak karşımıza çıkmaktadır.[28]

Demokratik ülkeler eğitimin bu iki yönünü de yürütmeye çalışmaktadırlar. Bu iki yönün bir arada işleyemeyeceğine dair görüşler de vardır. Eğitim hem kültürel yapıyı, toplumsal yapıya uyumu gerçekleştirmek için genç nesillere aktaracak hem de bireysel yönü gelişmiş, eleştirici, yaratıcı ve üretici genç nesiller yetiştirecektir.

En tutucu ve değişmeye açık olmayan toplumlar bile zaman süreci içerisinde değişecektir. O halde toplumlar statik değil, dinamik olduklarına göre, toplumsal değişimi, birey toplumla beraber gerçekleştirecektir.

Toplumsal yapıyı, sosyal kurumlar, gruplar, örgütler oluşturmaktadır. Eğitim toplumun en önemli temel kurumlarından birisidir. Toplumsal yapıyı oluşturan bu

---

[28] Altan Eserpek, **Eğitim ve Sosyal Değişme** (Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt X, No: 1-2, 1978), s.123.

parçalar (sosyal kurumlar, gruplar, örgütler vb.) devamlı birbiriyle etkileşim halindedir. Doğal olarak bu etkileşim bütünü de biçimlendirecektir. O zaman parçaların birinde başlayan değişme diğer parçaları ve bütünü de değişme yönünde etkileyecektir. Eğitimde yapılacak bir değişim etkinliği ve bunun neden olduğu değişim, yapının diğer parçalarını da etkilediği gibi, kendiside diğer parçalarda meydana gelen değişikliklere ve bunların etkisine açık ve hazır olacaktır.

Toplumsal değişimi etkileyen nedenler değişik olabilmektedir. Eğitim de nedenlerden biridir. Eğitimin toplumsal değişimde öne çıkması, toplumların tercihlerine bağlıdır. Toplumsal değişimde daha önce bahsedilen toplumların niteliğine göre, sosyal kurumlara veya yönetim biçimine görev yüklenebilir. Buna göre de eğitimin amacı değişebilecektir. Eğitim, ya bilgi aktarımı yapacak veya tercihe göre bilgi aktarımının yanında iyi yurttaş yetiştirecektir.

Eğitim, zamanla toplumların oluşumunda, toplumların karmaşıklaşması sonucunda bir kurum haline dönüşmüştür. Eğitimin kurum olması, aile gibi eğitim kurumlarının eğitim işlevinin sona erdiğini göstermez. Bugün ailenin bireyin eğitiminde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir ve bu rol hala etkinliğini azaltsa da sürmektedir.

Toplumların karmaşıklaşması ve endüstrileşme sürecinin hızlanması ekonomik sistemde uzmanlık isteyen beceriler gerektirmektedir. Bu beceriler ise ancak öğretici olarak eğitilmiş kişilerin denetiminde kazandırılmaktadır. Böylece eğitim mesleki becerilerin kazandırılmasına dönük olarak planlanmakta, programlanmakta ve zamanlanmaktadır. O halde formal eğitim bireyin ekonomik rolü için gerekli beceriyi kazandıran kasıtlı ve belirli bir zaman kesitiyle sınırlandırılan eğitimdir. Formal eğitim, informal eğitim ya da sosyalleşme sürecinin bir kısmıdır. Karmaşık bir toplumda hem informal hem de formal eğitim bireyin kişiliğinin oluşmasında etkin rol oynamakta ve böylece birbirini tamamlamaktadır. Bireyin yaşamı boyunca süren informal eğitim onun sosyal yaşama uymasını sağlamak için gerekli sosyal beceriyi kazandırmaktadır. Öte yandan belirli bir zaman kesitiyle sınırlandırılan ve örgütlenen formal eğitim bireyin ekonomik rolü için gerekli beceriyi kazandırmakta onun mesleki rolüne uymasını sağlamaktadır.[29]

---

[29] A. Eserpek, **a.g.e.**, s.126.

Çocuk okula başladığında boş bir kalıp değildir. Çocuk okula başladığında belirli sosyal becerileri, davranış kalıbını ve dünya görüşünü de beraberinde formal eğitim örgütüne getirmektedir. Farklı sosyal çevrelerde sosyalleşmiş olarak, formal eğitim kuruluşu olan okula gelen çocuklar, hem birbirleriyle hem de öğretmenleriyle ilişkileri yoluyla formal eğitim sürecini etkilemektedirler. Böylece okul öncesi sosyalleşme süreci okuldaki formal eğitimi belirli bir ölçüde etkilemektedir. Buna karşılık okulda kazanılan bilgi ve becerilerde öğrenciler tarafından okul dışına taşınmakta ve bu yeni bilgi ve beceriler çocukların sosyal çevrelerindeki ilişki ve davranış biçimlerini etkilemektedir.[30]

Çocuğun aile ve yakın çevresinden almış olduğu eğitimle okulda verilen eğitim bazen çelişebilmektedir. Bu iki eğitim çevresi çocuğun gelişim süreci içinde birbirini tamamlayan faktörler olmasına rağmen, Çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevrenin beklentileri ve gerçekleri okulda verilen eğitimle ters düşebilmektedir. Bunun kaynağı halk kesiminin ve yöneticilerin beklenti farklılığıdır.

Çağın hızlı değişimi, bilim ve teknolojinin insan yaşamında önemli bir yer tutması ve bu hızlı değişime birey yetiştirmek, formal eğitim süresinin doğal olarak uzamasına , insan hayatında önemli bir yer kaplamasına neden olmuştur.

---

[30] A. Eserpek, **a.g.e.**, s.127.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OKULDA SANAT EĞİTİMİ

1. SANAT VE SANAT EĞİTİMİ

1.1. Sanat Eğitiminin Tanımı, Kapsam ve Konuları :

Mağara döneminde yaşayan ilkel topluluklardan günümüze kadar gelen tarihsel süreç içerisinde, sanattan beklenenler ve sanata yüklenen rollere koşut olarak sanatın tanımının da sürekli olarak değiştiği görülür.

Günümüzde ise "kişiyi, giderek de toplumu tinsel yönden etkiletebilecek dürtüleri sağlama becerisi" olarak tanımlanmaktadır.[31]

Ancak bu tanım, bütün boyutlarıyla düşünüldüğünde, sanatı açıklamak için yetersiz ve yüzeysel kalmaktadır. Bunun nedeni sanatın tartışmaya açık bir kavram olmasından ve onun öznel yapısından kaynaklanmaktadır. Sanat dünyası çok renkli ve zengindir. Farklı unsurlar bu dünyayı oluştururlar. Başta eser olmak üzere sanatçı, sanat tüketicisi, doğa ve toplum bu unsurların temel taşlarıdır. Bu unsurlar devamlı etkileşim içerisinde ve birbiriyle bağımlıdırlar.

Sanat unsurları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Sanatçı çevresinden ve yaşantısı yoluyla elde ettiği birikimle sanat eserini yaratır. Sanat tüketicisi eserden aldığı etkilenimi doğa ve topluma aktarır. Gene sanatçı, zenginleşen doğa ve toplumdan yeni birikimler elde ederek, daha yeni ve değişik yaratmalar ortaya koyar. Unsurlar

---

[31] Bülent ÖZER, "2000 Yılına Doğru Sanat Kavramının Tanımı ve Kapsamı," **2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu** (İstanbul, 1977), s.4.

arasındaki bu ilişki, etkileşim sürüp gider. Sanat eseri bir kişi tarafından yapılan bir defalık süreç olmasına karşın, ondan zevk alan, etkilenen insan sayısı sonsuzdur.[32] Sanatın toplum ve birey için faydalarını belirtmekte yarar vardır.

Sanatın toplum ve birey için etki ve faydaları:

1. Sanatın topluma etkileri ve faydaları:

a) Geleneklerin korunması veya değiştirilmesine etkileri: Toplumlar sıkıntılarını bazı kollektif davranışlarıyla gidermeye çalışırlar. Müşterek yapılan dini törenler, doğum ve ölüm törenleri, sanat etkinlikleri, festivaller, futbol seyirciliği toplumların deşarjını sağlamayı amaçlayan etkinliklerdir. Bunlar ortak değerlere dayalı, ortak eylemlerdir. Bunlar toplumu dağılmaktan korur. Bir şarkıcıyı veya bir sporcuyu kalabalıkların alkışlanması da akıl ile izah edilemeyen toplumsal törenlerdir. Törenler, düşünceleri ve duyguları eylemle ifade etmenin simgesel biçimleridir. Tıpkı rüyalar gibi.

Bu ortaklaşa törenlere duyulan ihtiyaç, otoriter siyasal sistemlerin liderlerince istismar edilerek toplum maceralara sürüklenebilmektedir. Dini törenler ve sanat etkinlikleri toplumların ihtiyaçlarına cevap veren en iyi yöntemlerdir.

Sanatın, bireyin bizzat kendi ruh sağlığına da faydalı olduğundan, dolaylı olarak toplumuna da yararlı olmaktadır. Toplumsal olaylara farklı bakış açıları getirebilmektedir. Böylece toplumsal değişmelerde rol oynadığı anlaşılmaktadır.

b) Sanatın bütün toplumların anladığı yegane ortak dildir. Ülkeler ve milletlerarası iletişim aracıdır. Barışa hizmet eder.

c) Sanatın sayesinde tarih ile haberleşiriz. Buna en iyi örnek Mısır piramit mezarları ve hiyerogliftir.

d) Bilime önemli katkıları vardır.

e) Ekonomik bir olaydır.

---

[32] Nihat Boydaş, Yusuf Baytekin BALCI, **Eğitim Bilimine Giriş**: Eğitim Sanat İlişkisi (Ankara, 1997), s.168.

2. Sanatın bireylere faydası :

Sanat hayatın bir süsüdür. Yaşamımıza anlam katar. Hastalıklarımızda teşhis ve tedavi aracıdır. Bize sıkıntı veren reddedilmiş isteklerimiz sanat haline dönüşerek bizleri rahatlatır, buna re animasyon etkisi diyebiliriz.

Resim yapmak ve şiir yazmak birbirine benzer. Duygularımız yoğunlaştığı zaman bir kerede oluverir. Çünkü sanat, bireyin kendi duygularını ifade etmesi demektir.[33]

19. yüzyılın son çeyreğinde ise sanatın eğitim boyutu ortaya çıkar. 19. Yüzyılın yarısından başlayarak öncelikle endüstrileşen ülkelerde sanat eğitimine ilginin arttığı görülür. Sanat eğitimi kentlerde kültür çöküşüne ve insanın kendine yabancılaşmasına karşı bir önlemler hareketi ve bir eğitim akımı olarak belirmeye başlar.[34]

Sanat eğitimi, genel anlamda, güzel sanatların bütün alanlarını kapsayan, okul içi ve okul dışı yaratıcı eğitim sürecidir. Dar anlamda ise okullardaki ilgili bölüm ve sınıflarda bu alana ilişkin olarak verilen dersleri tanımlamaktadır.[35]

Genel anlamda kullanıldığında sanat eğitimi güzel sanatların resim, yontu, mimarlık, grafik ve dekoratif sanatlar, fotoğrafçılık, gibi görsel-yorumsal ve teknik bölümlerini, sözsel ve işitsel sanatları (edebiyat ve müzik) çeşitli türlerinin; tiyatro, bale, opera, sinema ve televizyon gibi görsel ve işitsel iletişim sağlayan sanat dallarının tümünden yararlanan bir eğitim süreci olarak düşünülmelidir. Böyle bir sanat eğitimi, sanatın oluşumu, sanatsal yaratma, sanat türleri, sanat akımları, sanatçı kişilik ve özellikleri gibi konuları işleyen, sanat kavramları ve eleştirisi, sanat psikolojisi, sanat sosyolojisi, sanat coğrafya ve topografyası gibi sanat olayına, sanat ürünlerine ve sanat-toplum- kültür ilişkilerine ait kavramsal bilgi dallarının da katılmasıyla tamamlanıp, bütünleşir.[36]

---

[33] Vedat Erkul, **Sanat ve İnsan** (1. Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları, Ocak 1996), s.268-269.
[34] İnci San, **Sanat Eğitimi Kuramları** (Ankara: Tan Yayınları, 1983), s.64.
[35] İ. San, **a.g.e.**, s.20.
[36] İnci San, "Çocuğun ve Gencin Sanat Eğitimi" **Ulusal Kültür Dergisi**, (6 Haziran 1979), s.164.

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

Sanat eğitimi, insanın "yeniyi, özgünü arama, bulma ve uygulama" içgüdüsünü geliştiren bir eğitim alanıdır. Bu özelliği ile, toplumlar arası yarışma ortamında, yarışma sonucunu belirleyici en önemli öğe de olmaktadır. Eğitim sistemlerini sanat eğitimi temeli üstüne kuran uluslar yarışı önde götürmektedirler.

Piaget'e göre eğitimin temel amacı, "yeni şeyler yapma yeteneğine sahip bireyler yaratmaktır, diğer kuşakların yapabildiklerini tekrarlamaktan öteye geçmeyen bireyler yetiştirmek değil! Eğitimin ikinci amacı ise, eleştirici olabilen, bilgilerin doğruluğunu araştırabilen, sunulan her şeyi kabul etmeyen ve sorgulayan beyinler yetiştirmektir."[37]

Bu anlamda sanatsal anlatım olanakları genel eğitim içinde eğitim aracı olarak kullanılabilirken, diğer taraftan eğitimsel kaynaklar da sanat için kullanılabilir. Genel eğitim açısından, yaratıcılığı arttırması, yetenekleri ve estetik duyarlığı geliştirmesi çağdaş insan yetiştirilmesinde önemli bir araç olması nedeniyle sanat eğitimi günümüzde önemli bir yere sahiptir. V. Özsoy sanat eğitiminin önemine şöyle değinir; "Sanat da bilim gibi bize içinde yaşadığımız dünyayı seyretmek ve yorumlamak için kullanacağımız önemli bir kavrayış merceği sunar. Yeterli ve doğru bir sanat eğitimi alamayan çocukların dengeli, iyi oluşturulmuş bir eğitim aldıklarını söylemek mümkün değildir."[38]

Sanat eğitiminin salt sanatçı ya da yaratıcı insan yetiştirmekten daha geniş kapsamlı olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim sanat eğitimi bireylerin sanatla ilişkilerinin düzeyini ve niteliğini belirlemede önemli bir etkendir.

Bu gün sanat eğitimi denince, yalnızca bir öğretim dalı değil, eğitim öğretimi tümüyle kapsayan ve onları yenileyen bir ilke anlaşılmaktadır. Genel eğitimin bütünleştirici bir bileşeni ve tinsel eğitimin temeli olarak sanat eğitimi ile kişiliğin uyumlu bir bütün olarak gelişimi sürecinde, kişideki yaratıcı ve üretici güçlerin gözetilip geliştirilmesi amaçlanmaktadır.[39]

"Görsel sanat eğitimi", eğitim biliminin bir dalı olarak sanatın; estetiğin, sanat tarihinin eğitim ve öğretimle ilgili bütün sorunlarıyla ilgilenir. Bireyin sanatsal ve

---

[37] Şükrü Ünalan, "Yaratıcı Düşünme Öğretimi", **Sanat Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu,** s.144.
[38] Vedat Özsoy, "Güzel sanatlar alanında Çok Alanlı ve Projelere Dayalı Bir Yöntem", **Çanakkale On Sekiz Mart Ü. Eğt. Fak. Sanat Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu**, (Nisan 1999, Bildiriler), s.9.
[39] Uğurcan Akyüz, "Ülkemizdeki Sanat Eğitimi Üzerine", **Ç.O.M.Ü.**, s.410.

estetik gelişimi, sanatta öğrenme ve yaratıcılık eğitimi, sanat öğretiminin araştırma konuları içinde yer almaktadır.[40]

Sanat eğitimi kavramı, sanat ve eğitim kavramlarının birbiriyle ilişkisine dayanır. Sanat için eğitim ya da eğitim için sanat iç içe geçmiş kavramlardır. Özellikle ülkemizde sanat eğitimi kavramı sanatçı yetiştiren öğretimden, boş zamanları değerlendirmeye yönelik yaratıcı etkinliklerin düzenlenmesine kadar geniş bir anlam yaygınlığında kullanılmaktadır.

1.2. Sanat Eğitiminin Amaç ve İlkeleri :

Sanat eğitiminin amaçları sanatın kendinden kaynaklanan değerlerinin kişinin sanatsal ve kültürel gereksinimine katkısı yönünden çizilmelidir.[41]

Bu doğrultudaki bir sanat eğitiminin amaçları, şöyle sıralanabilir:

1. Sanata ilişkin en önemli özellik anlatımdır. Kişinin çok öznel iç görüsü, imgeleri, düşünüleri ve duyguları sanat ile görselleşir. Bu çok öznel dünyanın dışa dönüşmesi, bir başka deyişle anlatımı; başkalarının anlatımının anlaşılması insan için bir gereksinimdir. Hangi sanat formu olursa olsun yaratma eylemi anlatılmak isteneni izleyiciye iletmek ister. Bu aynı zamanda üretilen aracılığı ile bazı şeylerin paylaşılmak istenmesidir.[42]

İlk insandan buyana, kişiler anlaşılmak için çeşitli yollara başvurmuşlardır. Bunun gereksinim olduğunun anlaşılması, mağara duvarına çizilen resimlerden, günümüze kadar çeşitli sanat üretimlerine ve gelişen iletişim teknolojisine kadar geçen süreçten anlaşılmaktadır. İnsan anlaşılmak için olduğu yerde beklememiş, değişmiş, gelişmiş ve anlaşılmanın yollarını bulmuştur.

---

[40] Olcay Kırışlıoğlu, **Sanatta Eğitim** (Ankara: 1991), s.7.
[41] Olcay Kırışlıoğlu, **a.g.e.**, s.55.
[42] O.Kırışlıoğlu, **a.g.e.**, s.55

2. Sanatsal anlatımı, onun özel dilini kullanmayı öğrenen kişi, aynı zamanda bu dil yardımıyla geçmiş ve çağdaş sanat yapıtlarına değer yargısıyla ulaşılabilir. Gördüğü yapıtları niteliksel olarak ayrımsar. Sanatın insana kazandırdığı bu niteliksel zenginlik, değerlerle düşünme gücü her yapıt inceleme de biraz daha gelişir. Buna görsel duyarlılık yada görsel okur yazarlık denilmektedir.[43]

3. Sanat eğitiminin bir başka işlevi de sanat yapıtlarına olduğu kadar çevreye ve her türlü görsel nesneye bir başka boyutta estetik ölçütlerle ulaşmayı sağlamaktadır. Bu, sanat yapıtlarından-seri üretime, tanıtımdan- paketlemeye,mimarlık yapıtlarından çevre düzenine, televizyondan-sinemaya, iç dekorasyondan-giyime kadar her şeye, kendi özel oluşumları içinde sanat olarak ya da sanat gibi değerlendirmeyle, yaklaşmak demektir.[44]

4. Değerlerle düşünmeyi, nitelikleri ayrımsamayı öğrenen kişinin estetik açıdan bakış ve görüş alanı genişler. Beğenileri, tek boyutta kalan, yalnız kendi bildikleri ve sevdiklerini tek güzel sayan insanlar yerine geniş düşünen insanlar yetiştirmek sanat eğitiminin amaçları içinde yer alır. İçinde yaşanılan kültüre, öteki kültürlere, geçmişe ve çağdaşa aynı değerde ilgi, bilgi ve sevgi ile yaklaşım, gelişmiş bu görsel yetiye ve geniş sanatsal düşünmeye bağlıdır. Yine bu yolla yeniliğe açık, estetik hükümler verebilen bireyler yetiştirilebilir.[45]

5. Her yapıtta değerlerle düşünen insan zekasının bir sanatsal sorunu çözdüğü gözlenir. Bu tükenmeyen yaratıcı sorun çözme serüveni sanatçı da arttıkça, izleyicinin de bu üretilen yapıtlara tepkisi ve yanıtı artarak gelişir. Böylece toplumların kültürel değerleri oluşur. Sanatçı ve izleyici arasındaki bu yaratıcı iletişimsel bağ üretici de "ben yaparım", tüketici de ise "ben de yapabilirim" isteği ve gücü uyandırdığında amaç gerçekleşmiş demektir.[46]

6. Sanatın, kişiye öğrettiği bu özel dil, üretirken kazandığı yaratıcı davranış, öğrendiği bütünlüğü yaratma yetisi ve izlerken elde ettiği eleştirel tavır sonuçta ona ayrıcalıklı bir göz kazandırır. Bu göz sanatın içerdiği bütün değerlere ve anlamlara

---

[43] O.Kırışlıoğlu, **a.g.e.**, s.55
[44] O.Kırışlıoğlu, **a.g.e.**, s.56
[45] O.Kırışlıoğlu, **a.g.e.**, s.56
[46] O.Kırışlıoğlu, **a.g.e.**, s.57

açılan bir penceredir. Sanatçının görsel mecazlar ve değerler aracılığı ile tüketiciye sunduğu mesaj, aynı yetiye sahip göz ile çözülür. Böylece topluma değer yargılarıyla ulaşım ve de toplumsal bir kritik olarak yaklaşım kazandırılmaktadır.[47]

7. Sanatın kişiye kazandırdığı bir başka boyut yaratıcı eylemin yine değeri kendinden kaynaklanan mutluluk duygusudur. Çalışkan sanatçının bedensel ve zihinsel çok yoğun bir çaba içinde olduğu bir gerçektir. Çalışma sırasında sanatçının pek mutlu olduğu söylenemez. Ancak ne sonuçta elde edilecek parasal kazanç, ne de şu ya da bunun etkisi onu sanat yapmasına engeldir. O zamanını, emeğini ve bütün gücünü harcayarak ürettiği zaman mutludur. Bu hazzı aynı zamanda yaratmanın bir güdüsü olarak çocuklara tattırmak sanat eğitiminin bir başka hedefidir.[48]

Böylece yaratmanın, onu izlemenin verdiği haz kişiye özellikle de çocuklara, özgüven duygusunu kazandırmada önemli bir etken olarak rol oynayacaktır.

8. Sanat bir kültür varlığıdır. Sanatı eleştirel bir gözle algılayıp değerlendirmeyi öğrenen çocuk bu yapıtları tarihsel süreç içerisinde yerine koymayı da öğrenmelidir. Bu yolla her çağın her ülkenin sanat yapıtlarına, kültürel varlıklarına geniş bir perspektif içinde yaklaşır. Kısaca sanat tarihini öğrenir. Bunu yaparken gerçek yapıt görme, müzelere gitme alışkanlığı kazanır. Çok ve gerçek sanat yapıtı görme bu yapıtlardaki değerleri özümseme kişide bir değer birikimi sağlar. Bu birikim yeni yapıtlarda yaratıcı kişilerce geleceğe aktarılmaktadır.[49]

9. Sanat, bir yaratıcı süreç olarak kişiyi özgür düşünmeye, özgür çalışmaya ve yaratmaya götürür. Bu özelliği ile onda birey olma bilinci yaratır. Üreten, seçen, beğenen kişi aynı zamanda içinde yaşadığı toplumun bir üyesidir. Bu yolla toplum içinde kendine ve çevresine yabancılaşmaktan kurtulur. Bu işlevi ile sanat, kültürel ve toplumsal gelişmede katılımcı kişiler yetişmesinde önemli rol üstlenmektedir.[50]

---

[47] O. Kırışlıoğlu,**a.g.e.**, s.57.
[48] O. Kırışlıoğlu,**a.g.e.**, s.58.
[49] O. Kırışlıoğlu,**a.g.e.**, s.58.
[50] O. Kırışlıoğlu,**a.g.e.**, s.58.

Amaç bireyde sanatsal ve estetik davranışları geliştirmek olduğuna göre ondaki yapabilme gücünü, yapabileceği davranışlara dönüştürmek için önce onu tanımak gerekir. Bundan sonra irdelenecek konu çocuk ve onun sanatsal gelişimidir.[51]

2. OKULDA SANAT EĞİTİMİ

Genel eğitim içinde, sanat eğitimi yükümlülüğü resim derslerinde görülmektedir. Sanat eğitimine ilişkin değerlendirmelerin, plastik sanatlar bağlamında yapılması nedeniyle alanın dar tutulması eğilimi vardır. Sanat eğitimi, batı ülkelerinde de resim dersleri ile okul programlarına alınmıştır.

Sanat eğitimine ilişkin değerlendirmelerin ülkemizde yüzyılımızın başında yapılmaya başladığı düşünülürse, (premier congré International de L'enseignement. Paris 1900) bizdeki başlangıç oldukça geç sayılır.

Sanayi ve teknolojinin yabancılaştırdığı insanı, bunalım ve çöküntüden kurtarmanın araçlarından biridir sanat. Bir başka açıdan bakıldığında, eşitlik kavramının gelişmesiyle, sanat, bütün insanların uğraşacağı bir etkinlik olarak görülmeye başlanmıştır.

Sanat eğitiminin uzun süre, "sanat ve iş eğitimi" olarak değerlendirilmesinin altında yatan gerçek, sanayinin gereksinim duyduğu, becerileri olan insanı yetiştirmektir. Bu yaklaşım okullarda kuramsal ağırlıklı derslerin yerini uygulamalı derslerin alması biçiminde somutlaşır. Yaparak-yaşayarak eğitim, eğitim yöntemi olarak benimsenir. Alman Sanat Tarihçisi Konrad Lange'ın çalışmaları, sanat eğitimi ve resim derslerine ilgiyi çeker. Bu insanlığın gelişiminin belirli bir evresindeki bir zorunluluktur bir bakıma. Ona göre sanat eğitiminin amacı; "çocuğu doğanın ve yaşamın içine sokmak ve çocuğun bilincini doğa biçimlerine ve renklere, seslere ve canlıların devinimlerine ilişkin anı imgeleriyle doldurmaktır." [52]

---

[51] O. Kırışlıoğlu, **a.g.e.**, s.58.
[52] İnci San, **Sanat Eğitimi Kuramları** (Ankara: Tan Yayınları, 1983), s.66.

Lange aynı çalışmasında, sanat eğitiminin temel yapısına ilişkin yaklaşımlar getirir. "Sanatsal eğitimin çıkış noktasını meydana getiren temel kurallar, bizzat sanatın özünden çıkar. Sanatsal eğitim ussal eğitimin özel bir türü olmadığı gibi, teknik becerilerin kazanılması da değildir. Sorun ne belli bir kuramsal bilginin iletilmesi ne de ellerin beceriyle donatılmasıdır. Sorun sanat duygusunu geliştirmek, elleri gözlerin düşlemlemenin (fantezi) hizmetine vermektir." [53]

Sanat eğitimi için varılan olumlu bir yargıdır bu. Daha önceki dönemlerde gördüğümüz, gördüğünü aktarmaya çalışan ya da dış gerçekliği kendi gerçekliğinden kopuk bazı geometrik formlar içinde çizme çalışmalarının bugün sanat eğitimi ile ilgisinin olmadığı açıktır.

Resim öğretmeni Carl Götze'nin yüzyılın başında sanat eğitimine ilişkin getirdiği yaklaşımda ilginçtir. Sanat yolu ile eğitim için getirilen önerileri bugün de önemini korumaktadır. Götze'ye göre:

- Resim dersi her okulun ana derslerindendir.
- Her öğrenci, doğayı ve kendi çevresindeki nesneleri biçim ve renkleriyle bağımsızca (kendi başına) gözlemlemeyi ve gözlemlerini yalın, açık seçik ortaya koymayı (çizerek,resmederek) öğrenmelidir.
- Her öğretmen resim çizebilmesi ve geliştirmiş olduğu sanat görüşü yanında, güçlü sanatsal ilgileri de bulunmalıdır.

Valter Gropius'un kuruculuğunu yaptığı Bauhaus Okulu sanata eğitimine önemli katkılar getirmiş bir uygulamaydı. Sanat yoluyla eğitim görüşünün, gittikçe çirkinleşen ve mekanikleşen çevreyi yeniden ele almayı sağlayacak bir yaklaşımla uygulamaya konulması sanat eğitimi için önemli bir adımdır. Gropius'a göre "genel eğitim veren okullardaki sanat dersleri her çocuk ve insanda var olan biçimlendirici yaratma gücüne yönelik olmalıdır. Görme duyusu, form bilinci ve el becerisi geliştirilmesi, oyun biçiminde fark ettirmeden bilinçli işe yönelten bir tarz ile icat etme, deneyler yapma sağlanmalı, serbest biçimlendirme alışkanlığı kazandırılmalı, teknik bilgi verilmelidir." [54]

Ülkemizde sanat eğitimine bakış, batıdaki gelişmeleri izlemekle birlikte, bu izleyiş oldukça geride kalmaktadır. Sanat eğitimine ilişkin yeterince araştırmanın

---

[53] Charrier C.-Ozouf R., **Yaşanmış Pedagoji**. Çeviren: N. Yüzbaşıoğlu (Ankara: M.E.B. Yayını, 1972), s.388.
[54] İ.San, **a.g.e**, s.99.

yapılmadığı, sanat konulu toplantılarda bildiriler düzeyinde ele alındığı düşünülürse, sorun ciddi denecek boyuttadır.

2.1. Eğitsel Bir Araç Olarak Sanat Eğitimi ve Çocuğun Kişilik Gelişimi :

Eğitim, toplum içindeki bireylerin yaşam içindeki yerlerini almalarını sağlamaya yöneliktir. Eğitim kişilere kültür ve yaşam düzeyini iletir. Yaratıcı bireylere ihtiyaç duyan toplumlar, bunu eğitim yoluyla gerçekleştirebileceklerdir. Köklü değişimler geçiren dünyamızda bir an önce değişim hızının yakalanması gerekmektedir.

Yaratıcılık bir süreçtir. Bireyin kendisi ve dışındaki dünya ile alışverişe girdiği bitmez tükenmez bir süreç. Karşılaşılan dünya ile birey kendi kendine sınadığı, tartıştığı ve bilinç dışında da korktuğu dünya ile devamlı iletişimdedir. Bu iletişim halinde çevresini tanımaya çalışır. Bu da görme gücünün artırılmasıyla mümkündür.

Yaratıcılık, çağımızın sanatının çok yönlü düşünce yapısında biçimlendiğine ve sanat, yaşamla bütünleşme eğilimleri taşıdığına göre, eğitimde insanı mutluluğa götüren, kişiliğini geliştiren, uğraşlarında başarılı kılan, yaradılışında var olan gizli güçleri ve yetenekleri ortaya çıkaran bir eğitim olmalı; insan onuruna saygılı, demokratik ve çağdaş bir toplumun üyesi olacak insanı yetiştirebilmelidir. Bu da insanı, doğayı tanıma çabasıyla mümkündür. Bireyler arasındaki kişisel farkları göz ardı etmeyen, onları tanıma, tanıtma, içinde bulundukları çağın gereği olan yeniliklere açık, güncelleşmiş bireyler yetiştirmek yoluyla mümkündür.[55]

Tanıma, doğa ile ve sanat eserleriyle haşır neşir olanların tümünün bilindiği gibi, tüm imgeleri ve duyguları kapsar. Bilgi yada bilme usun saltçı, egemenlik alanıdır; tanıma ise duyum ve duyguların cennetidir; şeylere renk ve koku, ruh ve derinlik kazandırır. Tanıdığımız şey bizle konuşur, bize bir şeyler söylemeyi başarır, bizde bunun önemini anlar ve değerlendiririz. Bilme ise tek başına ölü gibidir.[56]

---

[55] Devrim Erbil, "Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim," **Çağdaş Yaşamı Destekleme Dern. Yayınları**, (İstanbul, 1990), s.151.
[56] İnci San, **Sanat Eğitimi Kuramları** (Ankara: Tan Yayınları, 1983), s.70.

İnsanın, bir takım araçların öbürlerinden daha yararlı olduğunu, bir aracın yerine bir başkasının kullanabileceğini bulması, giderek eldeki yetersiz aracın daha etkili bir biçime sokabileceğini, yani bir aracın doğadan olduğu gibi alınması gerekmeyip ona bir biçim verilebileceğini ortaya çıkardı. Etkililiğin ya da etkisizliğin ne olduğu anlaşılması ise özel bir doğa gözlemine dayanır. Hayvanlarda doğayı gözler, doğal sebep ve sonuçlar hayvan beyninde de yansır ya da etki yaratır. Ama bir hayvan için doğa, kendi yaşayan organları gibi, istemle değişemeyen bir veridir. İnsanı diğer canlılardan ayıran nokta da budur.[57]

Çizim yoluyla ise tasarımlar imgesel bir aktarıma kavuşurlar. Dolayısıyla imgedeki tasarım biçimlenir, derinleşir, anlamı genişler ve bu imge yoluyla kazanılmış bilgileri imgelemiş tasarımlamış olur. O bilgilerin ayırdındadır artık. İşte bunun için okuma yazmanın karşısına çizim ve resim aynı denge ve oranla konmalıdır.[58]

Çocuktaki resim yapma eylemi verilen veya resmedilen konunun niteliğine göre değişir. Nesnelerin çiziminde göz ve el ön plandadır. Göz ve elin beraber çalıştığı bir durumda nesnelerin yeniden canlandırılması söz konusudur.

Sanat eğitimi her ne kadar akıl dışı bir eğitim ve imgeye dayalı görünüyorsa da, yaratıcı, kişisel ve bireysel gücü ortaya koymak, insanın kendisini ve evreni kavramaya çalışmak gibi amaçlar, aslında bunun böyle olmadığını, aklında içine girdiği bir eğitime de dayalı olduğunu ortaya koymaktadır.

Resim gibi uygulama ağırlıklı bir dersin eğitiminde araç-gereç ve çalışma atölyeleri eksikliği kadar bu dersin önemsenmeyişi de kaygı vericidir. Genellikle öğrencinin başarısı fen derslerindeki başarısı ile bir tutulur. Üstelik ortaokul sonrası resim ya seçmeli derstir, ya da yoktur. Oysa sanat eğitimi yaratıcı ve çok yönlü düşünceyi geliştirdiği için batı eğitim sistemi içinde en ön sırada yer alır. Bunu da vurgulamak zorundayız.[59]

---

[57] Ernst Fıscher, **Sanatın Gerekliliği.** Çeviren : Cevat Çapan (Ankara: Kuzey Yayınları, 1985), s.18
[58] İnci San, **Sanat Eğitimi Kuramları** (Ankara: Tan Yayınları, 1983), s.71
[59] Devrim Erbil, "Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim," **Çağdaş Yaşamı Destekleme Dern. Yayınları** (İstanbul, 1990) s.155.

Sanat eğitiminin diğer katkısı da kişilik gelişiminedir. Kişilik, insanı diğer insanlardan ayıran temel niteliklerdir.

"Bir kimseyi diğerlerinden ayıran manevi karakteristiklerin topuna birden kişilik yahut şahsiyet denir. Bunlar belli belirsiz olmakla beraber birer gerçektir."[60] Aynı kişilikte renkler gibidir. Birbirlerinden keskin bir şekilde ayrılanlarının olduğu gibi, belli belirsiz, birbirlerini yumuşatan farklılıklarla ayrılanları vardır.

Psikolojide kişilik, kapsamı en geniş olan bir kavramdır. Kişilik bir insanın bütün ilgilerinin, tutumlarının, konuşma tarzının, dış görüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren bir terimdir. Bununla beraber dikkate değer bir husus, kişiliğin kendine özgü ve ahenkli bir bütün olmasıdır.[61]

Kişilik hakkında bir çok yorum ve açıklamalar yapılmıştır. Bunlardan biri de: "Kişilik bireysel farklılığa dayanan duyguların, düşüncelerin, becerilerin, yeteneklerin, alışkanlıkların oluşturduğu işlevsel bir bütündür."[62]

Kişilik, duyguların, düşüncelerin, becerilerin, yeteneklerin, alışkanlıkların oluşturduğu bir bütündür denilirse, sanat eğitiminin bunlar üzerindeki etkisi göz ardı edilemez.

Sanat eğitimi, kişilik olarak çocuğun gelişimini sağlamak ve çocuğun sanat eğitimi yoluyla kendinin farkına varmasını sağlayarak kişiliğini sınama olanağını vermek ve kişiliğinin olumlu yanını geliştirmesini sağlamak ereğine yönelmektedir. Ayrıca çocuğun bireysel farklılığı da yine öğretmenin yorumlatma ve soru-cevap yöntemiyle desteklenir. Sanat eğitimi yöntem ve amaç olarak bireysel farklılığı gözetmektedir.

Demek ki, eğitimin genel amacı, her bireyde kişiliğin gelişmesine yardımcı olmak yanında, kişiliğin içinde bulunduğu, ait olduğu toplumsal grubun örgensel birliği

---

[60] L.Cole ve J. J.B. Morgan, **a.g.e.**, s.377.
[61] F. Baymur, **a.g.e.**, s.255.
[62] Ö. Köknel, **a.g.e.** s.23

ile uyumunu sağlamaktır. Bunu gerçekleştirmek için de sanat eğitimi yada estetik eğitim şarttır.[63]

Bireysel farklılıkların ortaya çıktığı ve bu farkların dikkate alınarak işlenişin gerçekleştiği bir derstir resim dersi. Ders içinde (ister 1. sınıf, ister 7.sınıf) her çocuğun duruşu, konulara bakış açısı, derse karşı ilgisi bireysel farklılıklardan dolayı değişir. Bireysel farklılıkların çokluğu bir toplumu geliştirir ve dinamikleştirir.

Çocuğa kendini ifade fırsatı verildiği ölçüde gelişir. Küçük yaştan itibaren onun kendine has fikirlere sahip olması ve düşüncelerini belirtmesi için yardımcı olmalıyız. Küçük yaştan itibaren, onların kendiliğinden bir şeyler yapmalarını cesaretlendirmeliyiz, başladıklarını sonuna kadar sürdürme alışkanlığı kazanmalarını sağlamalıyız. Yeteneklerini zorlamadan yaratıcılıkları geliştirmeliyiz. Kısaca onlara başarmanın zevkine varmayı öğretmeliyiz. Yaratma ve çalışma duygularını olumlu geliştiremediğimiz çocuklardan pasif, çekingen, yetersiz gençler yetiştiririz. Bu da çocuğu bağımlı kılar. Bağımsız düşünebilme yetisi gerçekleşmemiş olur.[64]

Bağımsız düşünebilme, kişilik sorunudur. Bunun öğretilmesi de eğitim sorunudur. Kişilik sonradan elde edilen bir şey değildir, çocuğunda bir kişiliği vardır. Bu nedenle kişilik eğitimi daha pek küçük yaşta aile içinde başlar. Bizim ataerkil aile düzenimiz içinde gelenekleşen bir temel ilke "büyüğe saygı, küçüğe sevgi" "dir. Oysa bu tek yanlı bakış çağdaş eğitim için yeterli değildir. Saygı da sevgi de karşılıklı olmalıdır. Büyük, çocuğun kişiliği olduğunu kabul etmeli ve ona göre davranmalıdır. Aksi halde saygı içtenliğini yitirir, otorite korkusuna dönüşür. Korkunun olduğu yerde kişilik gelişemez. Çocuk, ya gizleme, yalan söyleme gibi kaçamaklara sığınır. Yada edilgin davranışları benimser. O zaman da yaşamı boyunca bağlanacak otorite arar, hiçbir zaman özgür ve özgün olamaz. Evde baba korkusu, okulda not korkusuyla yetişen çocukta düşünme yetisi gelişemez, sorumluluk duygusu uyanamaz.[65]

---

[63] İ.San, **a.g.e.**, s.5.
[64] Aysel Ekşi, "Çağdaş Bir Toplumda Kişilik Gelişimi" **Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim** (Ç.Y.D.D. Yayınları, 1990), s.228-229.
[65] Nazan İpşiroğlu, "Çağdaş Eğitimden Ne Anlıyoruz?" **Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim** (İstanbul: Ç.Y.D.D. Yayınları, 1990), s.228-229.

Sanat eğitiminde yöntemler çocuğun kişisel farklılıklarına göre saptanır. Huylar kişiliğin birer uzantısıdırlar ve duygu kökenlidirler. Bunlar bireyde kişisel farklılıkların en somut şeklidir.

"Mizaç ya da huy (temparement) günlük yaşantı içinde kişiye özgü, oldukça sınırlı, belirli duygusal tepkilerin nitelik ve nicelik bakımından değişmesidir."[66] Örneğin, çabuk kızmak, sıkılmak, öfkelenmek, neşelenmek, hareketli ya da hareketsiz olmak v.b. bireylere göre değişen mizaç özellikleri ya da huylardır.

Herbert Read'e göre kişilerde anlatımsal açıdan 12 tipleme yapılmıştır:

- Organik
- Lirik
- İzlenimci
- Ritmik örüntü
- Dokusal form
- Dışa vurumcu
- Sıralayıcı
- Bezeyici
- Romantik
- Yazınsal [67]

Anlatımsal açıdan 12 tipin belirlenmesi, bireysel farklılığın çok çeşitli olduğunu gösterir. Bu 12 tipin sanat eğitimi yoluyla korunması ve geliştirilmesi gerekir. Bu Koruma ve geliştirme çocuğun daha sonraki yaşamında, davranışlarında farklılığa ve toplumsal çeşitliliğe yol açacaktır. Eğer çok farklı düşünceler, davranış biçimleri ve kısaca çok boyutlu bir toplumsal yapı istiyorsak sanat eğitimine önem vermek zorundayız.

Sanat eğitimi bireysel farklılığa önem vererek kişilik gelişimini de destekleyen bir derstir. Çünkü insanın davranış ve tutumlarına yön veren kişiliktir ve insan kendine

---

[66] Köknel, **a.g.e.**, s.19.
[67] İnci San, **Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık** (2. Basım. Ankara:T.İş Bankası Kültür Yayınları, Aralık 1979), s.118.

özgün bir kişilik oluşturduğu sürece bu dünyada mutlu, üretken ve yaratıcı olacaktır. Bireysel farklılıklarla oluşan bir toplumsal yapıda çözülme en aza inecek veya hiç olmayacaktır. Çünkü böyle bir toplumsal yapıda yardımlaşmaya gereksinme duyulacak ve kollektif bilinç gelişecektir.

2.2. Sanat Eğitiminin Sosyal İlişkilerdeki Uzlaştırımcı Yönü

Toplumsal ilişkilerin zayıflaması ve bireyden farklı bir yöne kayması bireyde, toplum içerisinde yetersiz ve pasiflik, inanç eksikliği,amaca ulaşmada her yolun denenebileceği ve yasal olmayan araçların gerektiği duygusu, ereklere (toplumsal) yabancılaşma, doyum sağlayıcı etkinliklerin yokluğu duygusu gibi ruhsal durumlar belirebilir. Bunun sonucu mutsuzluk, umutsuzluk ve saldırganlık olmaktadır.

Saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin kaynağı ister içgüdüler ve dürtüler, ister toplum ve kültür olsun ortaya çıkışlarında engelleme önemli rol oynar. Bilindiği gibi engelleme (mani olma) istek, gereksinim ya da bir davranışın amacına ulaşmasının önlenmesidir. Başka bir deyişle, başlamış ruhsal sürecin kesintiye uğraması, amacına ulaşmadan kalmasıdır. İnsanda engelleme sonucu bedensel ve ruhsal gerginlik olur. Bu gerginlik hoş olmayan ve istenmeyen bir durumdur. Tedirginlik yaratır. Bu gerginlik ve tedirginliğin giderilmesi için gerekli olan davranışı başlatacak itici güç, içgüdü ve dürtülerin, toplum ve kültürün oluşturduğu güdülerdir. Bu tür güdülerin yardımıyla, güdülerin davranış ve eyleme dönüşmesini sağlayan amaca ulaşılır. Amaca ulaşılması güdü doyumu yada güdünün yarattığı gerginlik ve tedirginliğin boşalımıdır. Amaca ulaşma, doyum ve boşalma belirli nesneler aracılığıyla olur.[68]

İnsancıl davranışlarımız dendiğinde, birde insancıl olmayan davranış gerçeğiyle karşılaşırız. Saldırganlık ise hayvansal bir kalıttır. İnsan olarak, insancıl davranışlarımızla beraber saldırgan davranışlarımız, bunlar arasında da hassas bir denge vardır. Bu dengenin bozulmaması için geleceğimiz olan çocuklarımıza aile, okul, diğer kurum ve kuruluşlar olarak gereken özeni göstermemiz gerekir.

---

[68] Ö. Köknel, **a.g.e.**, s.168.

İnsan bir bütündür. Kişiliğini oluşturan öğeler arasında iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-hatalı ikilemi vardır. İnsana kişilik kazandıran, bu ikilem arasındaki çatışma ve sürtüşmelerin yarattığı kaygı ve bu kaygıdan kurtulmak için gösterdiği çaba, seçtiği yöntem ve yoldur.[69]

Kişinin bu ikilemleri aşmada kullandığı yöntem ve yollar, çeşitli etkenlerin etkisi altında kalır. (Aile, çevre, okul vb.) Kişinin tutumu, davranışı, eylemi sadece kendi dürtü ve içgüdüleriyle şekillenmez. Dışarıdan gelen uyarıcılarında etkisi altındadır. Bu yüzden özellikle eğitime büyük görev düşmektedir. Çağdaş, demokratik, güncelleşmiş, bireysel farklılıkları göz önünde tutan, yaratıcı bireyler yetiştirmeye hedeflenmiş bir eğitim.

Çocuk sanat etkinliğinde özgür bir ortamda kendini ifade etme olanağına sahiptir. Çocuk bu etkinliğinde tek başınadır ve tüm duygularını düşüncelerini ifade ederek dış dünyayla bir uyum sağlama çabasına girer. Bu ruhsal denge için gereklidir. Önemsenmeyen yada önemsenmediğini sanan, baş kaldıran,uyumsuz olan çocuk,uyumu resim etkinliğiyle sağlar. Çocuk huzursuzdur, kaygıları ve korkuları vardır. Bütün bunların yanı sıra özgürleşme ve bağımsız hareket etme tutumu da vardır. Çocuğun dış dünyayla ilişki kurmaması resim yaparken kurma çabasına dönüşür. Buda çocuğun resim yoluyla kendini ifade etmesi, dışa vurumudur. Bu yolla sosyal ilişkilere bir adım daha yaklaşmış olur. Gerçekleştirdiği resim veya form da tek başına, istediği gibi ifade şansına sahiptir. Bütün duygu ve düşüncelerini bu forma aktarır. Uyum zorluğu çeken çocuk için karşı tarafa (aile, okul, öğretmen, sosyal uzmanlar) rehberlik fırsatı verir.

Çocukta bu huzursuzluğu, güvensizliği, korkuyu resim etkinliğiyle özgürce ifade etmeyle, somutlaştırmayla yener. Ayrıca burada sözsel dil kendini ifade etmede yetersizdir. Bunun kanıtı da bir resim sözsel ifadelendirilemez. Ayrıca duygular us'dan bağımsız değildir. Tersine usla yakından ilgilidir. Duygunun oluşabilmesi için dış dünyanın yada nesnelerin aklın dizgesinden geçmesi gerekir. Duygular yaşamla iç içedir ve yaşamla elde edilen deneyler yoluyla oluşur. Nasıl konuşmak, iletişime girmek bir gereksinim ise duyguların ifadelendirilmesi, resim etkinliği veya sanat etkinliği de gereksinimdir.

---

[69] Atalay Yörükoğlu, **Gençlik Çağı** (Ankara: T. İş Bankası Yayınları, 1988), s.113.

Duygu, form ve içerik bakımından değişmeyen, duruk (statik) bir yapıda değildir. Deneylerin, yaşantıların çeşitli boyutlarıyla gelişime uğrar,etkileşimler sonucu "disipline" edilir... Herkes bilir ki, dil; duygularımızın, duygusal doğamızın bir anlatıma kavuşması bakımından yetersiz bir araçtır. Dil kabataslak adlandırmalarla, belirsiz bir takım durumları anlatmaya uğraşır; ancak, sürekli değişen, ikircikli (ambiralent) ve son derece karışık iç deneyimleri, duygudan düşünceye, düşünceden duyguya geçişleri, izlenimleri, izlenimlerin izlerini, kaçışı düşlemleri ve bunların gizemlerini, tüm bu adsız duygusal ve heyecansal malzemeyi iletme girişiminde dil başarısızlığa uğrar.[70]

İnsanlar duygularını yaşadıkları sürece, barış içerisinde, paylaşarak ve yardımlaşarak yaşayabilir ve toplumsal geleceği insan etkenini yadsımadan ve insana yaraşır bir şekilde insan olduğunu yoğun bir şekilde duyumsayarak kurabilir.

Böyle bir şeyin mümkünlüğü, iyi bir toplumsal yapı ve eğitimdir. Yasakların cazipliği ve kuru bir disiplin anlayışı çocuğu ve genci , olumsuz davranışlara daha çok yaklaştıracaktır. Sanat eğitiminin, eğitim sistemimiz için hala göz ardı ediliyor olması, resim derslerinin dinlendirici ve önemsiz bir ders olduğu düşüncesi çocuklarımızın duygu , düşünce ve heyecanlarını somutlaştırma olanağını ellerinden almaktır. Buda iç dünyasını kendine saklayan ve sürekli biriktiren olma durumu yaratır. Oysa bizler çocuklarımıza onların duygu ve düşüncelerinin bizler için önemli olduğunu hissettirmeli onlara rehberlik anlamında da kendimizi şanslı saymalıyız.

Duygular ve coşkulu kişiliğin belirmesinde ve buna paralel olarak davranış ve tutumların ortaya çıkmasında önemli rol oynarlar. Sanat eğitiminin kişiliğin oluşmasında önemli bir rolü vardır.

Bugüne dek yapılan tanımlarda kişilik; "Bir insanı başkalarından ayıran bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerinin bütünü" olarak değerlendirilmiştir. Bir başka deyişle, kişilik kavramından bir insanı nesnel (objektif) ve öznel (subjektif) yanlarıyla diğerlerinden farklı kılan duygu, düşünce, tutum ve davranış özelliklerinin tümü anlaşılır.[71]

---

[70] İnci San, **Sanat Eğitimi Kuramları** (Ankara: Tan Yayınları, 1983), s.40.
[71] Ö. Köknel, **a.g.e.**, s.19.

Resim dersi çocuğun bireyselliğini ortaya koyduğu ve diğerlerinden farklı bir yapıda olduğunu duyumsadığı derstir. Çocuk bu derste kendisiyle, toplumla, ailesiyle ve doğayla devamlı olarak alışveriş içerisindedir. Çocuğun çevresiyle yaptığı bu alış verişler ve denemeler onun kişiliğinin yerleşmesine ve belirmesine yol açar. Çevresine de olup bitenlere duyarlı kişilikler yetişmesinde sanat eğitimi en önemli rolü oynar. Çocuk doğumundan itibaren çevresini görerek tanır. Bu nedenledir ki kişiliğin ilk ve önemli temelleri görmeyle atılır. İnsanın kendini, iç dünyasını tanıması,kendini varlaması, yaratması sanat eğitimiyle olanaklıdır. Bu nedenledir ki sanat eğitimi derslerinde, öğrencinin kendisiyle, çevresiyle ve doğayla uyumunu sağlayacak konulara yer verilir. Amaç insanın bu dünyadaki varlığının nedenlerini araştırması ve kendini anlamlandırması içindir.

Bu günü yaşayan "çağdaş insan" denilen kişi büyük bir ikilem içindedir. Bir yandan kişiliğini geliştirip olgunlaştırmak için kendisini değerlendirmek, yaratmak, varlamak durumunda olduğundan başkalarından soyutlanarak kendi iç dünyasını, güçlerini tanıyıp ortaya çıkarmakta; öte yandan günlük yaşantısı ve gereksinimlerini doyurmak amacıyla başkalarıyla sıkı ilişkiler içinde bulunmaktadır. Kanımca "çağdaş insan" bu ikilemi en iyi biçimde birleştiren bütünleştiren kişidir.[72]

Sanat eğitimi yorumlama ve eleştiri mekanizmalarını çalıştırarak kişiyi uzlaşıma götürür. Sürekli olarak kendisini geliştirir, değiştirir ve yeniler. Nesneler ve kişilerle bağlantı kurarak yaşama, insanlara daha sıkı bağlanır.

İlkel nitelikteki eğilim ve isteklerin, doğal amaçlara dönüştürülmesi ve yaratıcılığa yöneltilmesidir. İnsanın yaratıcılık yolunda kendini gerçekleştirme gereksinimine doyum araması sanatın Bilindiği gibi iç çatışmalarında olduğu kaygıya karşı kullanılan olgun savunma düzenlerinin başında yüceltme düzeni yer alır. Yüceltme temelidir. Genel olarak her sanat yapıtının altında kendini gerçekleştirmeye çalışan bir insanın çabası, her insanın içinde de bir sanat yapıtının tohumlarının bulunduğu söylenebilir. Her insanda, çocukluk ve gençlik çağındaki gelişme ve çatışmaların yarattığı kaygı ve tedirginlikten kaynaklanan yaratıcılık vardır. Bu çağlarda bastırılmış

---

[72] Ö. Köknel, **a.g.e.**, s.13.

duyguların, düşüncelerin, gerilimlerin kişisel, toplumsal, evrensel birikimlerle biçimlenip dışa açılması, boşalması yaratıcılığın temelidir. Tedirginliğe çözüm arama, dışa açılma ve boşalmaya denge, düzen ve biçim verme gücü sanat yapıtını oluşturur. Ortaya çıkan yapıta iki değişik açıdan bakılabilir. Bunlardan biri yaratıcılık yoluyla kendini gerçekleştiren kişiye sağladığı güven, saygınlık, dirlik, düzenliliktir. Diğeri de, yapıtın toplumsal değeri başka deyişle, değerlendirme için türlü sanat dallarının kullandığı ilkeler, ölçüler, ölçütler karşısında kazandığı değer, estetik ölçüler içinde aldığı yerdir.[73]

Sanat eğitimcileri olarak çocuğun öznel yapısına göre kendini ifade etme ve biçimlendirme şansı vermek zorundayız. Çocuğun iç dünyasının önemli olduğu düşüncesini, onlara bu fırsatı vererek gösterebiliriz ve kişiliklerinin, sosyalleşmelerinin olumlu etkilenmesini sağlamış oluruz. Sağlıklı bir ruhsal ,zihinsel ve bedensel yapı için, hem imgesel, hem de ussal eğitim biçiminin dengeli bir biçimde çocuğa verilmesi gereği vardır. Bunlardan birinin fazlalığı veya azlığı dengenin bozulmasına , ağırlığın bir tarafa kaymasına sebep olacaktır. Bu uyumlu ve geleceğe güvenle bakan bireyler yetiştirmek için zorunludur.

2.3. Sanat Eğitiminin Beğeni Oluşturmadaki Rolü

Sanat ve estetik eğitim, eğitimin bütünlüğünü sağlayan en önemli alanlardan biridir. Sanat eğitimsiz bir eğitim düzeni yarımdır, yanlıştır ve dengesizdir. Yani düşünülemez. Ne yalnız beceri kazandırmak ne yalnız zihinsel ve bedensel gelişimi sağlamak ve nede gençleri belirli bir alanda bilgili kılmak bu anlamda tam bir eğitim değildir. Bir kişiye tam anlamıyla "eğitilmiş insan" diyebilmek için o kişinin çok yönlü, yetileri bakımından gelişmiş, estetik ve pratik değer yargılarına sahip, bilgisini ve becerisini geliştirmeye hazır insan olarak yetişmiş olması gerekir. Eğitim görmüş insanla, yalnız zihinsel olarak eğitilmiş insan arasındaki fark, çıplak gözle fark edilebilen, somut davranış ve tutumlar olarak gözlemlenebilir.[74]

---

[73] Ö. Köknel, **a.g.e.**, s.187.
[74] Olcay Kırışlıoğlu, "Gençlerin Sanat Eğitimi," **Sanat Yazıları II** (Ankara: G.S.F. Yayınları 7, t.y.), s.73.

Eğitim, insanda toplumsal uyumu da gerçekleştirmelidir. Bu toplumsal uyum pasif edilgin anlamında bir uyum değildir. Tersine toplumu sınayan ve toplumsal yapıya eleştirileriyle katkıda bulunan bir anlamda uyumu kapsar.

Çocuk ve gencin, eleştirel ve katılmacı bir tutumla günümüzün çağdaş teknolojik dünyasını anlamasını, çağıyla bağdaşması, onu yadsımadan benimsemesi, üstelik yaşam sevinci duyarak üretken ve yapıcı olarak bu dünyada yerini alması, ancak bu arada giderek belirginleşen bir takım çarpıklıkların da bilincine varıp bunları değiştirmeye çalışması, onun toplumsallaşma süreci içinde yukarıda değindiğimiz türden bütüncül bir sanat eğitimi yoluyla sağlanabilir.[75]

Bireylerin eleştirel bir tutum kazanması ve estetik çarpıklıklara, yozlaşmalara karşıt bir tutum geliştirmesi, sanat eğitiminin estetik değer yargısını bireylere kazandırmasıyla olanaklıdır. Estetik değer yargısı ancak bireyin aktif bir şekilde sanat eğitimi yoluyla yaratıcılığa katılması ve sanatla beslenmesi halinde gerçekleşebilir.

Sanat eğitiminin eksikliği, toplumumuzda beğeni yozlaşmasına neden oldu, iyi kötüden, güzeli çirkinden, gerçek sanatla yoz sanatı birbirinden ayıramaz olduk. Kentlerin beton yığınına dönüşmesi, arabesk müziğin yaygınlaşması, bir "kitsch" romanının sekiz-on baskı yapabilmesi vb. genel bir düzeysizlik toplumda egemen olmaya başladı. Asıl işin kötüsü, yozlaşmanın farkına varılmaması. Buna karşı koymaya çalışan toplumumuzdaki yaratıcılık gizil gücünün gelişmesine olanak sağlayan bireysel girişimler, özel kuruluşlar, kimi okullar ya da sanat galerileri yok değil. Bunlar sanatın lüks olmadığı, yaşamın bir parçası olduğu bilincini uyandırmaya çalışıyorlar ve başarılı oluyorlar. Son yıllarda giderek yaygınlaşan duvar resimleri bunun bir göstergesi. Ne var ki nüfusu elli milyonu aşan bir toplum için yeterli değil. Bu devletçe çok ciddi bir biçimde ele alınması gereken bir temel sorun.[76]

Günlük yaşamımıza baktığımızda beğeniden yana pek olumlu bir yargıya varmanın olanağı yok gibi. Daha sabah radyoyu açar açmaz, yaşama sevinci veren bir

---

[75] İnci San, "Yaratıcılık Açısından Sanat Eğitimi," **Sanat Üzerine** (Ankara: G.S.F. Yayınları:3, 1985), s.54.
[76] Nazan İpşiroğlu, "Kültür Politikasında Sanatın Yeri," **Cumhuriyet**, (12 Kasım 1991), s.2.

müzikle güne başlamak neredeyse olanaksızdır. Ya da dolmuşa bindiğinizde, kasetten dökülen arabesk iniltiyle şoförün müzik dünyasını paylaşmak zorunda kalmanız kaçınılmazdır. Caddeye çıktığınızda, çirkinlik yarışına girmiş sevimsiz beton yığınları ile üzerimize saldıran trafik seli ve tepenize yıkılan beğeni "ucubesi" tabela azmanlarıyla karşı karşıyasınızdır. Mağazaların içerisinde ne varsa doldurulmuş; mağazanın küçük bir örneği niteliğindeki vitrinlere baktığınızda başınız döner. Keseniz bir yana beğeninize uygun bir çift ayakkabı ya da bir elbise bulabilmeniz için bir hafta dolaşmanız gerekir. Yemeğin plastik tabaklarda sunulduğu köfteci ve pidecileri ya da ayak üstü dönercilerin dışında doğru dürüst mutfak yemeği yiyeceğiniz orta halli bir lokanta bulmanız olanaksızdır. Alman öykünmesi "gasthaus" tipi lokantalarda lahmacun ve kebabı kendimize özgü biçimde buluşturmuşuz. Mutfak kültürümüzden konuşma biçimimize dek garip bir biçimde değişmekte tüm yaşamımız. Bulutları tırmalayan beton yığını apartmanlarla, teneke çatılı gecekondukların konut kültürümüzde buluşturduğu gibi, başörtü ile kot pantolon-dallı güllü entari, takke ve kareli ceket giyim kültürümüze kendi beğenisini bulabiliyor.[77]

Beğeni: "Estetik duygu; güzelliğe ilişkin sorunlar konusunda yargıda bulunma yetisidir." diye tanımlanabilir. Beğeni sahibi: "Güzelliğe ilişkin, duyarlığa sahip kişidir." Beğeni, insanı insan yapan duygunun ölçüsüdür, adıdır. Yaşamın amacı da haz duymaktır bir anlamda.[78]

Yaşam, teknolojik dünyanın etkisi ile insanın ilgi alanlarının ve insana özgü bir takım farklılıkların, aynı düzeye getirilmesi ile tek düze bir niteliğe bürünür. Bunun sonucu olarak da mutsuz, duyarsız ve çevresine yabancı insanlar ortaya çıkar.

İnsan bir doğa varlığı olarak nesnelerle, doğa ile madde-içtepisi dediği bir içtepi ile bağlıdır. İnsanın tüm varlığı bu içtepi ile canlı tutulur. Buna karşılık, insanda bir de biçim içtepisi vardır. Bu, insanın aklı ile varlığını temellendirmesini ve nesneler üzerine egemen olmasını sağlar. Ama, ne var ki, insan yalnız bu iki içtepi varlığından ibaret olsaydı, o zaman insan sınırlı bir varlık olurdu . Oysa insanda bu iki içtepinin yanısıra birde oyun içtepisi vardır. Bu, insanın güzel şeylerden, sanat yapıtlarından zevk alması,

---

[77] Zafer Gençaydın, "Beğeni ve Kültür Yozlaşması Üzerine," **Sanat Yazıları 1** (Ankara: G.S.F. Yayınları: 4, [t.y.]), s.58.
[78] Z. Gençaydın, **a.g.e.**, s.57.

onlardan hoşlanması anlamına gelir. Bu oyun içtepisi, öbür iki içtepiyi varlığında kuşatır, onları uzlaştırarak, insanı doğa ve akıl varlığı olmanın üstüne çıkarır. Böyle bir insan, sanatla ilişki kuran, sanattan hoşlanan, zevk duyan bir estetik insan olur. Gerek doğa insanı gerekse akıl varlığı olarak insan tek ön yanlıdır. İnsan ancak oyun içtepisi ve onun sağladığı estetik eğitimle tüm bir insan olur.[79]

Her insan çağıyla bütünleşmesi ve çağının olumsuzluklarına karşı çağını ve teknolojiyi anlaması için çağının ürünlerini kullanmak ve duyumsamak ve bunlar arasında estetik kaygının yardımıyla seçenekler arasından kendi beğenisine uygun seçimler yapmak zorundadır. Çünkü teknolojinin yaşamımızdaki yerini ve yaşamımızı kolaylaştıran yanını yadsıyamayız. Teknolojinin getirdiği hızlı değişmeye koşut estetik ve kültürel değerler geliştirmeliyiz. Bu çağıyla bütünleşmek ve çağının bilimsel ve teknolojik gelişmesine uyum sağlamak için estetik eğitim şarttır. Estetik eğitim, eleştirme, usa vurma gibi bir takım etkin tutumları içerir.

Kaygı; güçlü bir isteğin, bir dileğin olabilirliği üzerine duyulan tedirginliği ifade eden bir psikolojik terimdir. Psikoloji disiplininin bulgularına göre de ancak öğrenme yolu ile kazanılabilen bir duygudur. Eğer bu duygu estetik alana kaydırılabilirse, insanoğlu yaptığı her şeyde iyiye, güzele, hoşa gidene ulaşmayı amaçlayacak ve duyguyu estetik kaygı ile de yaptığı her şeyde sanatsal bir yön, sanatsal bir görünüm olacaktır. Böylece de kaygı, istenmeyen bir tutum bir kişilik örüntüsü olmaktan da çıkıp, insanı istendik davranışlara yönelten bir güdü haline gelecektir.[80]

Beğenilerin tanınması, onların sınırlarının da farkına varılması demektir. Ancak bu sayede, yaşadığımız kültürel ortamda kazanılan bütün öğrenmelerin adeta bir özet sonucudur. İşte bu sonuç ile davranışlarımız aynı doğrultuda ise sağlıklı bir kendini tanıma söz konusudur. Artık seçiciliğimiz bilinçlidir ve bizi mutlu etmeye seçimlerimizin sonundan haz almaya götürebilecek durumdadır. Kendini böylece duyularını tanıyan kişi toplum ile, kültürel çevresi ile ahenk içinde yaşar. Bu öyle bir denge durumudur ki kişi hem çevresinden bir şeyler alabilir, hem de çevresine bir şeyler

---

[79] İsmail Tunalı, **Estetik Beğeni** (İstanbul: Say Yayınları, 1983), s.228-229.
[80] Sıtkı M. Erinç, "Yaşamı Güdüleyici Bir Etken: Estetik Kaygı", **Sanat Yazıları I**, (Ankara: G.S.F. Yayınları: 4, [t.y.]), s.46.

verebilir. Kişi gerek bu alışlarında, gerek bu verişlerinde, iyisini, doğrusunu, güzelini gerçekleştirebilmenin tedirginliği içindedir. Yani estetik kaygı içindedir.[81]

Beğeni yargılarının çeşitliliği yalnız değişik kültürler söz konusu olduğu zaman değil de, aynı kültür çevresi söz konusu olduğu zaman da ortaya çıkıyor. Acaba bu neden böyle oluyor? Belki bir kültür çevresi içinde yaşayan her insanı, aynı kültür fenomenleri aynı şeyi söyler mi? Şüphesiz aynı şeyi söylemez. Mesela bir Schubert veya bir Stravinski müziği her Avrupalı için aynı değeri taşımaz. Çünkü eğitim görmüş Avrupalı vardır, eğitim görmemiş Avrupalı vardır. Eğitim diyebiliriz ki, beğeniyi belirleyen ikinci önemli faktördür. Sanat, yalnız belli bir kültüre dayanmakla kalmaz, aynı zamanda özellikle eğitim isteyen bir fenomendir. Çünkü sanat, sanat tavrı, estetik tavır almasını bilenlere ancak kendini açabilir. Bu da, ancak özel bir eğitimle olabilir. Şu halde eğitim, özellikle estetik eğitimi, sanatı anlama ve onu değerlendirme bakımından bir ön şarttır. Mesela Süleymaniye Caminin sadece dini tavır içinde algılayan bir kimse için, o bir sanat eseri değil, sadece dini bir objedir. Bu bakımdan, estetik tavır alma, estetik beğeni için zorunlu bir şart olup, bu da her şeyden önce bir eğitime dayanır. Buna göre de, beğeni donmuş statik bir şey değil, tersine gelişen, oluşan daha doğrusu eğitime muhtaç bir yetidir. Bunun içindir ki, estetik eğitim görmüş, beğenisi incelmiş bir kimsenin vereceği estetik yargı, böyle bir eğitimden yoksun kalmış bir insanın vereceği estetik yargıdan tabii olarak farklı olacaktır. Ve yine tabii olarak bunların estetik yargıları arasında herhangi bir uzlaşım bulunmayacaktır. Mesela bir klasik batı müziğini sever bir alaturkayı beğenir. Klasik müzik öbürüne hiçbir şey söylemediği gibi ona da alaturka hiçbir şey söylemez. Demek oluyor ki, her sanat ister müzik ister resim, heykel ve tiyatro olsun, belli bir estetik ve sanat eğitimi ister. Böyle bir eğitimin gerçekleşmediği hallerde, beğeni yargıları birbiriyle uzlaşamaz bir şekilde dağılırlar ve farklı olurlar. Böyle bir halde sanat ve sanat olmayış arasındaki kesin sınırlar ortadan kaybolur. O halde kültür faktörünün yanında eğitimde beğeniyi belirler.[82]

Eğitim sistemi her çağın özelliklerine ve gereksinimlerine göre belirlenir. Bütüncül bir eğitim sisteminde tüm dersler kendi ağırlıkları ve gereksinimleri oranında

---

[81] M. Erinç, **a.g.e.**, s.48-49.
[82] İ. Tunalı, **a.g.e.**, s.104-105

yer alırlar. Bu yüzden sanat eğitimi, dünyanın doğal dengesini (estetik, kültürel ve biyolojik açıdan) koruması yönünde olduğuna göre gereken önem verilmelidir.

Dinamik bir psikolojinin nazarında, sanattan zevk alma duygusunun geliştirme gayretleri, hiçbir zaman "resimler hakkında hissi laflar etmek veya çocukların onları sevmesi için diğer başka kısır yolara başvurmak" değildir. Sanat sadece çiçek resimleri yapmak çamur modeller oynamakla da olmaz. Modern bir okulda sanat çalışmaları, sosyal, aktif ve bizzat problem halli için bir faaliyettir. Mesela bir onuncu sınıf, yeni bir sınıfa taşınmıştır. Öğrenciler, sınıfı korkunç bir yer bulmuşlardır. Bunun üzerine komiteler kurulmuştur. Renkli semalar resimler yapılmıştır. Mefruşat yeniden düzenlenmiştir. Ve nihayet çok hoş bir sınıf yaratılmıştır. Okulun ilan tahtasındaki parçaları gruplandırmak bile, basit artistik düzen problemini yaratmaktadır. Bir çiçek tarhının ekilmesinin, bir renk meselesidir. Bir kızın, elbisesini planlaması veya bir parti için sofra tanzimi, artistik yaratıcılığa imkanlar hazırlar.[83]

Öğrencilerle estetik beğeniyi oluşturabilmek için, programa koyulacak anlatımsal ve uygulamalı çalışmaların yanında, öğrencinin mekan ve çevre düzenlemeleri yoluyla estetik değer yargılarının pekiştirilmesi gerekir.

2.4. Çocuğun Sosyal Gelişimi Açısından Biçimle Düşünmesinin Önemi

Sınıf ortamına dağılmış farklı yapılardaki bireyleri, aynı çizgide eğitmenin zorlukları bilinmekte ise de, mevcut şartlar problemin genel anlamda çözülmesine uygun değildir. Ancak, yetenek ve beceri dersi olarak nitelenen resim derslerinin, çocuğun kendi farklılığındaki gelişimine ve öznel tutumlar sergilemesine imkan tanıması sebebiyle, probleme bir çözüm önerisi getirebilir.

Bunu çocuğun oyun oynarken kendi belirlediği kurallara sadakatle uyması, zaman zaman kuralları değiştirerek oyunu zenginleştirmesi ve böylece diğer arkadaşlarıyla birlikte sosyal kişiliğinin gelişmesine benzetebiliriz. Bu bakımdan

---

[83] Sidney Pressey, Francis P. Robinson, **Psikoloji ve Yeni Eğitim.** Çeviren: Hasan Tan (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), s.305.

"biçimle düşünme" olarak adlandırdığımız resim yapma faaliyetinde, çocukların nasıl bir gelişim seyrettiğinin bilinmesine ihtiyaç vardır.

Yaşantımız boyunca pek çok bilgiler öğreniriz. Nesnelerin şekil, tat, koku ve renk gibi bir takım özellikleri ve edindiğimiz soyut kavramlar hafızamızda depolanmış dururlarken, yeni bir bilgiyle karşılaşıldığı veya istendiği zaman bunları hatırlamaya çalışırız. Bir süzgeçten geçirerek tasnif ederiz. Bunun sonucun da elde ettiğimiz yargıyı çeşitli yollarla ifade ederiz. Ses, oyun, yazı, çizim, boyama, hareket...vb. durumlar, böyle bir düşüncenin görünen biçimleridir.

İşte çocuğun resim yapması; onun , duygu, düşünce ve gördüklerini anlatma ile kendisine yapılan güdülemelere karşı gösterdiği davranışın çizgi ve renklerle ifadesidir. Çocuklar, resim yapmayı bir "dil" olarak ele alır ve severler. Ancak, her çocuğun resim yapma yeteneği farklıdır. Bu özelliklerin bilinmesi, sınıf içi resimlerinin değerlendirilmesi açısından önemlidir. Her çocuk üstün resim yapmasa da bu faaliyete katılır, dışında bırakılamaz. Bu katılımda; onun kapasitesi ve resim yaşı, sınıf içindeki durumunu etkileyebilir. Resim yapmadaki olumlu gelişme, resim yapma sürekliliği ve severek zevk alarak yapmaya bağlıdır. Bu sebeple, onları ürkütmeyecek tedbirler alınmalıdır. Çocuğun resim dersleri açısından sosyal gelişimini incelerken , ilköğretim çağındaki çocuğun resim evrelerinin bilinmesi zorunluluk olmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUĞU TANIMADA SANAT EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

1. ÇOCUĞUN RESİMSEL GELİŞİMİ

1.1. Çocuk Resminin İncelenmesinin Kısa Bir Tarihçesi

Çocuk resmine olan ilginin 1885-1920 yılları arasında oldukça fazla olduğu dikkati çeker.

Önceleri bir çok araştırmacı tarafından çocuk resminin onun zihnindeki imajın kopyası olduğu görüşü savunuluyor bu nedenle de çocuk resmi, çocuğun duygu ve düşüncelerinin bir penceresi olarak kabul ediliyordu.

Kerschenteiner (1905) Almanya'daki okul çocuklarının binlerce resmi üzerinde yaptığı inceleme sonucunda yaşları da göz önünde bulundurarak üç temel kategoriye ulaşmıştır. Bunlar, şematik resim, görsel görüşe göre çizilen resim ve üçboyutlu mekanı temsil eden resimlerdir.

Luquet, çocuk resminin (Piaget'in değimi ile zihinsel imge adı verilen) bir iç zihinsel modele dayandığını varsayıyordu. Bununla birlikte gerek Luquet, gerekse daha sonra Piaget, çocuk resimlerinin esas itibariyle gerçekçilik niyetiyle çizildiği savını ileri sürdüler. Resmi çizen çocuk, herhangi bir objenin tanınabilir ve gerçekçi bir temsilini oluşturmaya çalışıyordu.

Luquet ve diğer araştırmacılar tarafından önerilen ve gelişim evrelerini temel alan bu görüşlere karşı Goodenough 1926' da resmiyle zeka ölçümü konulu kitabını

yayımladı. Bu çalışma ve bunu izleyen Harris'in çalışmaları geleneksel yaklaşımının dışında, çocuk resmini zihinsel gelişimini değerlendirmek üzere kullanmayı hedefliyordu.

O. Lowenfeld (1939) sanat yoluyla bireyin kendisini ifade etmesinin sağlıklı bir duygusal gelişme açısından temel önemi olduğuna inanıyordu. Yine 1940'dan sonra çocukların resimlerine duygularını ve güdülerini yansıttıkları görüşü ağır bastı. 1950'li yıllarda testlere olan ilginin artmasına paralel olarak çocuğun çiziminin onun zihinsel ve duygusal durumuyla ne ölçüde ilişkili olduğu araştırılmaya başlandı.[84]

1.2. Çocuk Resmine İlişkin Görüşler

Çocuğun dünyasında; resmin, diğer sanat etkinliklerinden daha özel bir yeri vardır. Geleneksel görüşlerin bir kısmı, çocukların çizimlerini zihinsel kavramlarla açıklarken bir kısmı da güdülere ve çizimin duygulara ifade eden yönüne ağırlık vermektedir.

Öyleyse; çocuk resmine kuramsal açıdan bakan görüşlere değinelim;

1.2.1. Gelişimsel Yaklaşımlar (Oyun Olarak Çizim):

Bu görüşte çocuklar çizimi bir oyun aracı olarak görmektedirler. Çocuğun neden çizdiği sorusuna, oyunu açıklayan kuramları vererek açıklamaya çalışmıştır. Bu kuramlardan bazıları şunlardır.

1.2.1.1. Fazla enerji kuramı: Aktif olmanın insanın doğal yapısında bulunduğunu ve oyunu fazla enerjiyi dışarı atmanın bir yolu olduğunu görüşünü öne sürer. Diğer canlılara göre insanın aktivitesinin temelinde aklın olduğu dikkate çeker. İnsanın aktif durumu fiziksel özellikleri ve aklıyla gerçekleşir. İnsan enerjisini çeşitli yollardan deşarj eder. Enerjinin boşaltılmadığı durumlarda biriken fazla

---

[84] Haluk Yavuzer, **Resimleriyle Çocuk** (7. Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1992) s. 22.

enerji kişiyi, genellikle saldırgan tutumlar içine itmektedir. Bu fazla enerjinin en kolay ve eğlenceli şekilde dışarı atımı oyunla gerçekleşmektedir.

1.2.1.2. Araştırma öncesi kuramı: Oyunun çocuğa ileri ergenlik dönemlerinde faydalı olacak becerileri uygulama fırsatı ile yeteneklerini geliştirme olanağı verdiğini savunur. Hayat da, çeşitli kuralları olan birçok oyundan oluşmuş görünürde karmaşık bir oyun değil midir? Eğer öyleyse kişi, oyunun kurallarını öğrenmek ve uygulamak zorundadır. İşte çocuklukta oyun oynayarak kazanılan, faydalı beceri tutum ve davranışlar, yetişkin yaşamına hazırlanmanın bir antrenmanı gibidir. Kişi manevra kabiliyetini ve hazır bulunuşluğunu böylece gerçekleştirebilecektir.

1.2.1.3. Yineleme kuramı: Atalarımız açısından önem taşıyan içgüdüsel etkiliklerin provası olduğu ileri sürülür.

Çocuk çok az anlayabildiği ve kontrolü dışındaki sosyal ve fiziksel dünyaya uyum zorunluluğuna karşı karşıyadır. Piaget'e göre uyum sağlama çevreyle olan ilişkilerin özümlenmesiyle oluşur. Çocuğun duygusal ve zihinsel dengesi için dıştan o kadar büyük bir kısıtlama getirmeyen bunun yanında özümleme olanakları sağlayan bir etkinlik alanının bulunması gereklidir. Oyun çözümlemeyi içeren belli başlı etkinliktir.

Piaget ilk çocukluktaki karamaları, saf oyun olarak niteler, Piaget'in özümleme kavramına benzediği görülür. Piaget çizimi, dış dünyayı temsil etme çabası olarak da görmüş bu nedenle de çizimleri zihinsel imgelerin ortaya çıkışı olarak değerlendirmiştir.[85]

1.2.2. Projektif Yaklaşımlar:

Psiko – analitik kuramının resim yapma güdülenmesine bakış açısından biri olan bilinç altında yatan istek ve duyguların resimde saklanmış biçimde de olsa anlatıldığı, resmin tehlikeli olabilecek ve bastırılmış olarak tanımlayabileceğimiz duyguların zararsızca dışarı dökülebileceği bir güvenlik supabı, görevini yaptığı

---

[85] H. Yavuzer, **a.g.e.**, s. 26.

düşüncesidir. Resmin bastırılmış duyguların arıtılmasını sağlayabileceğini savunan bir görüştür. Resimlerin kişiliği ve sosyal uyumu değerlendirmede kullanılması, klinik psikolojik ve psikiyatride projektif yöntemlerin daha geniş bir şekilde kullanılmasına neden olmuştur.[86]

1.2.3. Sanatsal Yaklaşımlar:

Kellogg (1970) çocuğun resimden aldığı zevki "motor" ve "görsel" zevk olmak üzere ikiye ayırmıştır. Motor zevk, çocuğun karalama yaparken aldığı zevk, görsel zevk ise çizim veya karalamanın sonucunu incelerken aldığı zevktir.

Kellogg, çocuğun sanatsal gelişimini üç temel dönem doğrultusunda incelemektedir.

1. Anlamsız, basit karalamalar dönemi
2. Belirgin şekiller dönemi
3. Anlamlı şekiller dönemi

Basit karalamalara çocuk 2 yaşına doğru başlar. 2-3 yaşlarında ise belirgin şekillerin oluştuğu görülür. 3-4 yaşında anlamlı şekiller ortaya çıkar.[87]

1.2.4. Sembolik Yaklaşımlar:

Çocuk bazı çizimleri de objenin kendisini değil, sembolik yansımasını resmetmektedir. O, yanyana çizdiği iki dairenin biri için baş diğeri için vücut derken birbirine eş olan bu şekillere iki anlam yüklemektedir.[88]

---

[86] H.Yavuzer. **a.g.e.**, s.27.
[87] H.Yavuzer, **a.g.e.**, s.29.
[88] H.Yavuzer, **a.g.e.**, s.30.

2. ÇOCUK RESMİNİN GELİŞİM BASAMAKLARI

Çocuk, simgesel bir anlatımı fantezi ve duyguları ile birleştiren iç dünyasını dile getiren bir dışa vurumcudur. Çocuğun; resmi, bir dil olarak kullanmasında, onun kas, duygu, yaş, zeka ve eğitim düzeyi ile yakından ilgili olmakla beraber , paralellik olmayabilir. Çocuk resmindeki gelişimi altı evrede ele almak mümkündür:

1. Karalama dönemi (2-4 yaş)
2. Şema öncesi dönem (4-7 Yaş)
3. Şematik dönem (4-7 Yaş)
4. Ergenlik öncesi (gerçekçilik) dönemi (9-11 yaş)
5. Mantık Çağı dönemi (11-13 Yaş)
6. Ergenlik krizi (13-...)

2.1. Karalama Dönemi (2-4 Yaş)

Her çocuk ilk resim eylemine karalama ile başlar.

Çocuğun ilk çizgileri el ile kolun hareketi sonucunda ortaya çıkan çizgilerdir. Her çıkan şekiller yeni şekiller eklenir.[89]

Çocuk çizmek eyleminden çok kullandığı çizginin takibi içindedir. Elleri neredeyse orayı karalar. Anlamsız basit çizgiler yapar. Çok çabuk sıkılır. Çoğunlukla kağıtta ya da çizebileceği alan çok da olsa yeni yüzeyler arama çabası içindedir.

Hem Luquet hem de Piaget, bu ilk dönem karalamalarını yalnızca oyun ve alıştırma olarak görmüşlerdir. Çocuğa göre çizmek elin ilk hareketlerini kağıda dökmektir. Çıkan şekilleri kendinin yarattığını gören çocuk bundan çok büyük zevk alır. İlk zamanlarda anlamsız olan çizgiler deneye deneye anlam kazanmaya başlarlar. Çocuk elini tam kontrol edememektedir. Zamanla beyinde hükmetmeye başlar.[90]

---

[89] Olcay Tekin Kırışlıoğlu, **Sanatta Eğitim** (Ankara: Demircioğlu Matbaacılık, 1991), s.83.
[90] H.Yavuzer, **a.g.e.**, s.36.

2.2. Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş):

Canlandırmak istediği obje ya da kavramla ilişki kurma kaygısını yaşamaya başlar. Bu ona büyük bir doyum sağlar. Genelde, dört yaş civarında, çocuklar oldukça tanınabilecek biçimler çizmeye başlar. Ancak beş yaşlarında insanlar, evler ya da ağaçlar tanınmaya başlanır. Çocuk altı yaşına geldiğinde de şekiller konulu olmaya başlar. Vücut oranları gerçek dışıdır. Önemli sayılan şey, şeyler oransız bir biçimde büyük ve çizgisel perspektif hiç dikkate alınmaksızın ifade edilmiştir.

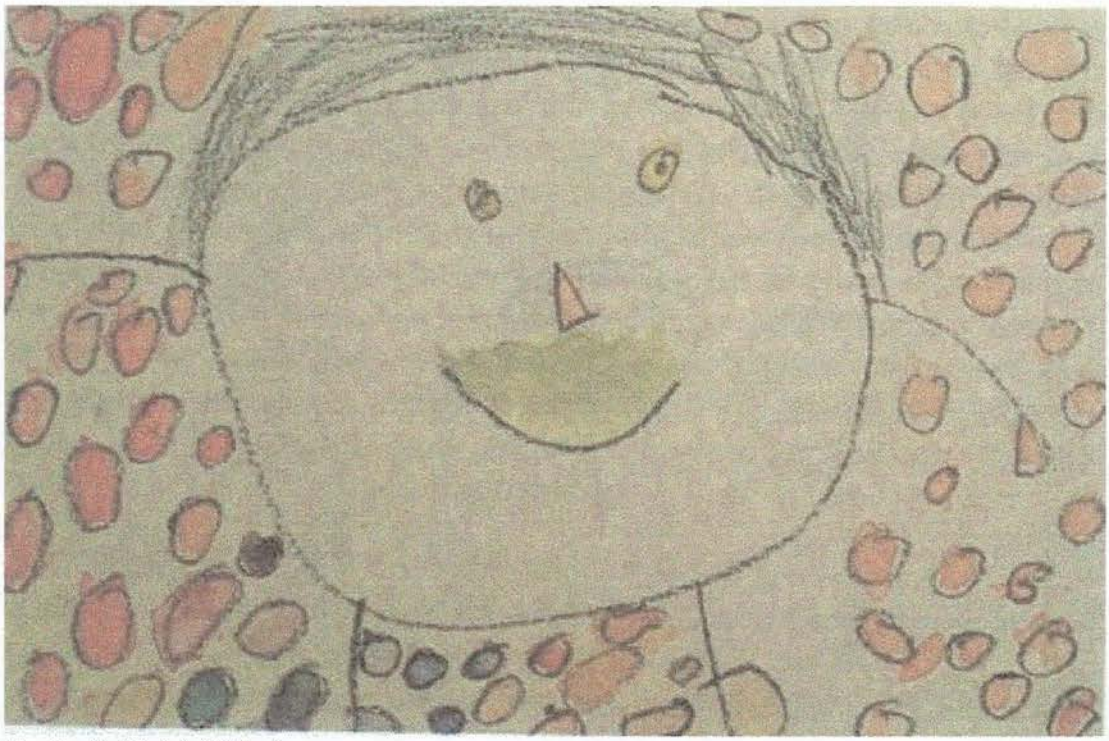

Resim 2 (E / 4;0 Yaş)

5 yaş çocuklarının çoğunluğu bir kafa ve bir gövde çizerler. Kafada gözler bir burun ve ağız olur, kollar ve bacaklar gövdeden çıkar. İlerleyen her yaşta ayrıntılar eklenir. İnsan resmi yanı sıra çocuk, yakın çevresinde ilişkide olduğu çok sayıdaki objeyi çizmeye başlar. Bu objeler kağıt üzerinde gelişi güzel yer almaya başlar. 5 yaşından önce çocuk grafik sembollerle uğraşır ve zamanla keşiflerinin de yardımıyla daha realist olur.

Resim 3 (K / 5;2 Yaş)

6 yaşına yaklaşınca kağıdın üzerine dağılmış olan şekiller bir merkeze toplanmaya başlarlar.

Çocuk bir nesnenin arkasında bulunan şekilleri sanki görüyormuş gibi çizer. Ev resmi çizerken duvarları saydam yapar ve insanlar eşyalar dıştan görünür. Bu tür resimlere (röntgen) saydam resimler denir. Röntgen resimlerde çocuklar genellikle ev ya da okul çizerler. Evdeki detaylar kuş bakışı da olsa kendi evlerindeki düzeni yansıtır.

Diğer bir özellik düzleme özelliğidir. Çocuk resme bir görüş noktasından değil de bir çok noktadan bakıyormuş gibi çizer. Çocuk bu tür resimleri ya kendisi resmin etrafında dönerek, ya da resmi döndürerek çizer. Bazı parçaları diğerlerine göre daha abartılı çizer.[92]

---

[92] O. Kırışlıoğlu, **a.g.e.**, s.90-91.

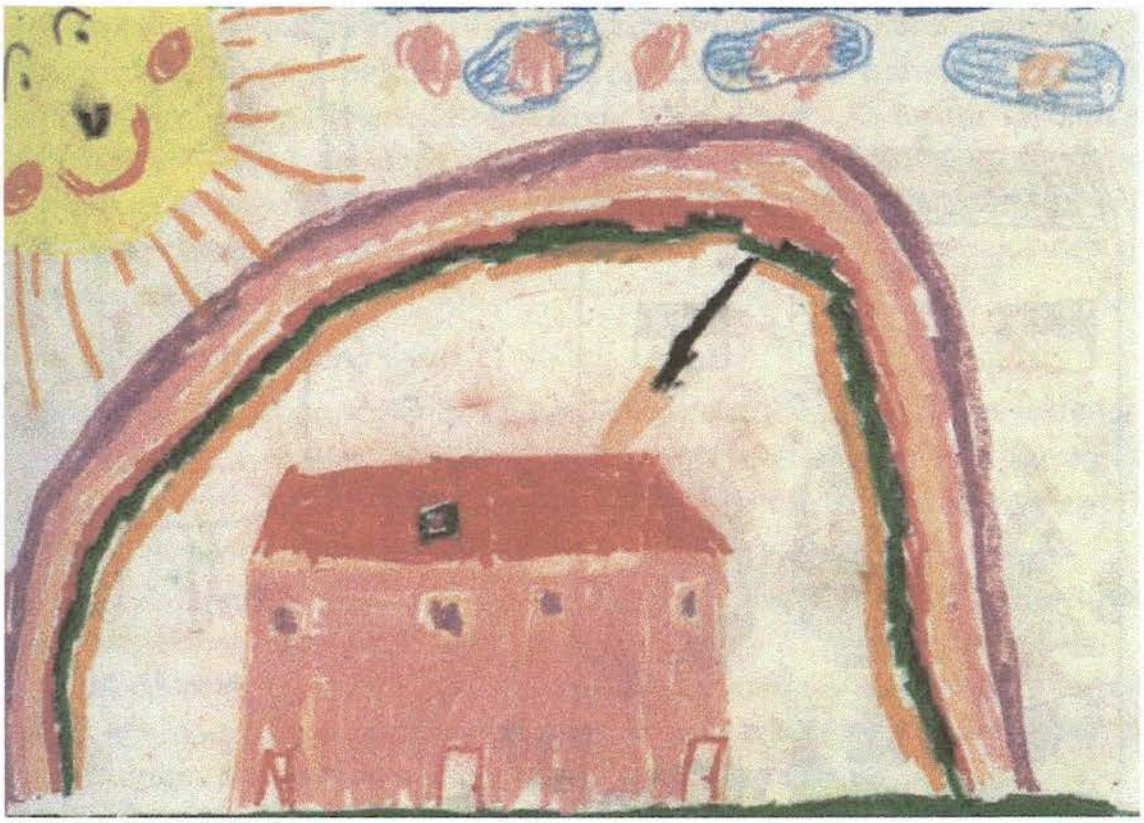

Resim 4 (K / 6;0 Yaş)

2.3. Şematik Dönem (7-9 Yaş):

7 yaşlarında başlayan ve şekil kavramının gerçekleştiği bu dönemdeki bazı çocukların şemaları oldukça zengin bir kavramken bazılarının ki de zayıf bir sembol olabilir. Şemalar arasındaki farklılıklar pek çok nedene bağlıdır. Ama nasıl iki çocuk bireysel özellikleri açısından birbirinin aynı değilse şemalar da birbirinin benzeri değildir.

Bu dönemde çocuk resimlerindeki temsili şekilleri objelerle sınırladığında (bu ağaç- bu bir adam şeklinde) resimde oldukça net bir şema görebiliyoruz.[93]

[93] H. Yavuzer, **a.g.e.**, s55.

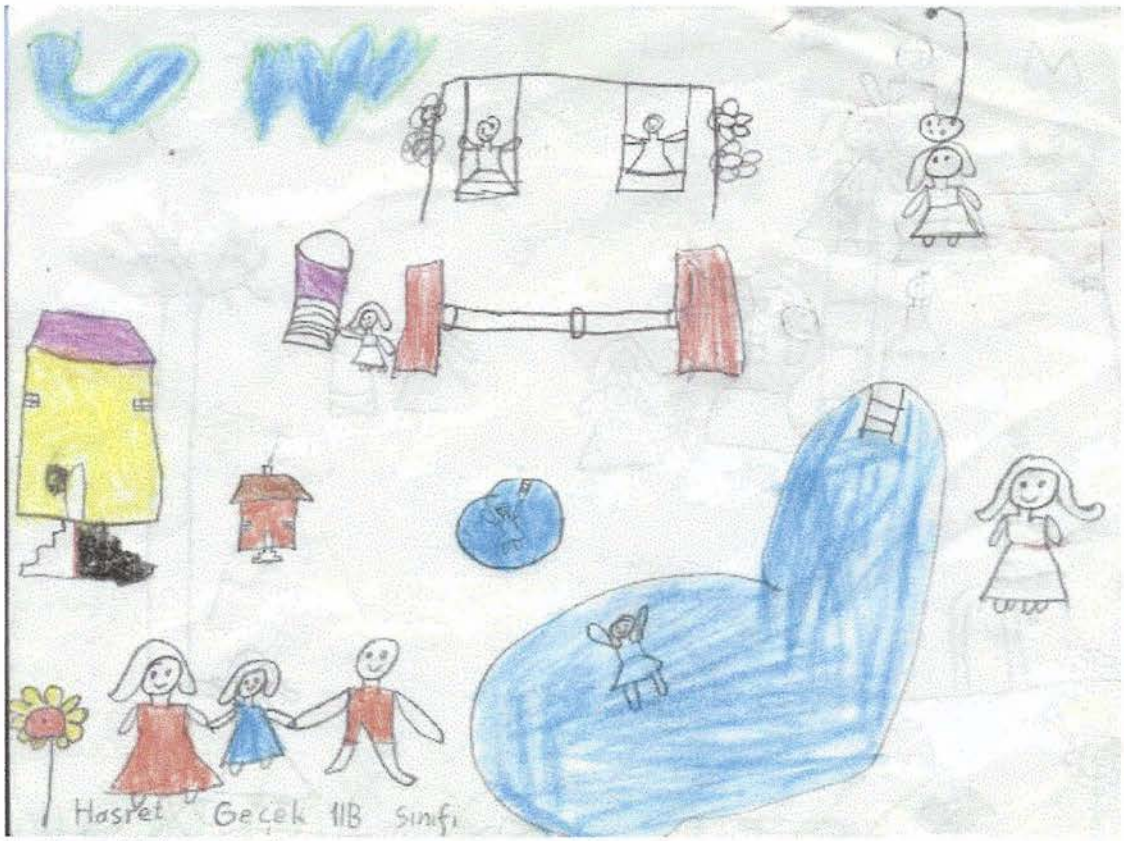

Resim 5 (K / 7;2 Yaş)

Çocuk 7 yaşlarında insan figürü çizimlerinde belirli, bilinen bazı sembolleri kullanmaya başlar ve bedenin parçalarını kendi aktif bilgisine dayanarak tanımlar. Çoğunlukla gövde yerine elbise çizilir. 7 yaş çocuğunun genel şeması bu parçaların çoğunu kapsar. Şemalar geometrik şekilleri de içerebilirler. Üçgenler, kareler, daireler yada düzensiz şekiller vücut şeması için de kullanılır. Çocuk artık kendilerine özgü bir bakış açısına sahiptirler.[94]

Çocuk büyüdükçe görsel açıdan daha gerçekçi olmaya başlar. 8 yaş üzerindeki çocuklar çizimlerinde yalnızca tek tek nesnelerde değil ama nesneler arasındaki ilişkilerde de derinliği vermeye çalışarak resim yaparlar. Çocuğun resimlerinde görülen mekan ile ilgili değişiklikler de önemli göstergelerdir. Çocuğun ilk kez çevresinin bir parçası olduğundan haberdar oluşu, resimlerinde "yer çizgisi" adı verilen sembolün kullanılmasıyla başlar. Nesnelerin yerleştirilmesinde çocuk belli bir plan geliştirmektedir. Genellikle kağıdın alt tarafında yer çizgisi bulunur.

---

[94] H. Yavuzer, **a.g.e.**, s.56.

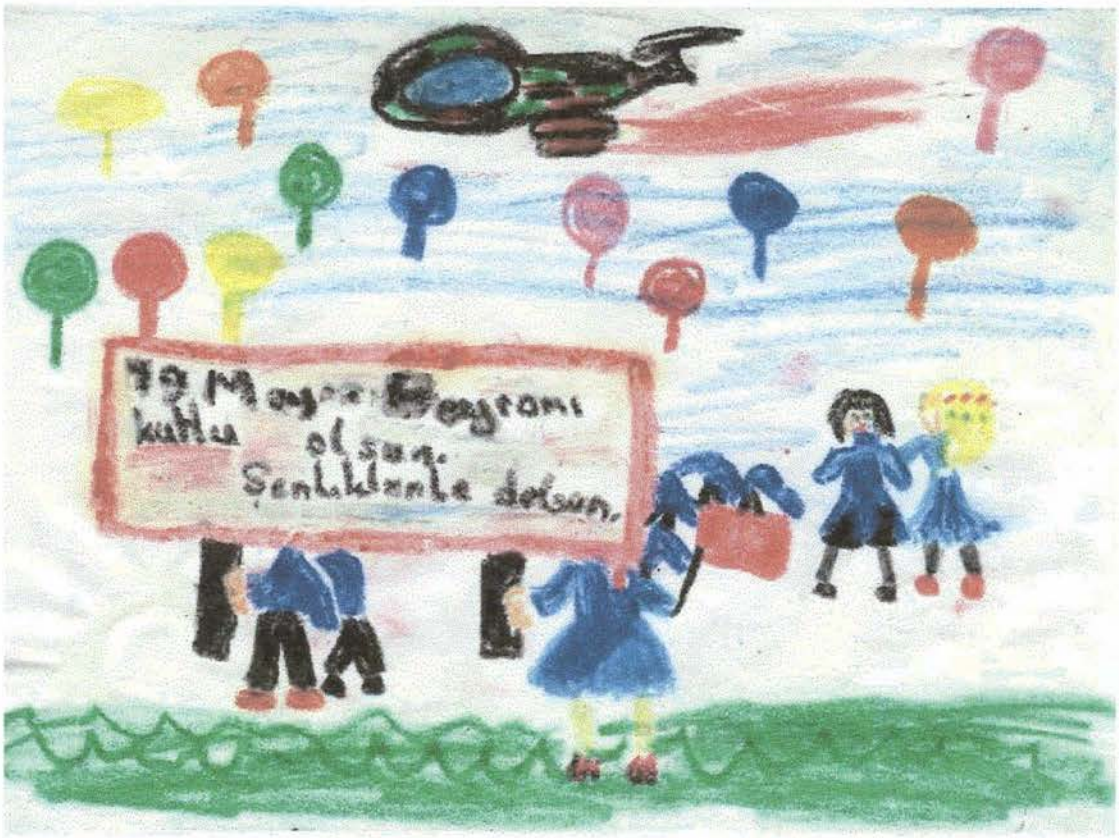

Resim 6 (K / 8;4 Yaş)

Resimlerinde yer çizgisine karşılık bir de gök çizgisi görülür. Genellikle kağıdın üst tarafına gökyüzü için ayrı bir yatay çizgi çizilir. Bu çizgi ile yer çizgisi arasında kalan yer çocuk tarafından "hava" olarak adlandırılır.

Çocuğun bilgisi, onun dünya anlayışını ve ilgilerini açıklamaktadır, işte resimlerde görülen de budur. Çocuğun şemayı farklılaştırma arzusunun derecesi, şemanın kapsamının karekteristik özelliklerini bilmek isteği, çocuğun araştırma isteğini gösterir.[95]

Sanatın, çocuğun zihinsel canlılığına, bilgisini geliştirerek katkıda bulunduğu tartışılamaz. Çocuk resimde kendini ve çevresini anlatır.

---

[95] Zerrin Kehnemuyi, **Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi** (1. Basım. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, Eylül 1995), s.30.

2.4. Ergenlik (Gerçekçilik) Dönemi (9-11 yaş) :

Bu yaşlarda çocuk artık toplumun bir üyesi olduğundan haberdardır ve bu haberdar oluşunu çizgilerine yansıtmaya başlamıştır. Bu evrede çocuk ayrıntıya ilgi duyar. Artık renkler gelişi güzel seçilmek yerine, gerçeğe uygun bir biçimde seçilmeye başlamıştır.

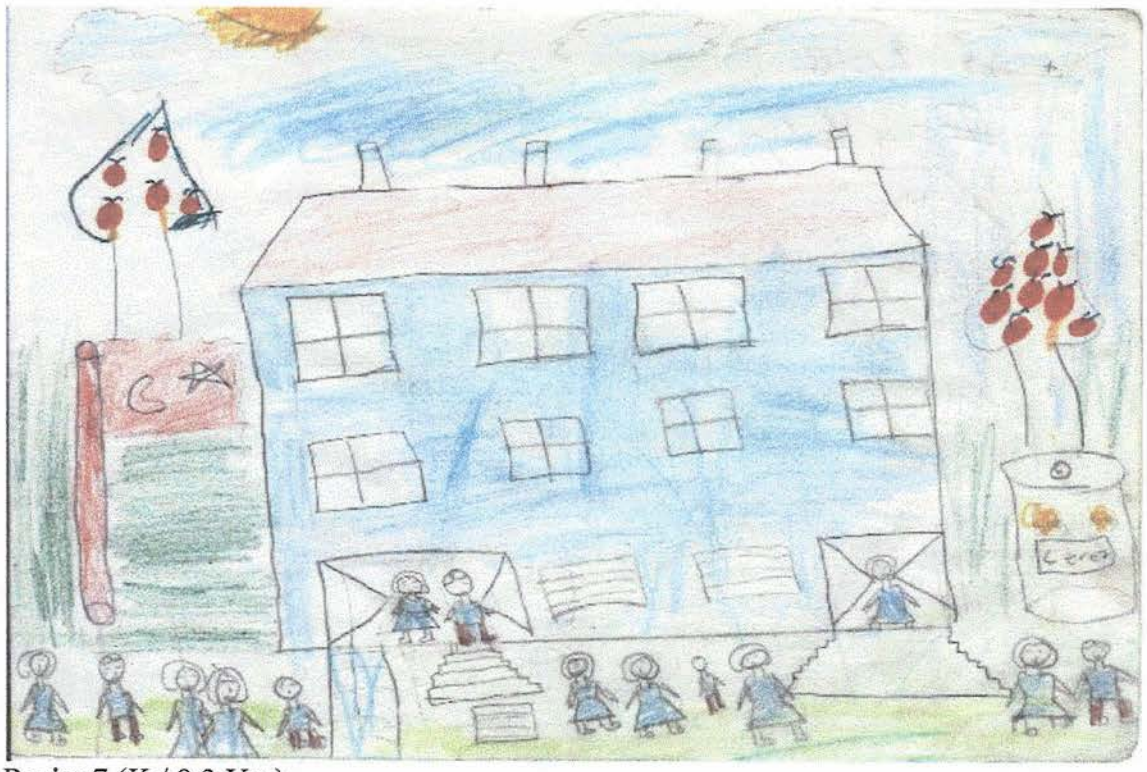

Resim 7 (K / 9;3 Yaş)

Çocuğun resminde, artık erken yılların güçsüz fakat özgür havası kalkmış, içinde yaşadığı kültür ve toplumun ölçülerine uyma kaygısı egemen olmuştur. Konu seçiminde kızlarla erkekler arasında ayrım belirir. Erkek çocuklarda tekneler, uçaklar, trenler, spor sahneleri; kızlar ise kadın gözleri, giysiler, evler, çiçekler çizerler. Bu evrede çocuklar ne çizeceklerini uzun uzun düşünürler. Çocuğun bu yıllarda kendini ifade etme gücüne olan güveni sık sık sarsılır.[96]

Okul öncesi dönem resimlerinin tamamlanmamış ve kendiliğinden olduğunu, taze bir ifadeden doğar, parlak, hoş, mecaz ve sembolleri taşıdığını görürken, büyümüş

[96] Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi** (19. Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi, Mayıs 2000), s.77.

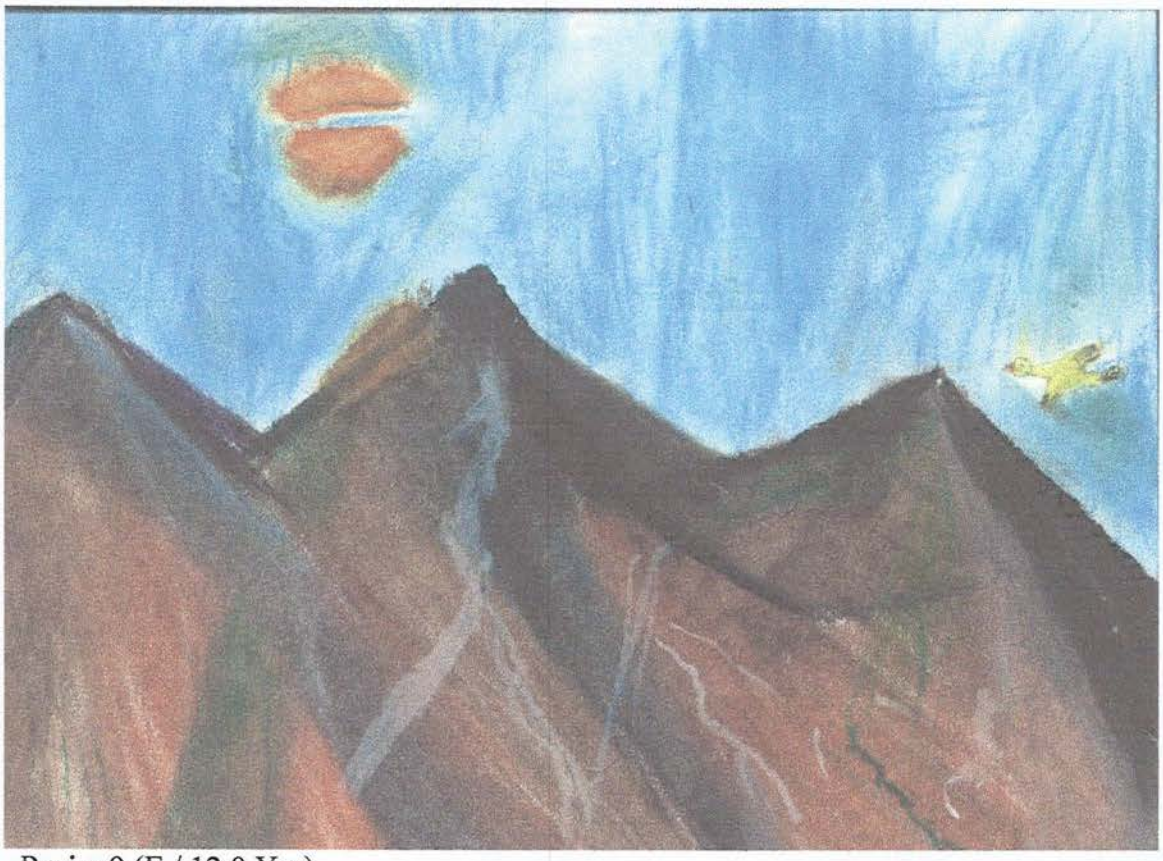

Resim 9 (E / 12;0 Yaş)

2.6. Ergenlik Krizi (13-...) :

Dünya olaylarını, çevresinde olup biteni, yalnız somut değil soyut düşünceleri toplayıp biriktirip kavramlaştırıp öğrenir.

Hem kendi çalışmalarına, hem de başkalarının yapıtlarına karşı eleştirel davranışı gelişir. Kişisel ve toplumsal değerlere ilgileri artar.

Resimsel bir çok sorun artık öğrenilerek çözülür ve çözülmelidir. Örneğin renk sorunu, renklerin birbiriyle ilişkisindeki etkileşim, renk karışımları, rengin duygusal ve anlatımsal etkileri araştırılarak öğrenilir. Okul çağında ve ilk ergenlik çağında resimde kaybolan bütünlük tekrar kazanılır.[98]

---

[97] O. Kırışlıoğlu, a.g.e., s.102.
[98] O. Kırışlıoğlu, a.g.e., s.102.

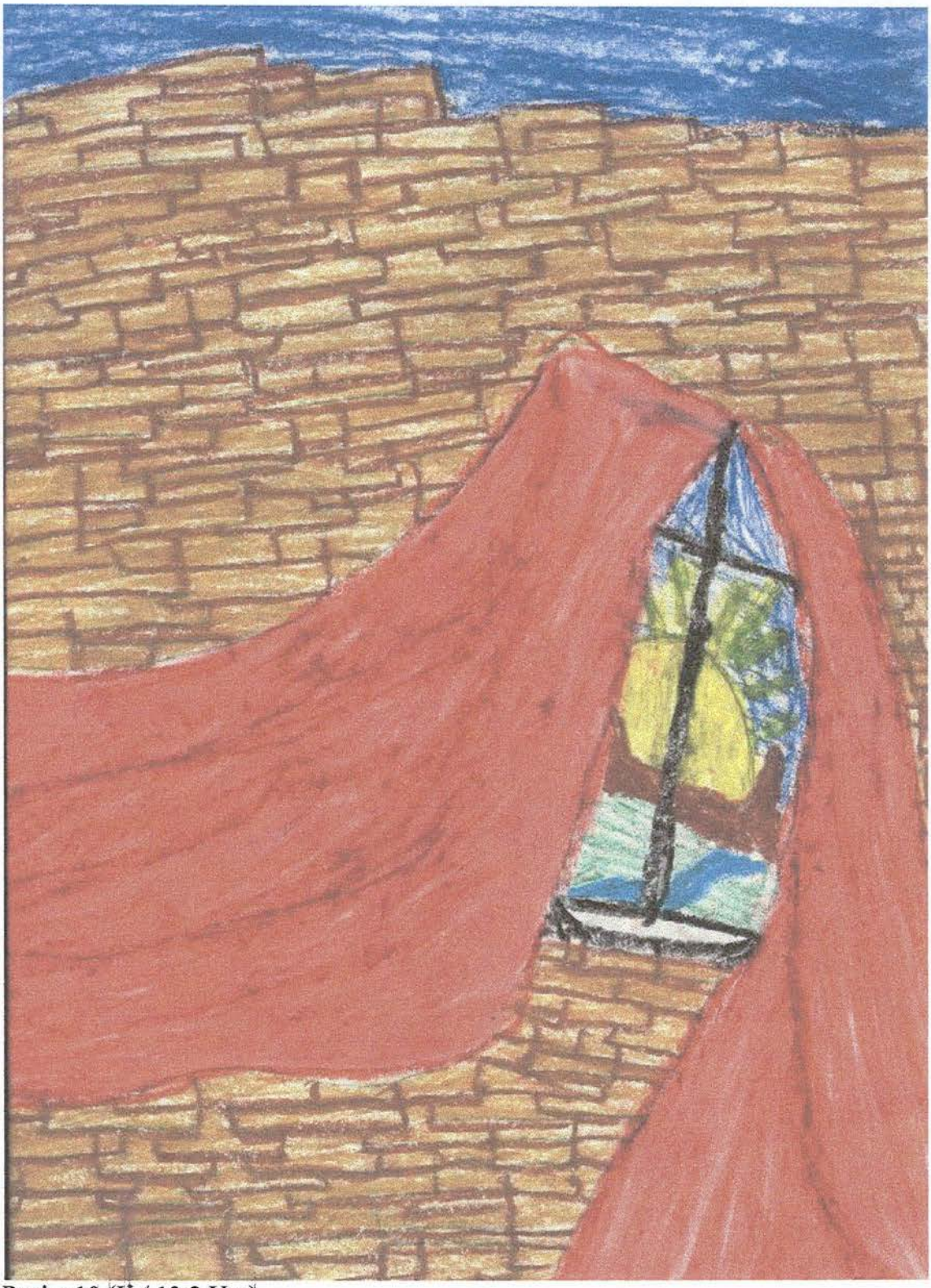

Resim 10 (K / 13;2 Yaş)

Resim 11 (E / 14;7 Yaş)

3 .ÇOCUĞU TANIMADA SANAT EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

3.1. İfade Dili Olarak Resim Yapma İşi

"Resim çocuğun düşünme dili"

Resim, Psiko-pedagojik açıdan çocuğu bize tanıtmaya yarayan bir ölçüt olduğu gibi, onun zeka, kişilik, yakın çevre özellikleriyle iç dünyasını yansıtmaya yarayan bir ifade aracı olarak da büyük bir önem taşımaktadır.[99]

Dersler de çevresiyle her türlü alış verişi kesen bir öğrencinin yaptığı resimlerde belki de içinde bulunduğu, en çok bildiği konuyla ilgili olarak, konu ne olursa olsun dizi dizi araba ve kamyon resimleri yaptığı gözlemlenmiştir. Bunu konuşmasa bile, öğrencinin kendini, ailesini, içinde yaşadığı çevrenin aslında farkında olduğu düşüncesi

[99] H. Yavuzer, **Resimleriyle Çocuk** (7. Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1992), s.12.

ortaya çıkarma çabası olarak algılamak sanırım yanlış olmaz. (Öğrenci dosyalarından varılan bilgiye göre baba şoför, öğrencinin oturduğu çevre oto sanayii bölgesi.)

İlköğretim kademesindeki çocukta başlarda herhangi bir nesnenin çiziminde onun gerçekte nasıl göründüğü değil , onun hakkında ne bildiği önemlidir. Çocukta, siz çizdiği şeyi anlayamasanız da yaptığı nesne veya objeyi tam ve aynısı gibi yaptığı fikri vardır. İlköğretimi sonlarına doğru nesneyi gerçekten benzetme çabası söz konusudur. M.Luquet bu konuda şunları söylemektedir: "Çocuklar bir nesne hakkında ne biliyorsa, onu, gördükleri şeyi kaale almadan resmederler, ama gördüklerini tamı tamına resmettiklerini düşünürler."[100]

Her seviyede öğrenci resmi bir ifade aracıdır. Bir dil olarak kullanılabilmektedir. Çocuğun resimlerindeki kendine ait yorum ve anlatım biçimi, onun olaylara bakış açısını ister istemez genişletir. Mukayese, ölçme, değerlendirme, kabullenme, sevme, nefret etme, dışlama, dışlanma vb., duyguları geliştirmesini sağlar. Resim yapmanın çocuğa, bir kişilik kazandırdığı ve çevresiyle uyum içinde bir ilişki kurduğu ve kurmak zorunda kaldığının göstergesidir. O halde çocuk resimlerini, bir takım sanat problemlerinin halledilip halledilmediğine göre değil, onun iç dünyasına açılan ve kendisini de dış dünyaya bakış açısını gösteren pencereler olarak ele almalı, öğretimde bu yönde bir metot geliştirilmelidir. Böyle bir yaklaşım sonucu çocuğun toplumda ileride sanat olaylarına duyarlı, sanatla doğrudan ilişki içinde, kendisi ve dünya için estetik kaygıları olan, çevresiyle uyum içinde olan tam bir birey olarak görmek mümkündür.

İlköğretim dönemi çocuğunun resim evrelerini bilerek , çocuğu tanıma da sanat eğitiminden bahsedebiliriz.

3.2. Resimleriyle Çocuğu Tanımanın Önemi:

Çocuğun gelişim dönemleri hakkında daha önce ki bölümlerde bilgi vermiştik. Çocuğun gelişimi süresince nasıl bir seyir izleyeceği, henüz gelişme döneminde iken ilerdeki yaşamını etkileyecek olumlu ve olumsuz davranış biçimlerini bünyesine nasıl

---

[100] J. Piaget, **Çocukta Dünya Tasarımı**, s.51.

aldığı hakkında çeşitli kaynaklara dayalı bilgi verilerek, özellikle sosyal gelişim süreci içinde çocukta olumlu gelişmelerin sağlanması gereğinin üzerinde durulması zorunluluğu belirtildi.

Çocuğu gelecekte sağlıklı bir birey olarak görmek istiyorsak , yine sağlıklı da bir eğitime ihtiyaç vardır. Sağlıklı bir eğitim içinse çocukları iyi tanıma, onların psikolojik,fizyolojik ve her türden sorunlarını bilmek ve saptamak zorunluluğu vardır. Bu sorunlar ya en aza indirilmeli ya da tamamen ortadan kaldırılmalı, bir çözüm bulunmaya çalışılmalıdır. Bunun için ülkemizde her okulun bünyesinde olmasa bile psikolojik danışmalık ve rehberlik hizmetleri veren bir birim vardır. Bunlar çocuğu ve sorunlarını tespiti, çeşitli tanıma teknikleri, bireysel raporlar, testler yardımıyla yapmaktadırlar. Ama bunlar tek başına çocuğun aile,okul ve çevreyle olan bağını anlamakta yeterli değildir. Çocuk zaman zaman testlerde yanıltma, görüşmelerde saklama yoluna gidebilmektedir. Saklıyor ve gizliyorsa önemli bir sorun vardır da diyebiliriz. İşte resim dersleri çocuğun kendini ifade ederken özgürlüğü hissettiği, kendi başına iç dünyasını dile getirdiği bir ders olarak karşımıza çıkar.

Resim, çocuğun iç dünyası, büyüme süreci ve çocuğun içinde bulunduğu çevrenin özellikleri hakkında, bir ifade biçimi olması nedeniyle, önemli bilgiler verir. Bir ifade biçimi olarak resim, diğer tekniklerle beraber kullanıldığında, çocuğun kişiliği ve çevre özellikleri konusunda, sağlıklı bir saptama yapılabilmesine yardımcı olmaktadır.

Çocuğun içinde yaşadığı ve sosyal çevre dediğimiz, aile ve arkadaş gruplarını içine alan topluluklarla olan iletişimi çocuğun resimlerin de yer almaktadır. Fiziksel ve psikolojik sorunları olan çocuklar, sosyal çevreyle bağı kopuk olan iletişim kuramayan çocuklardır. Böyle bir durumu çocuk seçmemiştir. Dolayısıyla istenmeyen, çocuğu yalnızlığa ve mutsuzluğa götüren bir durumdur. Yalnız ve mutsuz olan çocuğun derslerinde başarılı olması, doğal olarak beklenemez. Bunun tersi istisnai durumlar söz konusu olabilir. Biz sanat eğitimcilere düşen görev, bunları saptamak ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik servisleriyle ilişkiye girerek , işbirliği yapmaktır.

4. 7-12 YAŞ ÇOCUĞUNUN SOSYAL GELİŞİMİNİN BİR GÖSTERGESİ OLARAK RESİM

Çocuklar için yaptıkları resimler önemlidir. Ancak, yalnızca çocuk için önemli değil, aynı zamanda ana-baba ve öğretmen içinde önemlidir. Çünkü bu yolla çocuğun düşünme sürecinin somut bir kaydı bulunur.

Çocuğun çizdiği ve boyadığı resimler, onun kavramlarının, duygularının ve çevre algılamalarının sadece bir kaydından ibaret değildir, bunlar aynı zamanda yetişkinin çocuğu daha iyi anlayabilmesi için birer araçtır.[101]

İlköğretim kademesi 07-12 yaş çocuğunun yapmış oldukları resimler, bu konuda daha önce yapılan araştırmaların ışığında değerlendirilmiştir.

4.1. Çocuğu Resimleriyle Tanımada Kullanılan Belirti ve İşaretler

1. Çocuğun çevreyle uyumu
   - Resimde ellerin çizilmemesi çocuğun çevreyle uyumda güçlük çektiğinin ifadesi olarak görülmektedir.
   - Ağız bir iletişim aracıdır. Resimde ağzın olmaması uyum güçlüğünün ifadesi olarak görülmektedir.
   - Çocuğun resimlerinde soğuk renkleri yoğun bir şekilde kullanması çevreyle uyumunda problem olduğunun ifadesidir.
   - Çocuğun yakın çevresini resmederken figürleri birbirine arkasını dönmüş resmetmesi kişiler arasındaki iletişim kopukluğunun ifadesi olarak görülmektedir.
   - Figürler kağıdın arka ve ön yüzüne yerleştirilmişse her iki yüzeydeki figürlerde iletişim kopukluğu olabileceği söz konusudur.
   - Çocuğun kağıt yüzeyinde kendini en uzak yere yalnız resmetmesi çevresiyle uyumsuzluğunun bir göstergesidir.

---

[101] H. Yavuzer, **a.g.e.**, s.53.

- Bütün bu kriterlerin aksinin görülmesi, çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevreyi resmederken kalabalık insan figürleri kullanması, bunları günlük aktivite veya çocuğunda hoşuna gidebilecek bir sosyal etkinlik içinde çizmesi çevreyle iletişim ve uyum içinde olduğunun ifadesi olarak görülmektedir.

2. Lider

- Kolların çizilmesi ve yukarı hareketi gücün kuvvetin, güvenin ifadesi olarak görülmektedir.
- Burun güçtür.

3. Neşeli

- Genelde neşeli çocuklar resimlerinde sıcak renkleri tercih etmektedir.
- Resimlerinde renk zenginliği ve barış hakimdir.

4. Düzen ve sığınma

- Ev çizimleri düzen ve sığınma ifadesidir.
- Malzemenin kullanımındaki dikkat ve özen.

5. Çevreye karşı duyarlılık

- Resimlerde yer çizgisinin varlığıyla ifade bulur.
- Çocuk yakın çevresindeki detayları resimlerine yansıtır.
- Çocuk yakın çevresindeki olayları gerçekçi bir anlatımla ifadelendirir.
- Çevre sorunlarına karşı verilen her konuda eleştirel yaklaşımının istemediği durumların üstüne attığı çarpı (x) işaretleriyle ifadelendirir.

6. Özgüven duygusu

- Çocuk resimlerinde büyük ayaklar çizmektedir.
- Kolların eksikliği, çocuğun güçsüz olduğunun ifadesidir.
- Çocuğun resimlerinde burun çizmesi gücün ve güvenin ifadesidir.

7. Çocukta sorumluluk

- Çocuk sosyal olaylara karşı yaklaşımlarını gerçekçi ve eleştirel bir tavırla ifadelendirir.

- Resim yaparken veya yaptığı resimde çocuğun malzeme kullanımı ve konunun resim yüzeyine yansımasında gösterilen dikkat ve özen, sorumluluğun ifadesi olarak görülür.

8. Kendine güveni olmayan çocuk
    - Resimlerine ayak çizimleri yapmamaktadır.
    - Küçük boyutlu çizimler yapmaktadırlar.
    - Resimlerinde el çizimleri bulunmamakta veya oldukça küçük yapmaktadırlar.
    - Figürlerde kollar yoktur.
    - Kuşkucu, başkalarının kendisi hakkında konuştuğunu düşünenler büyük abartılı kulak çizimleri yaparlar.
    - Bacakların çizilmemesi, çocuğun kendini desteksiz ve hareketsiz hissettiğinin ifadesi olarak görülmektedir.

9. Korkak, çekingen, içedönük çocuk
    - Küçük boyutta, birkaç santimetrelik çizimler yapmaktadırlar.
    - Genellikle soğuk renkleri kullanmaktadırlar.
    - Ender bile olsa figürlerde büyük kafa eğilimi vardır.
    - Elleri ya hiç yapmazlar yada oldukça küçük çizerler.
    - İletişimde güçlük çeken çocuklarda, ağız abartılı olarak vardır. iletişimi kopuk olan çocuklarda ağzın olmadığı görülmektedir.

10. Zihinsel bakımdan kendini yetersiz görenler ve algıda güçlük çekenler.
    - Resimlerinde çok büyük yada çok küçük kafa çizimlerine rastlanmaktadır. Büyük kafa genellikle daha başarılı ve yetenekli olmak arzusundaki çocuklarda görülür.
    - Kendi yaş dönemlerinin altında ilkel çizimler görülmektedir.
    - Resmi tamamlamama, figür tekrarı ve cılız figürler görülmektedir.

11. Saldırgan, sinirli çocuklar
    - Figürlerde ellerin kalçaya konması, ağıza bir sigara yerleştirilmesi, ayakların geniş olması saldırgan ve sinirli tutumun ifadesi olarak yorumlanmaktadır.

- Resmin, sayfanın tamamını kapatması
- Ender olarak zayıf benlik kavramları nedeniyle küçük figürlerinde saldırganlığın ve sinirin ifadesi olarak ortaya çıktığı görülmektedir.
- İri diş çizimleri aşırı saldırganlığın ifadesidir.
- Cinsel organların çizilmesi de saldırganlığın bir ifadesi olarak görülür.

12. Çocukta fiziksel özür (Fiziksel uyum sorunu)

Konuşma ve dil sorunu olanlar

- Kalın çizgilerle büyük ağız yapma eğilimindedirler.

Görmeye bağlı öğrenme sorunu olanlar

- Gözbebeği olmayan, anlamsız gözler çizme eğilimindedirler.

Astımlı çocuklar

- Burun çizgilerini vurgulayarak yada çok büyük burun çizimleri yapmaktadırlar.
- Figürlerde ağzın olmayışı da astımlı çocuklarda görülmektedir.

İşitme zorluğu olan çocuklar

- Resimlerinde kulakların olmadığı görülmektedir. Bunun aksi de olabilir. Bu durumda da çok abartılı, büyük kulak çizimleri yapmaktadırlar.

Bedensel endişe ve dürtülerini kontrolde zayıf olan çocuklar

- Cinsel organlarını sıkça çizerler.
- Çocuklar yakından ilgilendikleri yada endişe duydukları beden kısımlarını eksik bırakabilmektedirler.

13. Hiperaktif (aşırı faal) çocuklar

- Resim yüzeyinin tümü kontrolsüz kullanılmaktadır.
- Resimlerde soğuk renklerin egemenliği görülmektedir.

14. Çocukta baskı ve ezilme

- Büyük bina çizimleriyle sembolize edilmektedir.
- Resimlerinde figürleri kendinden büyük çizme eğilimi vardır.

15. Çocuktaki mutsuzluk ifadeleri

- Siyah figürlerin kullanımıyla ifade bulmaktadır.

- Kendini resmetmeme yada resim yüzeyinde ayrı yere koyma eğilimi vardır.
- Baskın durumdaki aile bireyleri büyük, kendine ait figürü küçük ve cılız resmetmektedirler.

Resim 12 (K/ 7; 2 Yaş)

Adı soyadı : H. G.

Yaşı : 7

Cinsiyeti : Kız

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 1. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : Tek Çocuk

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Bir bacağı kısa

Ailenin özellikleri : Ailenin sürekli sağlık problemleri var. Anne migren hastası, baba ise belinden rahatsız olmasına rağmen çocuğa olan özen ve ilginin azalmadığı gözlenmektedir.

Okul ortamındaki durumu : Derslerinde başarılı, arkadaşlarıyla uyumlu ve iyi geçinen bir öğrenci. Aynı zamanda bulunduğu sınıfın başkanıdır.

Resmin özellikleri : Resme bakıldığında çocuk, içinde bulunduğu çevrenin bir üyesi olduğunun farkına varmıştır.

Yer çizgisi çocuğun kendisi ve çevresi arasındaki ilişkiyi anlattığının bir belirtisi olarak ortaya çıkar.[102]

Bütün figürlerin, hemen hemen aynı büyüklükte olduğu görülür. Resimde dikkati çeken iki durum vardır. Dağdaki çocuk figürü ve sağ alt köşedeki itina ile boyanmış olan figürdür. Çocuk kendisini dağda ayrı bir figür olarak çizerek ifade etmiştir. Dağdaki çocuk yani çocuğun kendisinde, sağ kolun yukarı hareketi söz konusudur. Haluk Yavuzer'e göre "kolların resimde olmayışı, güvensizliği dile getirmektedir. Kollar güç ve kuvvetin simgesi olduğu için, kolların çizilmemesi güç ve kuvvetin azlığını simgeler." [103] Öyleyse çocuğun çevreden uzak bir yere resmedilmiş olması onun iletişim kopukluğunu değil bir güç gösterisi içinde olduğu fikrine varmamızı sağlar. Çocuğun sınıf içindeki liderlik ve başkanlık konumu, evin tek çocuğu oluşu bu resimde çocuk tarafından ifade edilmiştir. Kısaca çocuk, aile sınıf çevre içerisindeki konumunun farkında denilebilir.

---

[102] Haluk Yavuzer, **Resimleriyle Çocuk** (7. Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi, Kasım 1998), s.58
[103] H. Yavuzer, **a.g.e.**, s.20

Resim 13 (K/ 7;0 Yaş)

Adı soyadı : T. E.

Yaşı : 7

Cinsiyeti : Kız

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 1. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : İki kardeşten birincisi

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Kıskançlık

Ailenin özellikleri : Maddi sıkıntıların olduğu ama sağlıklı ve uyumlu bir aile.

Okul ortamındaki durumu : Sessiz, kıskanç, derslerinde başarılı bir öğrenci, arkadaşlarıyla sosyal etkileşimi zayıf.

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

Resmin özellikleri : Ev çocuğun duygusal yaşamının oluştuğu merkezdir. Ev güvenliğin, aile içtenliğinin, yaşam garantisinin yansımasıdır. Evlerin çok sayıda ve çeşitli olmasına karşın çocuk için tek bir ev vardır: Kendi evi. [104]

Ailesi ve arkadaşlarını resme katmayan çocuk, resimde sadece kendisini eylem halinde çizerek diğer kişilerle olan iletişim kopukluğunu ifade etmiştir.

[104] Haluk Yavuzer, **Resimleriyle Çocuk** (7. Basım. İstanbul : Remzi Kitapevi, Kasım 1998), s.68.

Resim 14 (E/ 7;0 Yaş)

Adı soyadı : F. T.

Yaşı : 7

Cinsiyeti : Erkek

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 1. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : Tek çocuk

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Konuşmayı geç öğrenmiş, hala konuşmakta sorunları olan sinirli, yaşıtlarına oranla iri bir çocuk.

Ailenin özellikleri : Çocuğa karşı ilginin yoğun olduğu, özellikle anneye aşırı düşkünlüğün söz konusu olduğu, aşırı korumacı bir aile ortamı.

Okul ortamındaki durumu : Okulda ilk günlerde anneyi sürekli yanında isteyen,

anneye aşırı bağlılığın gözlendiği, sinirli, arkadaşlarıyla pek bir şeyini paylaşmayan uyumsuz bir çocuk .

Resmin özellikleri : Resmin tamamen boyanmamış olması, ağaç figürlerinin tekrarı çocuğun çabuk sıkıldığını, resimde figürlerin olmayışı sosyal etkileşim ortamının olmadığını ,resimde figürlerin cılız ve güçsüz görüntüsü çocuğun sınıfın en iri çocuğu olmasının verdiği sıkıntıdan kaynaklandığı görülmektedir.

Resim 15 (E / 8;2 Yaş)

Adı soyadı : İ. T.

Yaşı : 8

Cinsiyeti : Erkek

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 2. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : İki kardeşten ikincisi

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : İçine kapanıklık, geç algılama

Ailenin özellikleri : Anne yok , baba emekli ve ablasına aşırı düşkün, her türlü ihtiyacını abla karşılıyor . Ailenin diğer üyeleriyle de konuşmuyor. Fiziksel temel ihtiyaçlar üzerine kurulu, duygu ve sosyal iletişim ortamının pek fazla olamadığı bir aile ortamı.

Okul ortamındaki durumu : İçine kapanık, algılamada problemi olan, çevresiyle iletişim kurmayan, ders ve oyunlara katılımı olamayan bir çocuk.

Resmin özellikleri : Çocuk yer çizgisi üzerine bir ev, ağaç ve otomobil yerleştirmiş, gökyüzünde güneş ve bulutlarla bütünleştirmiştir. Ev dışında resimde çoğunlukla soğuk renklerin hakimiyeti görülmektedir. Şema öncesi yani 5 yaşındaki çocuklarda görülen kırmızı, mavi, yeşil ya da sarı olabilir, renklerin yan yana getirilişi bu resimde de dikkati çeker.

H. Yavuzer'e göre "Araştırmalarını renk konusunda yoğunlaştıran uzmanlar, sıcak renkleri seçen çocukların çoğunlukla, sevecen, uyumlu ve işbirliğine önem veren kişiler olduklarını, buna karşılık sürekli soğuk renkleri seçen çocukların ise iddiacı, çekingen, güçlükle kontrol edilebilen ve uyumsuz davranışlarıyla dikkatleri çeken çocuklar olduklarını belirtmektedirler."[105]

Bu resimde çocuğun resme hiçbir insan figürü koymayışı, onun kişilerle iletişiminin olmadığının ve çevreyle uyumsuz bir etkileşim içinde olduğunun ifadesidir.

---

[105] H. Yavuzer, **a.g.e.**, s.52.

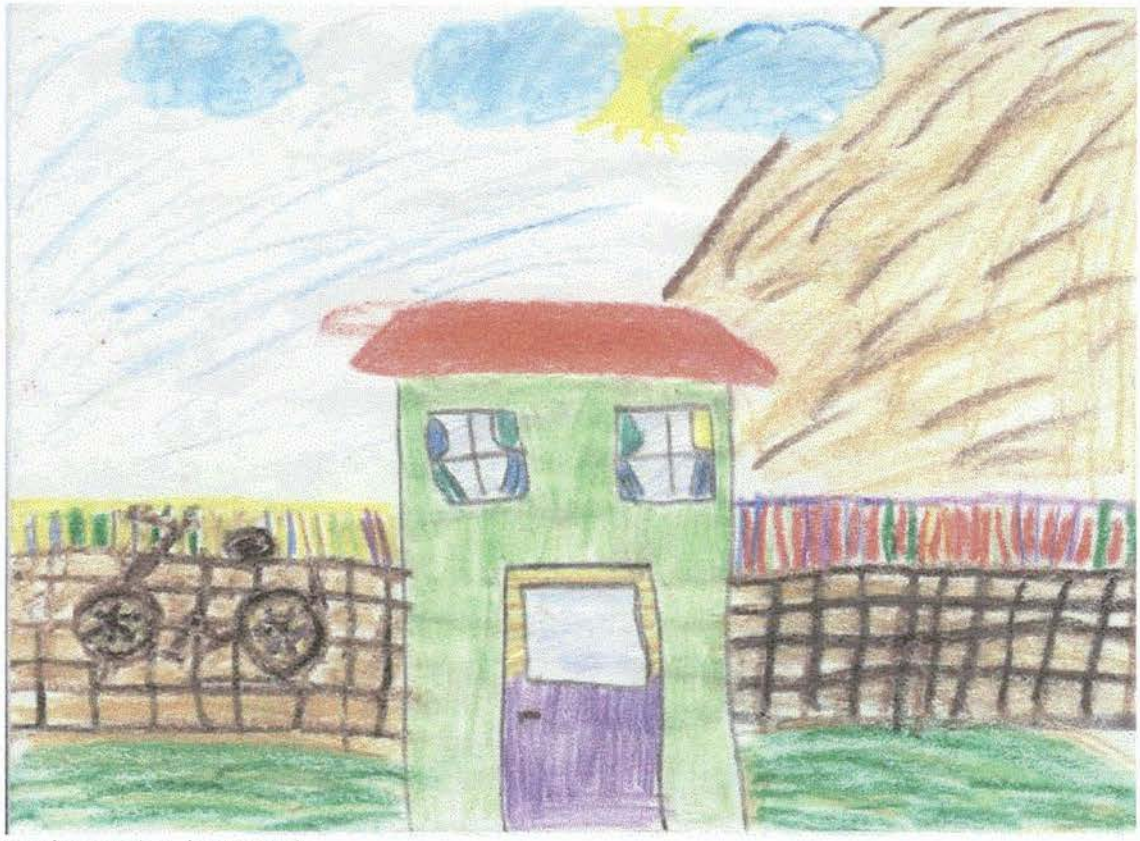

Resim 16 (K / 8;0 Yaş)

Adı soyadı : M.N. E.

Yaşı : 8

Cinsiyeti : Kız

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 2. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : İki kardeşten birincisi

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Uyumlu

Ailenin özellikleri : Maddi sıkıntıların olduğu ama sağlıklı ve uyumlu bir aile.

Okul ortamındaki durumu : Çalışkan, zeki, düzenli, sakin, sosyal faaliyetlerde görev alan, sorumluluk sahibi, arkadaşları tarafından sevilen bir çocuk.

Resmin özellikleri : Çocuğun bir çok resminde yer alan dağ, onun çevresinden alıntılar yaptığının (okulun hemen arkasındaki tepe olduğunu ifade etmiştir.) bir göstergesidir. Resimdeki renk zenginliği ve detaycı yaklaşımı onun neşeli, uyumlu,düzenli bir çocuk olduğunun ifadesidir.

Resim 17 (K/ 8;9 yaş)

Adı soyadı : F. B.

Yaşı : 8

Cinsiyeti : Kız

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 2. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : Üç kardeşten sonuncusu

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Uyumlu

Ailenin özellikleri : Maddi sıkıntıların olduğu ama sağlıklı ve uyumlu bir aile.

Okul ortamındaki durumu : Sessiz, sakin, titiz, düzenli, derslerinde başarılı bir öğrenci, arkadaşlarını incitmekten korkan, duygusal, paylaşımcı bir çocuk.

Resmin özellikleri : Genellikle bu yaş döneminde görülen figürlerin tekrarından bu resimde söz edemeyiz. Çocuk figürlerinde cinsiyet farklılığı görülmektedir. Çocuk resmini anlatırken figürlerin arkadaşları, ellerindekilerin uçurtma olduğunu ifade etmiştir. Ailesinin içinde bulunduğu çevrenin, kural ve yaptırımlarına sıkı sıkıya bağlı olması, çocuğun özgür davranış ve tutumlarda bulunma istemini ifade ettiği düşüncesini ortaya koymaktadır.

Hammer, küçük bir kızın resmini örnek olarak gösterir. Bu kız evdeki sürtüşmelerden ve tartışmalardan çok yıpranmıştır. Bunu da evlerini çizerken kullandığı bacadan yükselen kalın duman tabakasıyla yansıtmaya çalışmıştır.[106]

Yine evin bacasından çıkan kara duman, evde çocuğun hoşnut olmadığı kurallarla örülü bir ortam bulunduğunu göstermektedir.

---

[106] H. Yavuzer, **a.g.e.**, s.26.

Resim 18 (K / 8;3 Yaş)

Adı soyadı : S. S.

Yaşı : 8

Cinsiyeti : Kız

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 3. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : İki kardeşten ikincisi

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Yok

Ailenin özellikleri : Baba görev nedeniyle (astsubay) aileden ayrı yaşıyor. Anne de zaman zaman babanın yanına gidiyor. Bu ayrı kalışların zorunluluk oldığu fikri ailede çocuklara anlatılarak, geçici olduğu fikriyle kabullendirilmiş. Çocuklar için olumsuz bir durum, çeşitli faaliyetlerle giderilmeye çalışılan, hoşgörünün hakim olduğu sosyal etkileşimli bir aile ortamı.

Okul ortamındaki durumu : Derslerde başarılı, sosyal faaliyetlerde sürekli görev alan, malzeme bolluğu sebebiyle arkadaşları tarafından tercih edilen dolayısıyla lider vasıfları ön plana çıkmış, arkadaşlarıyla sosyal etkileşimi kuvvetli bir çocuk .

Resmin özellikleri : H. Yavuzer'e göre; "çocuklar yaşamı resimle yansıtırken bizden daha ileri gitme amacı güderler. Evi dış görünüşü ile resmederken, içinde süren yaşamda dile getirmek isterler." [107]

İşte bu resimde de çocuk apaçık, astsubay olan ve görev nedeniyle uzaklarda bulunan babayı bayrak altında ve çocuklarını düşünürken, anne evin içinde aynı özlemle ağlar ve çocuğuna bakarken resmedilmiştir. Resimde anlatımsal açıdan uzakta görülen dağlar, babanın uzaklarda, hemen evden çıkan yol ve sol alt köşedeki ağaçlar mesafenin uzunluğu hakkında bilgi verir durumdadır. Resimde açıkça görülüyor ki çocuk ve ailenin babaya olan özlemi yine babanın da onları özlüyor olduğu ifade edilmiştir. Çocuğun durumu kabullendiği, durumun farkında olduğunu ifadesi ortaya çıkmaktadır.

[107] H. Yavuzer, **a.g.e.**, s.

Resim 19 (E / 9;0 Yaş)

Adı soyadı : B.C. D.

Yaşı : 9

Cinsiyeti : Erkek

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 3.Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : İki kardeşten birincisi

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Sağ kulağında işitme problemi var.

Ailenin özellikleri : Baba işsiz, bulduğu işte çalışıyor. Anne zaman zaman çalışmak zorunda kalıyor. Anne dersler hususunda çocuğun üstüne çok düşüyor. Ailede annenin baskın olduğu anlaşılıyor. Bu yüzden çocukta derslerde mutlaka ben en iyi olmalıyım fikri gelişmiş, çocukta, annenin çalışması, annesine karşı bir özlem ve koruma geliştirmiş. Aile büyüğü olarak dede aileyle birlikte yaşıyor. Empati ve saygının ön plana çıktığı, duygusal ama hayatın bir takım gerçeklerinin apaçık tüm aileyle yaşandığı sosyal etkileşim yoğun olduğu bir aile ortamı.

Okul ortamındaki durumu : Derslerde başarılı, grup çalışmaların da grubu arkasından sürükleyebilen , arkadaşları tarafından çok sevilen, çok fazla kitabı olmadığı halde aynı kitapları defalarca okuyan, oyun kurucu, olgun bir çocuk.

Resmin özellikleri : Anneler günün de yaptırılan bu resimde çocuğun ifadesine göre "çalışan anne" resmedilmiştir. Anne diğer figürlerden büyük ve kırmızıyla boyanmıştır. Çocuk elinde bir demet çiçekle anneye yakındır. Annenin çalıştığı ortam tüm figürlerin hareketleriyle desteklenerek oldukça realist bir tutum içinde ifade edilmiştir. Babanın işsiz olması anneyi zorunlu olarak çalışmaya itmiştir. Çocuk, annesinin çalışmasına karşı geliştirdiği ve özellikle duygusal açıdan özlem olarak ortaya çıkan tavrını ifade etmiştir.

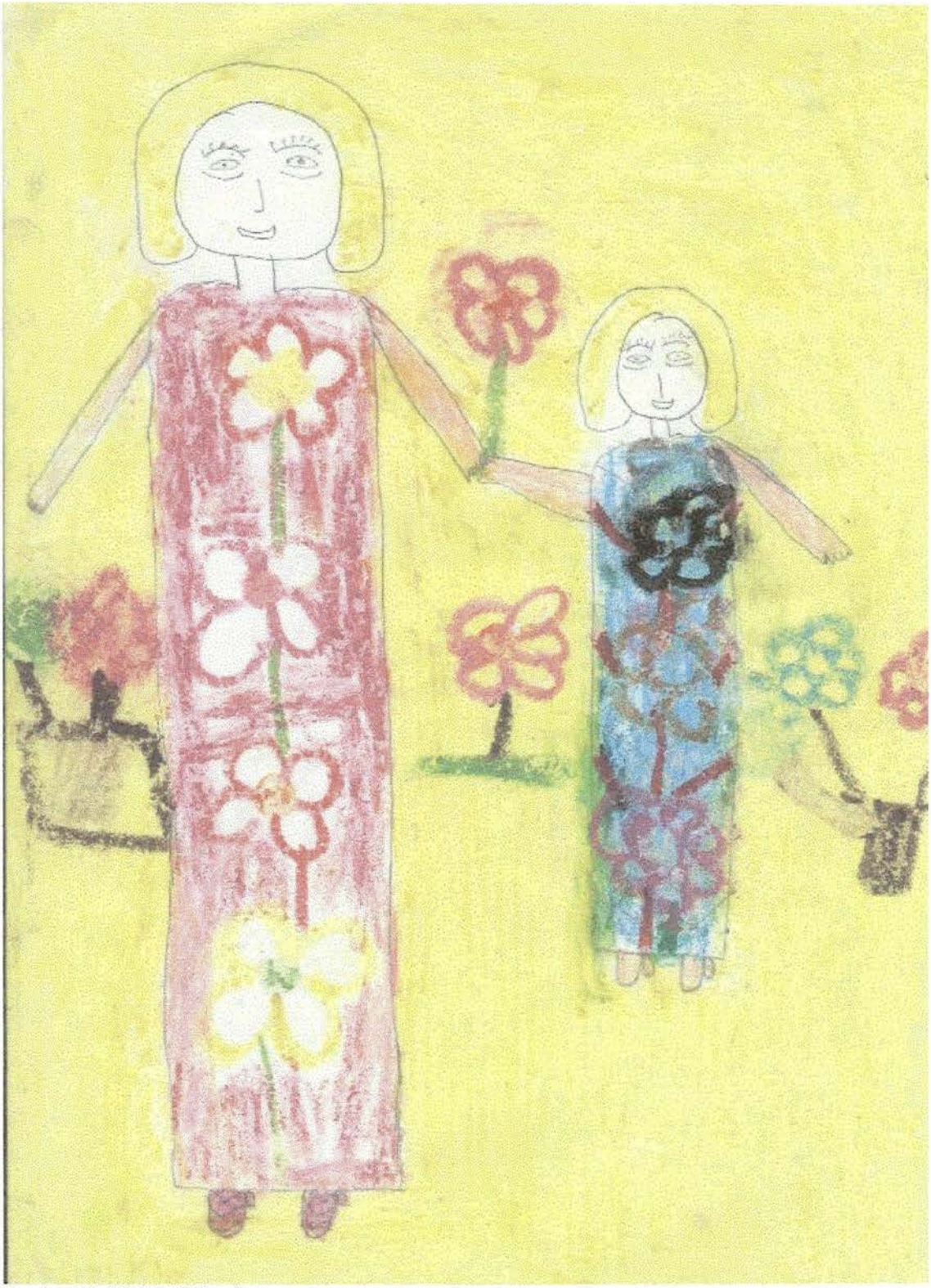

Resim 20 (K/ 9;0 Yaş)

Adı soyadı : D. Y.

Yaşı : 9

Cinsiyeti : Kız

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 3. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : İki kardeşten birincisi

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : İçine kapanık.

Ailenin özellikleri : Aile içinde annenin rolü oldukça önemli. Aile büyükleriyle bir arada yaşanan maddi sıkıntıların olduğu bir aile ortamı.

Okul ortamındaki durumu : Dersler de çok fazla söz almayan pasif bir öğrenci. İçine kapanık, sessiz sakin, içine alındığı gruba aykırı düşmemeye çalışan, bu yüzden herhangi bir düşünce veya yaratıcılık anlamında önerisi olmayan , sadece söyleneni yaparak dışlanmamaya çalışan, çok nadiren tepkisel davranan bir çocuk.

Resmin özellikleri : Resimde çoğunlukla sıcak renklerin tercihi dikkat çekmektedir. Büyük figür anneyi, küçük olan ise çocuğun kendisini ifade etmektedir. Tamamen model alınan anne ve çocuğun anneye duyduğu sevgisini simgeleyen çiçeklerle bezenmiş, bu çiçekler her iki figürde de yerleştirilmiştir.

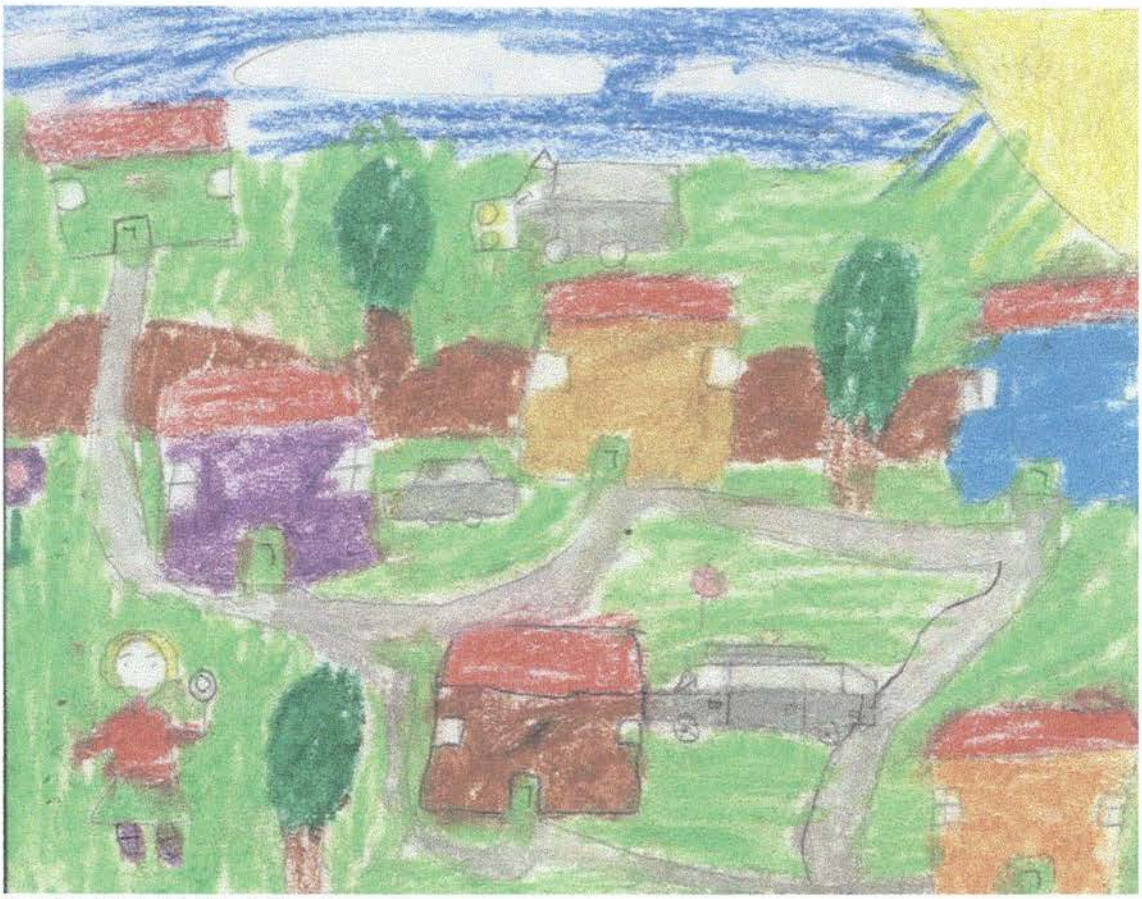

Resim 21 (K/ 10; 4 Yaş)

Adı soyadı : S. Y.

Yaşı : 10

Cinsiyeti : Kız

Sınıfı : 4. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : Üç kardeşten birincisi

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Geçimsiz, kavgacı.

Ailenin özellikleri : Babanın işsiz olması annenin günlük işler yapması, ailede çocuğa büyük sorumluluklar yüklemiş . En somut olanı ise ev işleri. Maddi sıkıntıdan kaynaklanan sorunlar yaşanıyor ailede, Kavga ve gürültünün olduğu çocukların ihtiyaçlarının arka planda kaldığı bir aile ortamı.

Okul ortamındaki durumu : Sık sık hakkını savunmak adına arkadaşlarıyla kavga eden, buna rağmen yönlendirici ve iyi bir oyun kurucu olduğundan arkadaşları tarafından dışlanamayan, açık sözlü, derslerde orta bir çocuk.

Resmin özellikleri : Resimdeki evlerin çokluğu ve yollarla bağlanmış olması ve üç adet taşıtın olması çocuğun içinde bulunduğu çevrenin gerçeklerinden haberdar durumunu ifade ederken, resim içerisinde kendinden başka insan figürüne yer vermemesi diğer kişilerle olan iletişim kopukluğunu ifade etmektedir.

Resim 22 (K / 10; 1 Yaş)

Adı soyadı : E. Y.

Yaşı : 10

Cinsiyeti : Kız

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 4. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : İki kardeşten birincisi

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Uyumsuz (ben bilirim- ben yaparım)

Ailenin özellikleri : Baba işsiz anne ev hanımı olduğundan maddi sıkıntıların hat safhada olduğu, buna paralel olarak ailede çeşitli sıkıntı ve problemlerin çocuklara yansımalarının olduğu bir ortam.

Okul ortamındaki durumu : Aşırı rekabetçi " herşeyi ben yaparım", "ben bilirim"

tutumları olan, arkadaşlarına fırsat tanımayan bu yüzden arkadaş gruplarına zorla kendini kabul ettiren, uyumsuz bir çocuk. Derslerinde başarılı ve verilen görevi de en iyi şekilde yapan, sınıfta bir öğretmen bir de kendi olsa daha kendini iyi hissedecekmiş izlenimleri veren bir çocuk.

Resmin özellikleri : İki ev arasında arkadaşıyla kendini sıkıştıran çocuk diğer sosyal ortamlarla olan bağını kopardığını, ifade etmeye çalışmıştır. H. Yavuzer'e göre "Çocuk resminin özelliklerine bakıldığında şekillerin renklere oranla daha önemli olduğu dikkati çeker. Simetriye çocuk resminde sık rastlanır."[108]

Bu resimde de simetriyi iki taraftaki ev, ortaya alınan iki çocuk figürü, evlerin pencerelerinde, sol taraftaki evin kapısında görmek mümkündür.

---

[108] H. Yavuzer. a.g.e., s.74

Resim 23 (K / 10;0)

Adı soyadı : B. A.

Yaşı : 10

Cinsiyeti : Kız

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 4. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : İki kardeşten ikincisi

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Uyumlu

Ailenin özellikleri : Maddi sıkıntılardan kaynaklı sorunların yaşandığı aile ortamı.

Okul ortamındaki durumu : Derslerinde çok iyi olmamasına rağmen sosyal etkinliklere katılan, duygusal, arkadaşları tarafından sevilen bir çocuk.

Resmin özellikleri : Resmin diyagonal şekilde bir yolla bölünmesi, çocuğun kapısı olmayan evden uzak tutumunu, kendinin yer aldığı sağ alt bölümü ise ağaç figürleriyle ve kendine çiçek uzatan arkadaşıyla zenginleştirdiğini görüyoruz.

Resim 24 (E/ 11;0 Yaş)

Adı soyadı : B. K.

Yaşı : 11

Cinsiyeti : Erkek

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 5. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : Tek çocuk

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Uyumlu

Ailenin özellikleri : Karşılıklı saygı sevgi ve empatinin olduğu, uyumlu bir aile ortamı.

Okul ortamındaki durumu : Ailesine bağımlı, derslerde başarılı, arkadaşları tarafından sevilen , paylaşımcı, düzenli, titiz, idealist bir çocuk.

Resmin özellikleri : Resminde, çocuğun bireysel özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Düzenli ve titiz olan çocuğun kendini, çiçeklerin sıralanışı, çitlerin düzeni, resmin tüm yüzeyinin itinayla boyanması şeklinde ifade ettiği görülmektedir.

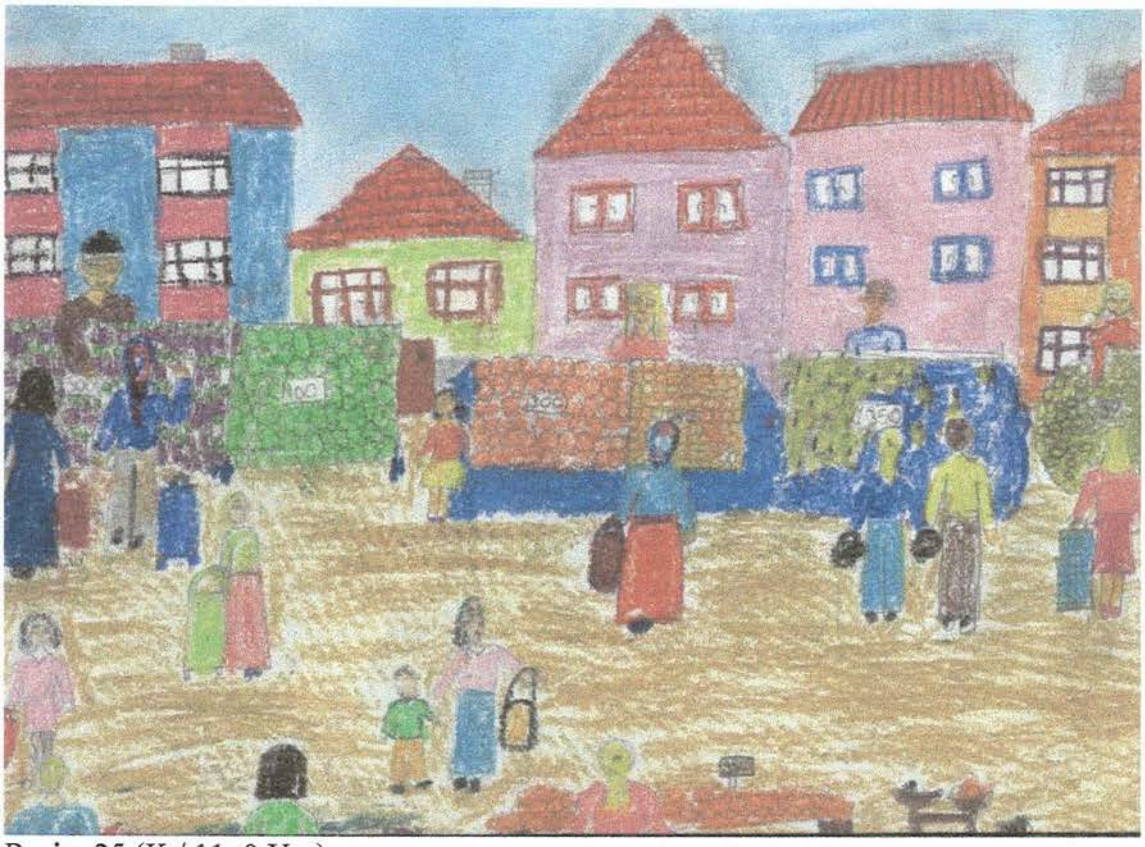

Resim 25 (K / 11; 0 Yaş)

Adı soyadı	: Ö. U.
Yaşı	: 11
Cinsiyeti	: Kız
Okulu	: Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu
Sınıfı	: 5. Sınıf
Kaçıncı çocuk olduğu	: İki kardeşten ikincisi
Varsa uyum ve davranış sorunun türü	: İçine kapanık
Ailenin özellikleri	: Aile uyumlu, duygusal iyi bir sosyal etkileşim ortamı.

Okul ortamındaki durumu : Derslerinde vasat, içine kapanık, sessiz, duygusal, birini incitmekten çok korkan,titiz, düzenli, girdiği gruba ayak uydurmaya çalışan fakat yinede fazla iletişim kuramayan bir çocuk.

Resmin özellikleri : Bu yaş döneminde, H.Yavuzer'e göre; Çocuğun daha önceki çalışmalarına oranla daha ayrıntılı çizgiler çizdiği ve daha gerçekçi bir yaklaşımda olduğu gözlenmektedir. Anatomiye uygun bir yapıda ve elbiseler giymiş olarak çizilen insan figürleri bol ayrıntılı olarak işlenir. Mekan ve perspektif artık kendini gösterir. Yer çizgisi artık yukarı çıkar, toprak kendi rengine boyanır. Kesişmeler yer alır. [109]

Çocuk resminde tamamen içinde bulunduğu resimsel gelişim dönemine uygun resim yapmıştır. İçinde bulunduğu çevreye tamamen realist bir gözle baktığını resmiyle ifadelendirmiştir.

---

[109] H. Yavuzer, **a.g.e.**, s.65-66.

Resim 26 (K / 11;2 Yaş)

Adı soyadı	: M. Ö.
Yaşı	: 11
Cinsiyeti	: Kız
Okulu	: Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu
Sınıfı	: 5. Sınıf
Kaçıncı çocuk olduğu	: İki kardeşten birincisi
Varsa uyum ve davranış sorunun türü	: Uyumlu
Ailenin özellikleri	: Aile uyumlu, duygusal iyi bir sosyal etkileşim ortamı.

Okul ortamındaki durumu : Derslerinde başarılı, dışa dönük, aktif, duygusal, çevreye duyarlı, arkadaşlarıyla iyi bir iletişimi olan oyunun bazen kurallarını koyan, lider konumu olan bir öğrenci.

Resmin özellikleri : Çocuğun, kendi yaş dönemi, resimsel gelişim basamaklarına uygun resim yaptığı görülmektedir. Resimde görülen bol insan figürü çocuğun çevresiyle iyi bir sosyal etkileşim ortamında bulunduğunun ifadesidir. Yine resimde çocukta gelişmiş bir çevre bilincinin ifadesi görülmektedir. Kullanılan renklerin zenginliği yine çocuğun neşeli ,aktif, duygusal bir yapıya sahip olduğunun ifadesidir.

Resim 27 (K / 12;0 Yaş)

Adı soyadı : Ö. T.

Yaşı : 12

Cinsiyeti : Kız

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 6. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : Üç kardeşten birincisi

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : İçine Kapanık

Ailenin özellikleri : Baba işçi, anne uzun süreli bir hastalık neticesinde vefat etmiş, aile büyüklerinden babaanne çocuklarla ilgileniyor. Buna rağmen ailenin sorumluluğu baba ve çocukta toplanıyor. Maddi sıkıntıları olan çocukların malzeme sıkıntısı çektiği, bulunduğu çevrenin yaptırımlarına sıkı sıkıya bağlı ve bunların çocuklardaki yansımalarının hissedildiği bir aile ortamı.

Okul ortamındaki durumu : Derslerinde başarısız, sosyal faaliyetlere katılımı az, içine kapanık , grup çalışmalarında pasif , kendini ifadede zorlanan bir çocuk.

Resmin özellikleri : H. Yavuzer'e göre; "Ender olarak çekingen, ürkek çocuklar zayıf benlik kavramları nedeniyle geniş figürlere yer vermektedirler. Bunlar daha güçlü olabilme arzularını bu yolla dile getirmeye çalışmaktadırlar."[110] Resimde çocuğun kendini bütün resim kağıdını dolduracak şekilde ifade ettiği görülür.

Yine H. Yavuzer'e göre; "Büyük kafa resimleri genellikle yetenekli ve daha başarılı olmak için arzu duyan çocuklarca çizilmektedir."[111] Çocuğun kafasını bedenine oranla daha büyük yapma eğilimi görülüyor. Sağ elin küçük sol elin ise hiç olmaması güvensizliğini, çevreye uyumda zorluk çektiğinin açık bir ifadesi olarak görülmektedir. Çocuğun malzeme sıkıntısı çekmesi resmi elleriyle yapma zorunluluğu doğurmuştur.

---

[110] H. Yavuzer, **a.g.e.**, s.18.
[111] H. Yavuzer, **a.g.e.**, s.19.

Resim 28 (K / 12 ;0 Yaş)

Adı soyadı : F.Z. E.

Yaşı : 12

Cinsiyeti : Kız

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 6. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : İki kardeşten birincisi

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Uyumlu

Ailenin özellikleri : Maddi sıkıntıların olduğu, bu temele dayalı olarak aile içi uyumsuzluğun olduğu kuralcı bir aile ortamı.

Okul ortamındaki durumu : Sessiz, derslerinde başarılı bir öğrenci, arkadaşları tarafından sevilen, sosyal faaliyetlerde görev almayan, ödev sorumluluğu

gelişmiş,kendince kuralları olan arkaşlarıyla belli bir mesafeyi korumaya çalışan, titiz, düzenli, yardımsever bir öğrenci.

Resmin özellikleri : Çocuğa evi neden siyah yaptığı sorulduğunda "yandığı için" demiştir. Tek başına doğa içinde yanan bir ev yapması, aile içinde dışarıya yansıtılmayan , çocuk tarafından da ifade edilmeyen ama olumsuz bir durum yaşandığı duygusunu doğuruyor. Çocuğun resimde renkleri olması gereken yere koyması, gerçeğine uygun renk seçme kaygısıyla bu resmi oluşturduğunu göstermektedir.

Resim 29 (K / 12;0 Yaş)

Adı soyadı : K. B.

Yaşı : 12

Cinsiyet : Kız

Okulu : Vali Ali Fuat İlköğretim Okulu

Sınıfı : 6. Sınıf

Kaçıncı çocuk olduğu : Üç kardeşten ikincisi

Varsa uyum ve davranış sorunun türü : Uyumlu

Ailenin özellikleri : Maddi sıkıntıların olduğu ama sağlıklı ve uyumlu bir aile.

Okul ortamındaki durumu : Sessiz, düzenli, titiz, sistematik, derslerinde başarılı sosyal faaliyetlere katılımı olan, çevre sorunlarına karşı duyarlı bir çocuk.

Resmin özellikleri : Resmin iki bölümden oluştuğu görülürken, anne ve babanın aile içindeki konumları ve eylemleri olumlu ve olumsuz yönleriyle yansıtılmıştır. Anneyi etrafına yerleştirdiği çiçeklerle daha çok onayladığı ve sevgisini bu yolla ifade ettiği görülmektedir. Baba ise duruma zıt bir konumda içinde bulunduğu eylemle bırakılmıştır. Yine resmin ortasına koyduğu ünlem işareti, anne ve babayı karşılaştırdığı düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Çevresinde olup bitenlere karşı duyarlı ve eleştirel bir tutum geliştirdiği anlaşılmaktadır.

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

5. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bireyler toplum ve çevre içinde yaşarlar. İnsan birey olarak toplum ve çevre ile sürekli etkileşim halindedir. Karşılıklı etki-tepki söz konusudur. Kişi her zaman içinde yaşadığı sosyal çevreden iyi yönde etkilenmeyebilir. Sosyal çevreden kaynaklanan sorunlar, öğrencinin toplumla ve geniş anlamda da dünyayla bütünleşmesini engelleyerek, sağlıksız bir sosyal gelişime yol açmaktadır. Burada sosyal çevre kavramı okul, aile ve arkadaş grubudur.

Çocuğun sosyal gelişiminde rol oynayan bir çok faktörün yanı sıra, özellikle eğitimin çok büyük bir önemi vardır.

Sanat eğitiminde, çocuktaki yaratıcı güç ve öğrenme süreci, dışarıdan etki eden, her türlü olumsuz yargılara yer vermeden, kendini anlatmak için çalıştığı ve kendi yaş düzeyinden kaynaklanan nitelikleri ortaya koyduğu zaman gerçekleşir. Bilindiği gibi kendini anlatma psikolojik bir ihtiyaçtır.

Sanat eğitiminin çocuğun grup çalışmaları yoluyla toplumla yaşamayı öğrenmesi, görsel okur yazar olmalarıyla kendilerini ifade imkanı bulmaları, güven ve yeterlilik kazanmaları, sanat eğitimi yoluyla topluma faydalı yaratıcı birer birey olmaları, estetik duygularının geliştirilmesi, tasarım ve sanat etkinliklerine bilinçli estetik hükümler verebilme, üretme ve deneme kapasitelerini geliştirme, çevresini güzelleştirme, kendilerini ispatlama ve kendilerini bulma imkanı tanıması, toplum içinde sanat yapan veya izleyen bireyler olmaları grup çalışmalarında sorumluluk ve işbirliği öğrenmeleri, uzlaşımcı, paylaşmayı bilen, üretken, mutlu, sevgi dolu birer birey olmaları açısından önemlidir.

Sosyal çevrenin bireyi olarak çocuk ve onun resimleri, içinde yaşadığı topluma uyum yeteneğini de ortaya koymaktadır. Sosyal çevrenin yanlış şartlanmaları sonucu çocuk, ne topluma uyum yeteneğini ortaya koyabilir, ne de yaptıklarını yaşayabilir. Resmin çirkin ve güzel oluşu çocuğu ilgilendirmez. Onun için önemli olan çaba, kıvanç ve izlenimlerini yeniden yaşamadır.

Konumuz ilköğretim (07-12 yaş) çağında, kişiliğiyle ilgili önemli temel taşlarını oluşturmaya başlayan, etkilenmeye açık öğrenci grubu olduğuna göre, çocuğun ifade dili olan resimden, içinde bulunduğu sosyal çevre ve onun olumlu ya da olumsuz etkilerinin izlenebileceği; bu yolla çocuk resimlerinden diğer projektif teknikleri tamamlayan, bir projektif teknik olarak faydalanılabileceği, grup çalışmaları ve çeşitli fiziksel etkinliklerle, içinde bulundukları çevreyle yaşamayı öğrenmesi, güven ve yeterlilik kazanmaları, yaratıcı, üretken mutlu bir birey olabilmeleri için, sanat eğitiminin çocuğun sosyal gelişimine olan katkısının neler olduğudur.

6. AMAÇ

İnsanın üretim ilişkilerinde yer alabilmesi için gereken bilgilerin kendisine kazandırılması yanında toplumsal ve diğer canlılardan farklı olarak değerler yaratan bir varlık olarak, diğer insanlarla ve genelde toplumla devamlı etkileşim içerisinde, kültürünü zenginleştiren kısaca sevgi kavramını unutmayan birey haline getirilmesi gerekmektedir. Bu, insanın toplumsal bir varlık olarak yaşamını sürdürmesi için gereklidir.

Bu araştırmada çocuğun, resimleri yoluyla, kişilik, sosyal etkileşim, sosyal gelişim özelliklerinin tanınması, çocuk resimlerinden diğer projektif yöntemleri tamamlayan projektif bir teknik olarak yararlanılabileceği düşünülmüştür.

7. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeli, örnek büyüklüğünün belirlenmesi veri toplama yöntemi yer almaktadır.

7.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, ilköğretim okulundaki çocuğun resimleri yoluyla; kişilik, sosyal etkileşim, sosyal gelişim özelliklerinin tanınması, çocuk resimlerinden diğer projektif yöntemleri tamamlayan projektif bir teknik olarak yararlanılması amacıyla; Çocuğun kişisel dosyasından, sınıf öğretmenlerinden alınan bilgiler ve çocuğun kendi resimleri

yoluyla tarama modellerinden biri olan karşılaştırma türü ilişkisel tarama tekniği kullanılmıştır.

Karşılaştırma türü ilişkisel tarama, denemesi olmayan fakat ona yakın bir araştırma düzenidir.[112]

Böyle bir karşılaştırmalı taramada, her zaman, zeka ve başarı puanlarında olduğu gibi istatistiksel bir karşılaştırma için yeterli verileri içermeyebilir. Bu durumda yapılacak şey, sistemler arası benzerlik ve ayrılıkların dikkatlice belirlenmesidir. Her araştırmada olduğu gibi, elde edilen sonucun yorumlanması ile, gerektiğinde sistemli iyileştirme olasılığı görülen önlemlerin belirlenmesidir.

Bilinen çeşitli sınırlılıkları olmakla birlikte, karşılaştırmalı taramaların yaygın bir uygulama alanı vardır; deneme modellerinin kullanılmadığı durumlarda en iyi seçenek sayılırlar.[113]

7.2. Örnek Büyüklüğünün Belirlenmesi

Araştırma modelinin evrenini Eskişehir Vali Ali Fuat Güven İlköğretim Okulu 1. ve 6. sınıf, 07-12 yaş öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrenciler ve resimleri rastgele seçilmiştir.

Okulda seçilen sınıf ve öğrenciler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 1. Örnek Büyüklüğü

Küme	Örneklemi oluşturacak öğrenci sayısı		Öğretmen sayısı
Vali Ali Fuat güven İ.Ö.O	İlk Kademe 1	3	6
	İlk kademe 2	3	
	İlk kademe 3	3	
	İlk kademe 4	3	
	İlk kademe 5	3	
	İkinci kademe 6	3	
	Toplam	18	

[112] Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**: Kavramlar, İlkeler, Teknikler (4.Basım. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. 1991), s.84.
[113] N. Karasar, **a.g.e.**, s.86.

7.3. Veri Toplama Yöntemi

Bu araştırmada veri kaynakları;

1. Yazılı kaynaklar,
2. Öğretmenler,
3. Öğrenci resimlerinden,

oluşmaktadır.

Araştırmada toplum, toplum ve eğitim ilişkisi, toplumsallaşma (sosyal gelişim) ve 07-12 yaş çocuğunun sosyal gelişim süreci, sanat eğitimi ve okullarda sanat eğitimi durumu, çocuğun resimsel gelişim dönemleri, öğrenci resimlerinin incelenmesi ve projektif yaklaşım, öğrenci resimlerinin değerlendirilmesinde yazılı kaynaklardan faydalanılmıştır.

Yine konuyla ilgili olarak öğrencinin kişisel bilgilerine, öğrenci kişisel dosyaları ve sınıf öğretmenleri yoluyla ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin öğrenci tanıma teknik ve yöntemleri incelenmiş öğretmenlerle görüşme yapılmıştır.

Araştırma verileri 26 Kasım 2001-28 Mart 2002 tarihleri arasında toplanmıştır. Görüşme ve öğrenci kişisel bilgilerinden toplanan bilgiler, araştırmacının aynı okulda görev yapması nedeniyle, öğretmenlere uygun olan yer ve zamanlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 6 öğretmenle gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, öğrenci kişisel dosyalarındaki sabit bilgilere ve öğretmenin öğrenciye uyguladığı, öğrenciyi tanıma test ve tekniklerinden elde edilen sınıf öğretmeni kanaat ve bilgilerine dayanmaktadır. Bu görüşmeler sabit bir zaman diliminde gerçekleşmemiştir. 10 dakika ile 60 dakika arasında gerçekleşmiştir.

Bu araştırmada verilerin toplanması aşağıdaki sıra ve yöntemlerle oluşturulmuştur:

1. Konu hakkındaki yazılı ve görsel kaynaklar araştırılmıştır.
    - Ülkemizde (Türkiye'de) bulunan, bu konudaki yazılı ve görsel kaynaklara ulaşılmıştır.

- Bu konu hakkındaki araştırmaların çoğunlukla yabancı araştırmacılara ait olduğu görüldü. Bu araştırmacılara ait bilgiler ikincil kaynaklardan sağlanmıştır.

2. Örnek büyüklüğü belirlenmiştir.
   - Araştırma modelinin evreni; Eskişehir Vali Ali Fuat Güven İlköğretim Okulu, birinci ve altıncı sınıf (07-12 yaş) öğrencileri olarak belirlenmiştir.
   - Her sınıftan üç öğrenci olmak üzere, toplam on sekiz öğrenci rastgele belirlenmiştir.

3. Öğrenci resimleri seçilmiştir.
   - Her sınıftan üç öğrencinin birer resimleri rastgele ve yansız olarak seçilmiştir.
   - Resimlerin sıralanmasında, öğrencilerin sınıf ve yaşları dikkate alınmıştır. (Küçükten büyüğe)

4. Öğrenci resimleri incelenerek, değerlendirilmiştir.
   - Öğrenci resimlerini değerlendirebilmek için; daha önce yapılmış olan araştırmalar ışığında oluşturulan resim değerlendirme cetveli oluşturulmuştur.
   - Resim değerlendirme cetveline göre öğrenci resimleri incelenmiş ve fikir yürütülmüştür.

5. Öğrencilerin kişisel bilgilerine ulaşılmıştır.
   - Öğrenci kişisel dosyaları öğretmenleri ile birlikte okunmuş ve kaydedilmiştir.
   - Öğrencinin okul içi ve dışı davranış ve tutumları hakkında sınıf öğretmenlerinden görüşmeler yoluyla bilgiler alınmıştır.
   - Her iki bilgi için (kişisel dosya ve öğretmen görüşleri); daha önce hazırlanan sorular sorulmuştur.

- Öğretmen görüşmeleri ve kişisel dosya bilgileri için; bu araştırmanın amacı öğretmenlere söylenmiştir ve bu bilgilerin tezde kullanılacağı, bunun için izinlerinin olup olmadığı sorulmuştur. Öğretmen ve okul müdürünün ifadesi herhangi bir yazılı sözleşmeye gerek olmadığı, faydalı olmaktan mutlu olacakları şeklinde olmuştur.
- Bu görüşmeler öğretmenlerin ders boşluklarında bir ile bir buçuk saat arasında değişen zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiştir.

6. Resimlerin değerlendirilme sonuçlarıyla, kişisel dosya bilgileri ve öğretmen görüşlerinin örtüşüp örtüşmediği kontrol edilmiş, bunlar tabloda gösterilmiştir.

- 07-12 yaş çocuğunun resimlerinin analizi ve değerlendirmesi ile öğrenciyi tanıma teknik ve testlerine dayalı kişisel dosya ve öğretmen görüşlerinin ilişkisel durumunu belirtir tablo oluşturulmuştur.

7.3.1. Görüşmeler

Görüşme ortamında araştırmacı, kendini tanıtmış, çalışmasının amacını kısaca açıklamış ve önceden hazırlanmış olduğu sözleşmeyi öğretmene vererek, okuyarak imzalamasını istemiştir. Sözleşmeyi okuyan her bir öğretmen, araştırmacıya güvendiğini, sözleşmeye gerek olmadığını ifade etmiştir.

Görüşmeler sırasında araştırmacı öğretmenlere çocukların kişisel dosyalarındaki bilgi, sınıf ortamındaki davranış ve tutumları,öğrenciyi tanıma test ve tekniklerinden elde edilen bilgilere ulaşma amacıyla yapıldığını söylemiştir.

Bu görüşmelerin tamamını araştırmacı birebir olarak gerçekleştirmiştir. Görüşmeler sırasında elde edilen verilerin hiçbir şekilde tezin yönlendirilmesinde sorumlu kişiler dışında gösterilmeyeceği öğretmenlere söylenmiştir. Alınan bilgiler cevabı tamamen kesin bilgiye, sınıf öğretmenin öğrenciyi tanıma test ve tekniklerinin sonuçlarına ve öğretmenin gözlemlerine dayanan bilgilerdir. (Öğretmenlere öğrenci hakkında yöneltilen sorular EK 1'de yer almaktadır.)

Görüşmeler sırasında Ek 1'de yer alan soruların tamamı bütün öğretmenlere yöneltilmiştir.

Görüşmeler sırasında öğretmenlere isim veya ünvanlarının kullanılacağı söylenmiştir. İsim ve ünvanlarının kullanılmasında sakınca bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Görüşmeler sabit bir zaman sürecinde gerçekleşmemiştir. Her bir öğretmen için zaman 10 dakika ile 60 dakika arasında gerçekleşmiştir.

8. ARAŞTIRMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma verileri niteliksel olarak analiz edilmiştir. Araştırmacı, yansızlık durumundan hareketle rasgele her yaş döneminden çocuktan üçer resim aldıktan sonra, okul müdürü ve öğretmenlerle görüşerek öğrencinin kişisel özellikleri ve ailesi hakkında bilgi toplamaya başlamıştır. Alınan bilgiler öğrenci kişisel dosyaları ve sınıf öğretmenleri gözlem ve düşüncelerine yine sınıf öğretmenlerinin gerçekleştirmiş olduğu çeşitli öğrenciyi tanıma teknik ve testlerine dayanmaktadır.

Öğrenciler hakkında toplanacak bilgiler her öğrenci için aynı bilgileri içerecek şekilde hazırlanmıştır. Örneğin;

Öğrencinin yaşı nedir?
Öğrencinin cinsiyeti nedir?
Öğrencinin okuldaki özellikleri nedir?
Öğrencinin varsa uyum sorunu nedir?
Öğrencinin ailevi özellikleri varsa sorunu nedir?

Araştırmacı, çocuklardan almış olduğu resimleri bu konuda daha önce yapılmış olan araştırma ve uygulamalar ışığında gerçekleştirmiştir. Daha önce birçok öğrenci üzerinde yapılan çocuk resimleri yoluyla öğrenciyi tanıma sonuçlarından yapılan

genellemeler bu yaş döneminde öğrencilerin yapmış olduğu resimlerde ortak bir takım özelliklerin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yine bir çok çocuk üzerinde gerçekleştirilen araştırmalarda çocuğun resmi bir ifade dili olarak kullandığını, bir çok çocuğun aynı durumu yine aynı sembolik figürlerle ifade ettiğini görmüşlerdir. Örneğin; içine kapanık, sosyal uyum problemi olan çocukların ellerini hiç çizmemeleri, kulaklarından sorunu olanların çizdikleri figürlerde kulakları diğer uzuvlara göre çok daha büyük çizmeleri, bütün bir çizim alanı içinde çocuğun figür tekrarı yapması oldukça cılız ve yer gök çizgisini koymamış olması çocuğun algılamada güçlük çektiğinin belirtisidir gibi.

Araştırmacı, öğrencilerden aldığı her bir resmin değerlendirilmesinde öncelikle, öğrencinin yapmış olduğu resmi, yaşı, cinsiyeti, sınıfı, okul içindeki durumu, varsa uyum sorunu, ailenin özellikleri ve en son öğrenci resminin değerlen dirilmesi şeklinde düşünmüş ve düzenlemiştir.

Araştırmada, çocuktaki sosyal davranışların sanat eğitimi yoluyla geliştirilmesi ve gerçekleştirilmesi çeşitli yazılı kaynaklara dayandırılarak anlatılmıştır. Sanat eğitiminin resim dersleri yoluyla çocukta çevresiyle uyumu yönünde oluşturduğu sosyal davranış kurallarının yanı sıra özellikle resmin bir ifade dili oluşu, çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevreyle olan ilişkisinin böylece izlenebileceği anlatılmıştır.

Bu araştırmada, çocuk resimlerinin değerlendirmesinde renklerden daha çok bu dönem çocuğun resim özellikleri de göz önünde bulundurularak şekiller ve semboller üzerinden yapılmıştır.

Çocuk resimlerinin değerlendirmeleri daha sonra diğer veriler olan kişisel bilgiler, okul ortamındaki davranış ve tutumları, ailevi özellikleriyle karşılaştırılmıştır.

9. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMU

Araştırmanın bu bölümünde, 07-12 yaş çocuğunun yapmış olduğu resimlerin değerlendirilmesi ve öğrencilerin kişisel bilgi, davranış ve tutumlarıyla ilgili sınıf

öğretmeninden, dosyalardan ulaşılan bilgiler sonucunda oluşan araştırmaların bulguları yer almaktadır.

07-12 yaş çocuklarının yapmış oldukları resimler tek tek incelenmiş (daha önce bu konuda yapılan araştırmalara dayalı olarak) her bir çocuk için sosyal davranış ve tutumları hakkında kestirimde bulunulmuştur. Resimler değerlendirilirken şekil, renk, çizimin kağıt yüzeyindeki konumu, malzemeyi kullanış biçimi dikkate alınmıştır.

İkinci aşamada çocuklar hakkında sınıf öğretmenleri yoluyla, öğrenci kişisel dosyaları, öğretmenin yapmış olduğu test ve teknikler sonucu elde edilen kişisel kanatlar, öğrencinin ailesiyle ilgili bilgiler daha önce hazırlanan sorularla, görüşülerek oluşturulmuştur.

Bu araştırmada, çocuğu tanımada resmin bir ifade dili olarak kullanılabileceği resimleri inceleyerek, sosyal davranış ve tutumlar hakkında kestirimde bulunmak yoluyla elde edilmiştir. Dolayısıyla niteliksel betimleme söz konusudur. Bu araştırmada öğrenci resimlerinden elde edilen kestirimlerle, çocuğun diğer test ve tekniklerle ve sınıf öğretmeninin oluşturmuş olduğu düşünce ve kanatlarla olan ilişkisine dikkat çekilmektedir. Buna göre araştırmanın bulgularının oluşturulmasında kullanılan çocuk resimlerinin değerlendirmeleri ve diğer bilgilerle ilişkisi şöyle gösterilebilir.

Çocuk resimlerinin ve Öğrenciyi tanıma teknik ve testlerine dayalı kişisel dosya ve öğretmen görüşlerinin ilişkisel durumu tablo 2 de gösterilmiştir.. Tabloda her resim için öğrencinin sosyal özellikleri aynı tutulmuştur. Resimlerden elde edilen öğrenci özellikleri ile sınıf öğretmeni ve kişisel dosyalardan elde edilen öğrenci özelliklerinin örtüştüğü görülmüştür. Tabloya göre:

Her öğrencinin en az bir özeliğini tespit etmek mümkün olmuştur. Öğrenci resimlerinden elde edilenlerle, kişisel dosya ve öğretmen görüşlerinden elde edilenlerin örtüştüğü özellikler kırmızı renkte işaretlenmiştir.

Bu araştırmanın bulgularından elde edilen bilgilere göre; Toplumlar sürekliliğini sağlayabilmeleri için sağlıklı bireyler yetiştirmek zorundadırlar. Bu

Tablo 2. (07-12 Yaş) İlköğretim Çocuğunun Resimlerinin Analizi ve Değerlendirmesi ile Öğrenciyi Tanıma Teknik ve Testlerine Dayalı Kişisel Dosya ve Öğretmen Görüşlerinin İlişkisel Durumu

Öğrenci Resimleri	Kişisel Bilgiler			RESİMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİNDEN ELDE EDİLENLER																	SINIF ÖĞRETMENİ VE KİŞİSEL DOSYALARDAN ELDE EDİLENLER																
				Olumlu									Olumsuz								Olumlu									Olumsuz							
	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Çevresiyle Uyumlu	Lider	Neşeli	Düzenli-Titiz	Çevreye Duyarlı	Özgüveni Olan	Duygusal	Sorumluluk Sahibi	Sosyal Faal. Aktif	Sosyal Faal. Pasif	Çev. Uyumda Güçlük	Güvensiz	Çekingen, İçe Dönük	Algıda Güçlük	Saldırgan, Sinirli	Hiper Aktif	Fiziksel Özürlü	Çevresiyle Uyumlu	Lider	Neşeli	Düzenli-Titiz	Çevreye Duyarlı	Özgüveni Olan	Duygusal	Sorumluluk Sahibi	Sosyal Faal. Aktif	Sosyal Faal. Pasif	Çev. Uyumda Güçlük	Güvensiz	Çekingen, İçe Dönük	Algıda Güçlük	Saldırgan, Sinirli	Hiper Aktif	Fiziksel Özürlü
Resim 12	7	K	1		X				X												X	X															X
Resim 13	7	K	1											X																	X						
Resim 14	7	E	1											X						X											X				X		
Resim 15	8	E	2											X		X															X		X	X	X		
Resim 16	8	K	2			X	X				X										X			X				X	X								
Resim 17	8	K	2	X						X						X					X			X			X						X				
Resim 18	9	K	3	X			X		X		X										X	X							X								
Resim 19	9	E	3								X									X	X							X									X
Resim 20	9	K	3													X														X			X				
Resim 21	10	K	4											X				X													X				X		
Resim 22	10	K	4											X														X			X						
Resim 23	10	K	4	X					X	X											X						X		X								
Resim 24	11	E	5	X			X														X			X													
Resim 25	11	K	5				X				X					X								X			X				X		X				
Resim 26	11	K	5	X	X			X													X	X			X		X										
Resim 27	12	K	6										X	X		X														X	X		X				
Resim 28	12	K	6				X				X													X				X		X							
Resim 29	12	K	6					X	X		X													X	X				X								

zorunluluğun gerçekleşmesi, sosyal gelişimini sağlıklı tamamlamış, kişilik sorunları olmayan, uzlaşımcı, paylaşımcı, estetik ve duygusal kaygıları gelişmiş, içinde bulunduğu sosyal çevre şartlarına uyumlu ve sorunlarına karşı duyarlı, üretken,yaratıcı birey yetiştirmekle olur. Bunda da en önemli unsurlardan biri eğitimdir.

Yine çocuğun 07-12 yaş döneminde, içinde bulunduğu sosyal çevre; okul, aile ve arkadaş grubudur. Çocuğun bu dönem içerisindeki gelişim ve sosyal gelişim özelliklerinin bilinmesi, onun içinde bulunduğu sosyal çevreler içinde gözlenmesi yolu ile gerçekleşebilmektedir. Okul çocuğun sosyal etkileşiminin en iyi gerçekleştiği ve gerçekleşebileceği ortamdır.

Çocuğun sosyal gelişimini tanımlayabilmek için onun tanınması gereği ortaya çıkmaktadır. Çocuğu tanımak için öğretmenin gözlemleri, rehberlik ve psikolojik hizmet veren rehber öğretmenler ve projektif yöntemler kullanılmaktadır.

Bulgulardan elde edilen bilgilere göre; çocuğun resim derslerinde, grup çalışmaları yoluyla paylaşarak, işbirliği yaparak, uzlaşarak toplumla yaşamasını öğrendiği belirlenmiştir. Bireysel çalışmalarında kendini özgürce ifade etme olanağı bulduğu, bununda sessiz bir iletişim şekli olduğu görülmüştür. Çeşitli malzemeleri tanıma ve deneme imkanı bulan çocuğun fiziksel tecrübeler edinirken ve resmi yada herhangi bir çalışmayı tamamlamış olmanın (nitelik çocuk için hiç önem taşımaz) mutluluğu ve sevincini yaşarken kendine olan öz güveninin oluştuğu belirlenmiştir.

Çocuğun kendini ifade de resmi bir ifade dili olarak seçtiği, ilköğretim kademesindeki çocuğun resimleri yoluyla tanınabileceği görülmüştür. Rehberlik hizmetlerinde bundan faydalanılabileceğini belirlenmiştir.

SONUÇ

Bireyler toplumla beraber vardır. Çünkü insanlar diğer varlıklarla etkileşim halindedirler. İnsanın her etkinliği, diğer insanlar için gereklidir. İnsan yalnız yaşasaydı ne sevgisinin nede toplumsal yaşamdan kaynaklanan ve insanlara özgü değerlerin farkına varır ve gereksinirdi.

Bu yüzden toplumsal yaşama bireylerin insansal niteliklerinin farkına vardığı bir düzlem diyebiliriz.

Toplumsal oluşumda, kolektif bilincin yani insanın yarattığı değerlerin önemli rol oynadığını kabul edebiliriz. Kollektif bilinç dediğimiz şey insanların birlikte yaşamalarından dolayı elde ettikleri ve bir arada yaşamayı niteleyen ortak üretim, ortak duygulanım, ortak geçmiş gibi kültürel yapıyı ve tarihsel bilinci niteler.

Çocuğun sosyal gelişimi de bu ortak duyguların ve ortak yaratıların farkına varması ve kendisinden beklenen rolleri kapsar. Günümüzde toplumsal yaşamın bu özellikleri çeşitli etmenlerden dolayı daha önem kazanmıştır. Çünkü günümüz dünyası bilim, teknoloji ve kitle iletişim dünyasıdır.

Toplumlar sürekliliğini sağlayabilmek için sağlıklı bireyler yetiştirmek zorundadırlar. Bununda gerçekleşmesinde en önemli unsur eğitimdir. Toplumsallaşma sürecinde çocuğun , bulunduğu çevreyle uyumlu, paylaşımcı, uzlaşımcı, çevresine karşı duyarlı, estetik duyarlılığı yüksek, yaratıcı, üretken, yenilik ve gelişmelere açık, sorgulayan ve eleştiren bir tutum geliştirmesinde etkenlerden biri de okuldur. Çünkü çocuğun sosyal çevresinden bahsederken kasdedilen aile, okul ve arkadaş grubudur. İşte bunların içinde okulun çocuğun sosyalleşme sürecinde önemli bir yeri vardır.

Sağlıklı bir eğitim gerçekleştirmek için çocuğun tanınması gereği vardır. Bu çocuğun, hem psikolojik hem de fizyolojik tanınmasını kapsamaktadır. Bugün bu, okullarda psikolojik danışmanlık ve rehberlik adı altında, bireysel raporlar ve projektif teknikler yardımıyla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Sadece bu çocuğu tanımada ne

kadar yeterli olabilmektedir? Çünkü çocuklar sorunlarını gizleyebilmekte, projektif teknikleri yanıltabilmektedir. Bu yüzden çocuğu tanımada bir çok farklı teknikten faydalanma yönüne gidilmelidir.

Çocuğun 07-12 yaş dönemi özellikleri dikkate alınarak ve toplumla yaşamasını öğrenmesi,insancıl niteliklerini koruması kanısıyla, sanat eğitiminin bu çağdaki çocuğa katkısının duygusal ve estetik yaşama, eğitim sürecine ve evrensel kültüre kendi kültürel kimliğiyle katılımı ve çocuğun tanınması yönünde düşünülmüştür.

Bu araştırmada kısaca şu sonuçlara varılmıştır:

1. Toplumların sürekliliği açısından eğitimin önemi büyüktür.

2. Sağlıklı ve sürekli bir toplum için; üretken, paylaşımcı, estetik hükümleri olan, yaratıcı, çevreye duyarlı, yapıcı eleştiriler getirebilen bireyler yetiştirme zorunluluğu vardır.

3. Çocuğun sosyal gelişim özellikleri, kalabalık bir topluluk olan okulda daha çok şekillenmektedir.

4. Çocuk resim-iş dersleri yoluyla; paylaşabilme, fikir alış verişleriyle uzlaşabilme, ürettikleri sayesinde haz duyma, estetik hükümler verebilme, resimleriyle kendini ifade imkanı bulabilme, beğenilerindeki gelişme ile çevreye karşı duyarlı ve seçici olma ve toplumda yaşanan sosyal olaylara karşı fikir yürütebilme yetilerini kazanmaktadır.

5. Çocuğun kişilik, algı, insanlar arası ilişkiler, grup değerleri ve tutumlarının saptanmasında üç ana kaynaktan yararlanılır. Bunlar; Bireysel raporlar, gözlemler ve projektif teknikler (yansıtma teknikleri) dir. Sadece bu tekniklerin kullanılması tek başına çocuğu tanımada yeterli değildir. Bu nedenle çocuğu tanımada birçok ölçekten faydalanılmalıdır. Resimde çocuğu tanımada tek başına yeterli değildir. Ama başka bir ölçeğin tamamlayıcısı olabilir. Bu nedenle resim, çocuğun iç dünyasını keşfetmek için oldukça ideal, projektif bir tekniktir. Çocukların resmi severek yapmaları bu tekniğin önemini ortaya koymaktadır.

EKLER

EK 1

1. Çocuğun adı soyadı nedir?
2. Çocuğun yaşı nedir? (gün, ay, yıl)
3. Çocuğun cinsiyeti nedir?
4. Çocuğun sınıfı
5. Çocuk kaç kardeştir?
6. Çocuk ailenin kaçıncı çocuğudur?
7. Çocuğun varsa davranış ve uyum sorunu nedir? (fiziksel özrü dahil)
8. Çocuğun ailevi durumu nedir?
9. Çocuğun okul ve sınıf içerisindeki pozisyonu nedir?

KAYNAKÇA

Akyüz, Uğurcan. "Ülkemizdeki Sanat Eğitimi Üzerine", **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi**, Sanat Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu, Nisan 1999.

Aziz, Aysel. **Toplumsallaşma ve Kitlesel İletişim.** Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları No:2, 1982.

Baymur, Feriha. **Genel Psikoloji.** 7.Basım. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1985

Boydaş, Nihat ve Yusuf Baytekin Balcı. **Eğitim Bilimine Giriş: Eğitim Sanat İlişkisi.** Ankara, 1997.

Brehier, Emile. **Bugünkü Felsefe Konuları.** Çeviren: Mehmet Toprak İstanbul: Remzi Kitapevi, 1966.

Charrier, C.-Ozouf R., **Yaşanmış Pedagoji.** Çeviren: N. Yüzbaşıoğlu Ankara: M.E.B. Yayını, 1972.

Cole, Luella ve John J.B. Morgan. **Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi.** Çeviren : Belkıs Halim Vassaf. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1975.

Ekşi, Aysel. "Çağdaş Bir Toplumda Kişilik Gelişimi," **Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim.** İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, 1990.

Erbil, Devrim. **"Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim,"** İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, 1990.

Erinç, Sıtkı M. "Yaşamı Güdüleyici Bir Etken: Estetik Kaygı," **Sanat Yazıları I.** Ankara: G.S.F. Yayınları: 4, [t.y.]

Erkul, Vedat. **Sanat ve İnsan.** 1.Baskı. Timaş Yayınları, Ocak 1996.

Eserpek, Altan. **Eğitim ve Sosyal Değişme.** Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt X, No: 1-2, 1978.

Fıscher, Ernst. **Sanatın Gerekliliği.** Çeviren: Cevat Çapan Ankara: Kuzey Yayınları, 1985.

Gençaydın, Zafer. "Beğeni ve Kültür Yozlaşması Üzerine," **Sanat Yazıları 1.** Ankara: G.S.F. Yayınları: 4, [t.y.].

Hançerlioğlu, Orhan. **Felsefe Sözlüğü.** 12.Basım. İstanbul:Remzi Kitapevi, Kasım 2000.

_____. **Toplum Bilim Sözlüğü.** İstanbul: Remzi Kitapevi, 1986.

İpşiroğlu, Nazan. "Kültür Politikasında Sanatın Yeri," **Cumhuriyet.** 12 Kasım 1991.

_____. "Çağdaş Eğitimden Ne Anlıyoruz?" **Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim.** İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, 1990.

Kehnemuyi, Zerrin. **Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi.** İstanbul: 1993.

Kırışlıoğlu, Olcay Tekin. "Gençlerin Sanat Eğitimi," **Sanat Yazıları II.** Ankara: G.S.F. Yayınları 7, [t.y.].

_____. **Sanatta Eğitim.** Ankara: Demircioğlu Matbaacılık, 1991.

Köknel, Özcan. **Kişilik.** İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1985.

Oğuzkan, Ferhan. **Eğitimin Toplumsal Biçimleri ve Toplumun Niteliği.** Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt X, No: 1-2, 1978.

Ottaway, A.K.C., **Eğitim Sosyolojisi.** Çeviren: Mahmut Tezcan. Ankara : Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:14, 1971.

Özer, Bülent. "2000 Yılına Doğru Sanat Kavramının Tanımı ve Kapsamı," **2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu.** İstanbul, 1977.

Özsoy, Vedat. "Güzel sanatlar alanında Çok Alanlı ve Projelere Dayalı Bir Yöntem," **Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Sanat Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu.** Nisan 1999, Bildiriler.

Piaget, J. **Çocukta Dünya Tasarımı**

Pressey, Sidney and Francis P. Robinson. **Psikoloji ve Yeni Eğitim.** Çeviren: Hasan Tan. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.

San, İnci. "Çocuğun ve Gencin Sanat Eğitimi" **Ulusal Kültür Dergisi.** 6 Haziran 1979.

_____. **Sanat Eğitimi Kuramları.** Ankara: Tan Yayınları, 1983.

_____. **Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık.** 2. Basım. Ankara: T.İş Bankası Kültür Yayınları, Aralık 1979.

_____. "Yaratıcılık Açısından Sanat Eğitimi," **Sanat Üzerine.** Ankara: G.S.F. Yayınları:3, 1985.

_____. **Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık.** Ankara:Kırali Ofset, 1977.

Smıth, W.O. Lester. **Çağdaş Eğitim.** Çeviren: Nurettin Özyürek. İstanbul: Varlık Yayınevi, Eylül 1967.

Sorenson, Herbert. **Eğitim Psikolojisi.** Çeviren:Gültekin Yazgan İstanbul: M.E. Basımevi,1968.

Ström, Sand C.I., **The Psychology of Childhood And Addescence.** 5 th ed. Middlesex: Hazell Watson and Viney Ltd., 1979.

Şenyapılı, Önder. **Toplum ve İletişim.** 1. Basım. Ankara:Turhan Kitapevi, 1981.

Tan, E. Mine. **Toplum Bilimine Giriş:Temel Kavramlar.** Yay. No:97. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1981.

Tezcan, Mahmut. **Eğitim Sosyolojisi:Genişletilmiş.** 8.Baskı. Ankara: Zirve Ofset, 1992.

_____. **Sosyolojiye Giriş: Temel Kavramlar.** 4.Baskı. Ankara: Feryal Matbaası, 1995.

Tunalı, İsmail. **Estetik Beğeni.** İstanbul: Say Yayınları, 1983.

Ülken, H. Ziya. **Sosyoloji Sözlüğü.** İstanbul:Milli Eğitim Basımevi, 1969.

Ünalan, Şükrü. "Yaratıcı Düşünme Öğretimi," **Sanat Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu.** Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 1999.

Yavuzer, Haluk. **Çocuk Psikolojisi.** 19. Basım. İstanbul:Remzi Kitapevi, Mayıs 2000.

_____. **Resimleriyle Çocuk.** 7.Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1992.

Yörükoğlu, Atalay. **Gençlik Çağı.** Ankara: T.İş Bankası Yayınları, 1988.